

3000 Leuven mail - Verschijnt 4 x per jaar - P706334

jaargang 34 - nummer 3 - september 2023

Thema: mediagebruik en jongeren

welwijs

wisselwerking
onderwijs en
welzijnswerk

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

Colofon

Welwijs verschijnt 4 x per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Ann Boeraeve - Dieter Burssens -
Nathalie De Bleeckere -
Lisa De Schaepmeester - Eef Goedseels -
Els Meert - Bie Melis - Gil Thys -
Laurent Thys - Bea Vandewiele -
Evi Verduyck - Liesbet Verplanken -
Nicole Vettenburg

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS
Trolieberg, 70
3010 KESSEL-LO
E-mail: nicole.vettenburg@welwijs.be
Teksten voor bijdragen, brieven en
mededelingen dienen te worden toegezonden
naar het redactieadres.

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen:

€ 30 voor organisaties en instellingen;
€ 25 voor particulieren;
€ 22 voor groepsabonnement
(vanaf 5 abonnementen) en
€ 35 voor buitenlandse abonnementen.
Bedrag over te schrijven op
rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w.
MAJONG, Trolieberg, 70 - 3010 Kessel-lo,
met vermelding "ABO-WW".

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, UGent

Taalcorrecties:

Jan Glorieux

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg,
Trolieberg 70,
3010 Kessel-Lo.

www.welwijs.be

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek uit meerdere onderzoeken, uitgevoerd binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie KU Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende organisaties, nl. universiteiten (KU Leuven, UGent), schoolbegeleidingsdiensten, lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk te bevorderen. Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het tijdschrift WELWIJS (verschijnt 4 x per jaar)
2. Het geven van vorming en begeleiding
3. Het verrichten van onderzoek

MAJONG v.z.w. Trolieberg 70 - 3010 Kessel-Lo.

PUBLICATIES MAJONG/WELWIJS

De redactie Welwijs organiseerde verschillende studiedagen waarvan de verslagboeken kunnen worden besteld.

DE DRIE WERELDEN VAN JOHNNY EN MARINA. Spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep (1990), 75 p. (5 euro)

Jongeren typeren elkaar en stemmen hun eigen handelen hier op af. De bijdragen in dit verslagboek proberen inzicht te geven in dit fenomeen en zoeken naar manieren om er mee om te gaan.

LEERLINGENBEGELEIDING : een antwoord op veranderende leerlingssituaties (1993), 139 p. (6 euro)

Hoe wordt vanuit de verschillende socialisatiemilieus ingegrepen op de veranderende situaties waarin jongeren opgroeien? In dit boek wordt op deze vraag ingegaan: eerst wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk gemaakt, vervolgens worden een aantal gebieden van begeleiding verder uitgewerkt.

WELZIJNSWERK EN EINDTERMEN, praktijkvoorbeelden en vragen (1996), 138 p. (6 euro)

De groeiende verbondenheid tussen welzijnswerk en onderwijs is met de introductie van de "eindtermen" versterkt. De studiedag ging in op de betekenis van deze evolutie voor kinderen en jongeren en de verwachtingen die zij meebrengt voor het welzijnswerk, het onderwijs en het jeugdwerk. Daarna volgden een groot aantal praktijkvoorbeelden.

OPVOEDEN IN BILLIJKHEID: hoe streng moet onze aanpak zijn? (1999), 123 p. (6 euro)

Naar aanleiding van 10 jaar Welwijs werd gereflecteerd op de uitgangspunten van het tijdschrift en dit vanuit de actuele maatschappelijke evolutie waar de roep naar meer controle en gestrengheid in de opvoeding sterker wordt. Centraal in deze reflectie staat de vraag: is de optie 'opvoeden in billijkheid' verenigbaar met de uitgangspunten van het tijdschrift Welwijs?

JUBILEUMNUMMER "15 jaar Welwijs" (2005), 152 p. (6 euro)

Naar aanleiding van 15 jaar Welwijs werd een speciaal nummer uitgegeven met een selectie van vroegere bijdragen, een index met de artikels van de afgelopen 15 jaren en een bundeling van alle verschenen cartoons van Jan De Graeve.

JUBILEUMNUMMER "25 jaar Welwijs" (2015), 156p. (8 euro)

In dit jubileumnummer worden een aantal artikels uit de vorige jaargangen opgenomen die handelen over het thema 'diversiteit'. Daarnaast biedt een index een overzicht over alle bijdragen van de voorbije 25 jaar en worden alle verschenen cartoons van Jan De Graeve – tussen 2005-2014 – gebundeld.

Ik knal nog liever tegen een boom dan tegen een trol!

On-ge-lo-fe-lijk wat je vandaag allemaal kan via het wereldwijde pretpark van het internet. De scroll-swipe-tiktok-like-mogelijkheden zijn gigantisch, de creativiteit eindeloos, mensen van over heel de wereld ontmoeten elkaar. Uiteraard kan je niet anders dan fan zijn. Wie kan er nog naast al die vernuftige en praktische toepassingen kijken, alle boeiende opportuniteiten, en de mooie dingen die gebeuren als mensen zich wereldwijd verbinden.

Maar hier en daar heb je zo een 'specialeke', eentje apart: een tegenligger! Eentje dat de mogelijkheden van nieuwe technologie nog steeds argwanend bekijkt. Eentje dat klaagt en vloekt bij het zien van die flauwe, tweedimensionale wereld die je enkel via een beeldscherm kan betreden. Eentje dat niet wil meedoen, bang om het moois uit zijn oude, vertrouwde, driedimensionale wereld te verliezen. En ja, ik ben er zo eentje. Een knorrige, mopperende, weerspannige gebruiker van nieuwe technologie. Halsstarrig vasthoudend aan een wereld die niet in pixels wordt gevat, waar bomen, struiken, bloemen, mensen, huizen en nog wat dingen bestaan uit vaste of vloeibare materie.

We kunnen er niet omheen. Vandaag bestaan er twee werelden. Wereld één bevindt zich overal om ons heen. Je kan die zien, ruiken, horen en voelen. Je kan erin wandelen, rennen, huppelen, springen, maar ook met je neus keihard tegen een boom knallen en dan ruik je de schors. Wereld twee bevindt zich op een zee van servers. Je kan er in surfen, scrollen en swipen, maar ook met je zelfbeeld keihard tegen een trol knallen. En die ruikt naar niks.

Ook leerlingen spenderen vandaag heel wat tijd in wereld twee. En die wereld heeft zowel mooie en boeiende kantjes, als vervelende en soms gevaarlijke. Hoe genieten zij van het goede van wereld twee zonder de band met wereld één te verliezen? Hoe kunnen zij gezond en veilig online bestaan? Hoe ga je er als school, als leerkracht of als hulpverlener mee om? Hoe helpen we hen als het misloopt?

Dit themanummer van Welwijs is gewijd aan het thema 'mediagebruik en jongeren'. Het gaat over diverse problematieken zoals gameverslaving of *sextortion*. Je vindt ook informatie over hoe je een smartphonebeleid op school kunt opzetten en hoe je kunt omgaan met internet-gerelateerde problemen. Er worden ook tools of organisaties voorgesteld die zeer nuttig werk verrichten op het terrein van de online-hulpverlening. Zelfs een ouderwetse, knorrige, gsm-loze zeurpiet als ik moet toegeven dat er hier en daar ook goede dingen gebeuren op dat wereldwijde spinnenweb.

Veel genot bij het voelen, ruiken en lezen van deze driedimensionale versie van het tijdschrift *Welwijs*!

Dieter Burssens
Redactielid Welwijs

Ouders voor Inclusie geeft zijn strategieën bloot

Ouders voor Inclusie

Ouders voor Inclusie is een vrijwilligersorganisatie van, voor en door ouders van kinderen met specifieke noden. Ze vinden elkaar in het pogen waar te maken van inclusie in alle domeinen van het leven: van kinderopvang, over onderwijs en vrije tijd tot wonen en werken. In de voorbije jaren deelden ouders lief, leed en tips op (digitale) ontmoetingsavonden.

Het valt daarbij op dat de 'kleine' verhalen van ouders gouden sleutels bevatten. Het zijn niet louter anekdotes maar rijke verhalen waarin ouders hun strategieën delen om inclusie waar te maken. Om deze verhalen te verduurzamen werd de podcastreeks 'Ouders voor Inclusie vertelt' geboren. Deze podcast bevat zestien verhalen van ouders over de pieken en dalen in hun inclusieve trajecten. In dit artikel gaan we in op twee verhalen en halen we de strategieën van ouders daarin naar boven. We connecteren ze aan tools die ondersteunend zijn om inclusie te doen werken.

Het verhaal van Kim: de strategie van gepixelde beeldvorming

"Ik ga vertellen over mijn held. Hij heeft blond haar, bruine ogen, is 1,20 meter groot, heeft heel vaak een glimlach op zijn gezicht. Is altijd goedgezind, gaat geen uitdaging uit de weg. Ik ben er ook helemaal zot van. Dat is misschien ook wel normaal want de blonde held is mijn zoon. En Rune is geboren met een hersenletsel.

In het begin wisten we het nog niet, maar nu weten we dat er gevolgen zijn. Praten gaat wat moeilijker, althans met woorden, maar dat lukt wel met hulp van gebaren, elkaars hand vastpakken om dingen te tonen en met de spraakcomputer. Dat lukt ook met het stellen van ja/nee-vragen om zo een antwoord te krijgen.

En waarom is hij nu mijn held? Eigenlijk al van kleins af aan hebben wij hem veel gevraagd om te doen. Hij heeft veel onderzoeken en testen moeten laten gebeuren. Wij zoeken constant hoe we hem verder kunnen helpen op zijn manier en welke middelen of technologie hij daarvoor nodig heeft. En hoe moeilijk dat soms is, hoe lastig, hoe zwaar ook, hij doet het wel allemaal. Twee keer in de week therapie, geen probleem. Spraakcomputertesten als je drie bent, dat doen we. Naar school gaan, doen we ook. En gewoon al het feit dat hij zoveel doorzettingsvermogen toont, maakt hem mijn held. Geen enkele volwassene doet hem dat na."
(Uit het verhaal van Kim, mama van Rune)

Doorheen de podcastverhalen merken we op dat ouders niet willekeurig maar doelbewust hun kind – in dit verhaal Rune – voorstellen. Ze doen dit aan de hand van anekdotes. Ouders zijn sterk in het vinden van metaforen waarmee ze in één woord een gepaste omschrijving geven van hun kind. In het bovenstaande citaat is Rune

een held, een doorzetter die er altijd voor gaat. Een held is iemand die het onmogelijke overwint. In de historiek van Rune wordt beschreven dat hij van kleins af aan veel heeft doorstaan, alsof het vanzelfsprekend was. De metafoor van 'de held' zorgt ervoor dat er onmiddellijk een beeld gevormd kan worden van Rune dat herkenbaar is voor anderen.

Op deze manier krijgt inclusie een gezicht. Het gaat niet om zomaar een kind, maar om Rune: de blonde jongen met doorzettingsvermogen. De focus van de mama die het verhaal brengt, is sterktegericht en biedt onmiddellijk perspectieven en mogelijkheden. De drempels die op het eerste zicht groot lijken (zoals: Rune heeft een alternatieve manier van communiceren), worden kleiner door de wilskracht van Rune. In de verhalen van ouders merken we op dat er een balans is tussen de sterktes en de noden van hun kind. Op die manier worden verschillende facetten van hun kind getoond. De noden van het kind worden erkend, de mogelijkheden en sterktes worden aangewend om met het kind aan de slag te gaan.

De beschrijving van hun kind is vaak afgestemd op hoe anderen het kind zullen ervaren. Ouders gaan bewust om met beeldvorming: ze voelen dat dit een invloed heeft op hoe anderen kijken naar hun kind en met hun kind zullen omgaan. De ouder van Rune kiest ervoor om de beperking of diagnose te benoemen. Deze keuze verschilt van verhaal tot verhaal, wat bevestigt dat ouders hier over nadenken. Ze zijn zich bewust van wat categorisatie kan betekenen. In het bovenstaande citaat benoemt de mama het hersenletsel al snel, maar tegelijkertijd focust zij op

Ouders zijn zich bewust van de stereotypen die bestaan over kinderen met specifieke noden

wat het betekent voor Rune en bespreekt zij het in directe relatie met zijn veerkracht. Rune wordt daardoor niet gereduceerd tot zijn diagnose.

Ouders zijn zich bewust van de stereotypen die bestaan over kinderen met specifieke noden en hun diagnoses. In het verhaal van Kim had Rune kunnen worden gezien als iemand die minderwaardig is en minder mogelijkheden heeft doordat het communiceren moeilijker of anders verloopt. Maar de ouder beschrijft haar zoon als een held. Ze gebruikt een counter-narratief om het stereotiepe beeld te doorbreken. Kim stelt in vraag wat communiceren inhoudt en welke alternatieven daarvoor bestaan. Daarnaast speelt ze met het beeld van de kleine jongen die grootse daden stelt.

In hun verhalen nemen ouders standpunten in en stellen ze vanzelfsprekendheden in vraag. Tegelijkertijd richten ze zich op verwachtingen van de maatschappij. Doorzettingsvermogen is een karaktertrek die gewaardeerd en geapprecieerd wordt in onze maatschappij. Door dit in de verf te zetten, wordt Rune niet verbijzonderd maar juist geïncludeerd. Ondertussen geeft de mama van Rune ook haar visie op opvoeding weer: Rune, net als elk kind, moet niet alleen beschermd worden, maar vooral uitgedaagd en geprikkeld. Daarbij zoeken de ouders naar de gepaste hulpmiddelen zodat Rune kan participeren.

Uit het verhaal van Kim halen we de strategie van “gepixelde beeldvorming”. Er zijn verschillen te merken in hoe ouders hun kind voorstellen, wat ze wanneer benoemen en op welke manier ze dat doen. Een kind wordt niet gereduceerd tot één aspect van zijn identiteit. Een veelzijdige beeldvorming biedt meteen verschillende ingangen om samen op weg te gaan.

Tool ter ondersteuning van de pedagogische keuze van ouders

Inclusie is een recht en is verankerd in de Belgische grondwet. Vanuit Ouders voor Inclusie zien we inclusie bovendien ook als een pedagogische keuze. Het hangt samen met de manier waarop ouders hun kinderen willen opvoeden en de toekomst die ouders dromen voor hun kind. Het heeft te maken met hoe ouders zelf in het leven staan en wat ze hun kinderen van daaruit willen meegeven. Daarom is het belangrijk dat niet in vraag te stellen, maar ouders te ondersteunen in hun pedagogische keuze.

Al te vaak merken ouders dat ze hun keuze voortdurend moeten verantwoorden. Het kind wordt dan gereduceerd tot één onderdeel van zijn of haar identiteit en inclusie wordt niet als echte optie gezien. Het Steunpunt voor Inclusie ontwikkelde een tool. De tool is vormgegeven als een ladekast met verschillende kernelementen – lades - om de pedagogische keuze van ouders te ondersteunen. Per lade geven we aan waarom het element belangrijk en ondersteunend is en geven we enkele voorbeelden en richtvragen die kunnen helpen om hierover in gesprek te gaan met ouders. Kiezen voor inclusie wordt zo een ‘samenverhaal’ dat zich niet richt op ‘waarom neemt dit kind deel?’ maar op ‘hoe kan dit kind deelnemen?’.

Te vaak moeten ouders hun pedagogische keuze verantwoorden

Figuur 1: Tool pedagogische keuze

Het verhaal van Nele: de strategie van gepast en pro-actief ondersteunen

‘Wim en ik hebben beslist om Broes alleen boodschappen te laten doen. Broes heeft een elektrische rolwagen. We wonen in een dorpje en hij kon eigenlijk door een straat te nemen en een straat over te steken zo een boodschap gaan doen in een winkeltje in ons dorp. Dat winkeltje is toevallig ook het winkeltje van mijn pa.

Het was zomer. Het was mooi weer en ik ging ‘s morgens lopen. Ik bedacht dat ik eerst al een keer moest passeren aan het winkeltje om er te zeggen dat Broes zou komen om alleen boodschappen te doen. Terug thuis begon ik Broes voor te bereiden. Alle zinnen in zijn spraakcomputer gestoken van “een groot bruin brood alsjeblieft” en dan “nu ga ik betalen”, “hier is de bankkaart”, “je mag alles in de rugzak steken”. En ik moet er zeker ook in zetten “Wil je mij helpen alsjeblieft?”, want als hij dan voor de deur komt te staan van het winkeltje, dan kan het zijn dat er niemand is of dat de deur niet open is en hij die niet kan openmaken. Ik had onze bankkaart op zijn tafelblad gekleefd met plakband. Broes zag het zitten. Plots dacht ik: “Wat doe ik hier nu? Wat laat ik hem hier doen? Hij is 10 jaar. Gaat hij dat nu wel echt al kunnen?”. Ik vlug nog achter Broes... Ik zeg: “Broes je hebt het goed geleerd op school om de straat over te steken, maar als er toch een auto dichtbij komt, moet je wel echt nog langer wachten om over te steken”. En Broes keek zo naar mij van “Ja, mama, ik kan dat wel”. Dus hij was er klaar voor en hij vertrok ‘
(Uit het verhaal van Nele, mama van Broes)

In de verhalen van ouders komt vaak naar boven dat ouders initiatief nemen voor hun kind: het zijn de ouders die de stap moeten zetten. Zij gaan op zoek naar een reguliere school of inclusieve sportvereniging voor hun kind, nodigen een vriendje uit om te komen spelen of bereiden een bezoekje aan de winkel voor. Het wordt duidelijk dat dit veel energie vraagt van ouders. In haar verhaal uit Nele veel enthousiasme, maar toont ze ook dat het stress en bezorgdheid met zich meebrengt. Inclusie vraagt vooruitdenken. Het vraagt dat ouders stilstaan bij de aanpassingen die nodig zijn opdat hun kind kan deelnemen en betrokken zijn. In het bovenstaande citaat toont Nele dat het uitvoeren van een dagelijkse activiteit, alleen naar de winkel gaan en boodschappen doen, niet vanzelfsprekend is voor haar zoon met ondersteuningsnoden.

Tegelijkertijd zijn dergelijke ondernemingen een grote stap voor elke ouder van een kind met of zonder specifieke noden. Het vraagt dat ouders kunnen loslaten binnen de opvoeding van hun kind. Wanneer er sprake is van een kind met specifieke noden is het opmerkelijk dat het initiatief van ouders zich richt op planmatigheid. Nele heeft op voorhand nagedacht over verschillende mogelijke scenario's onderweg en in de winkel en op welke manier hier dan best op ingespeeld wordt. Welke tools en taal heeft Broes nodig om in alle verschillende scenario's de gepaste ondersteuning te hebben? De voorbereiding en het planmatig werken van ouders toont de doelbewuste keuze van ouders om op een bepaald moment een stap te zetten samen met het kind. Daarnaast wordt zichtbaar dat de ouder het perspectief van het kind inneemt en zich inbeeldt wat het betekent voor hun kind om boodschappen te doen. Hoe kan Broes hierin de regie in handen blijven houden? Nele kleefde bewust

de bankkaart op het tafelblad van Broes zijn elektrische rolstoel zodat hij zelf kan aangeven dat hij wil betalen met de bankkaart.

Ouders bereiden voor in functie van de kans van slagen. Ze willen dat het winkelen voor Broes een succeservaring wordt. In hun planmatigheid denken ze daarom ook gericht over het winkeltje waar Broes voor de eerste keer naartoe zal gaan: het winkeltje van de papa van Nele. Het is een gekende winkel voor Broes, niet ver van huis, en er zijn mensen die in relatie zullen gaan met Broes. Zij worden in het plan betrokken en op voorhand ingelicht dat Broes zal langskomen en dat alle nodige taal in zijn spraakcomputer zit. Er ontstaat dus een doordacht plan waarbij Broes niet gewoon boodschappen gaat doen, maar boodschappen gaat doen bij zijn opa die vanuit zijn relatie mee zal bijdragen aan de succeservaring van Broes.

En toch, wanneer alle voorbereidingen gedaan zijn en Broes klaar is voor vertrek, twijfelt Nele. Een luttele seconde in het verhaal dat ons brengt bij het belang van afstemming en ritme in de opvoeding en ondersteuning van een kind. Het gaat over een voortdurende interactie tussen ouder en kind. Broes maakt zich geen zorgen en put energie uit het idee dat hij zelfstandig boodschappen kan doen, net als elk kind dat bij dergelijke opdracht vrijheid en verantwoordelijkheid krijgt. De zelfzekerheid van Broes geeft ook de mama de rust om hem het initiatief te laten nemen, te midden van alle voorbereiding die intussen gebeurd is. Het is de wisselwerking en relatie tussen het kind en de ouder dat hen beiden vertrouwen en een succeservaring geeft.

Op het volgende overleg met het schoolteam heeft Nele een nieuwe en sterke anekdote die aantoont wat Broes kan, wat goede voorbereiding doet en wat de school kan aanzetten tot vertrouwen in het nemen van ‘grootse’ stappen. Inclusie dwingt ons die stappen te zetten, met vooruitdenken, voorbereiding en in wisselwerking.

Uit het verhaal van Nele halen we de strategie van gepast en pro-actief ondersteunen. Ouders nemen initiatief in de voorbereiding van stappen die hun kind wil en kan zetten. Ze tonen ons het belang van redelijke aanpassingen om participatie van hun kind te stimuleren. Dit voordeden en de ervaringskennis van ouders bieden belangrijke aangrijpingspunten om samen met hen op weg te gaan.

Tool ter ondersteuning van het formuleren van redelijke aanpassingen

Ouders zijn onmisbare partners in het tonen van wat mogelijk is in het inclusieve traject van hun kind en hoe. Zij kennen hun kind al langer, in verschillende contexten en situaties, en vanuit verwachtingen die er aan hun kind gesteld worden. Ouders hebben daarom een belangrijke rol in het mee vormgeven van redelijke aanpassingen die de omgeving voor hun kind toegankelijker maken en de participatie van hun kind bevorderen. Het Steunpunt voor Inclusie ontwierp een tool om ouders in dit proces te ondersteunen en af te stemmen met het team rond hun kind. De tool onderlijnt dat redelijke aanpassingen op maat gemaakt worden en andere vormen kunnen aannemen

Ouders spelen een belangrijke rol in het vormgeven van redelijke aanpassingen

Figuur 2: Tool redelijke aanpassingen, een zoektocht naar gepaste maatregelen

naargelang de situatie. Het is van belang te starten van een goed beeld van het kind, met aandacht voor sterktes. Zoals hierboven aangegeven, hebben ouders metaforen en anekdotes in hun rugzak om dit beeld mee vorm te geven. De tool geeft ook een aantal elementen aan?/ mee die belangrijk zijn wanneer er samen met ouders nagedacht wordt over redelijke aanpassingen. Vaak gaat het om redelijke aanpassingen die ouders al bewust of onbewust doen. De tool wijst op aandachtspunten om de kijk op redelijke aanpassingen te verscherpen.

Conclusie

Al te vaak wordt inclusie gereduceerd tot een verhaal over (een gebrek aan) middelen. Aan de hand van deze verhalen, en veertien andere verhalen die je kan beluisteren op ons spotifykanaal, willen we de kracht van de ervaringsdeskundigheid van ouders tonen. Ouders tonen ons strategieën die werken om inclusie te doen slagen. Veel te vaak blijven deze strategieën onderschat of onbenut. Er liggen nog heel wat kansen voor partnerschap met ouders in inclusieve kinderopvang, onderwijs, vrije tijd en wonen en werken. Deze podcast van Ouders voor Inclusie, waarin we op sleptouw worden genomen vanuit ouderperspectief, toont hele kleine zaken en acties aan de hand waarvan ieder van ons elke dag inclusie mee kan waarmaken.

Strategieën van ouders hebben een rijke sterktegerichte beeldvorming als basis. Bruno Vanobbergen (2022) schrijft daarover: "Wat

een kameel of een microbe doet, hangt niet af van hoe we hen beschrijven. Dat we een microbe als klein en gevaarlijk beschouwen zal het gedrag van de microbe niet beïnvloeden. Bij de mens is dat anders. Hoe we spreken over mensen en hoe we hen in categorieën proberen onder te brengen, heeft een invloed op hun gedrag en op hoe ze naar zichzelf kijken en bekeken worden". Sterktegericht kijken is van belang voor het kind als individu, maar ook voor het inclusieve proces waarbinnen kind, ouders en alle betrokkenen samenwerken om participatie waar te maken. De zoektocht naar redelijke aanpassingen is van belang bij het vinden van een goede afstemming tussen het kind en zijn omgeving met bijhorende verwachtingen. Mits een goede afstemming gegarandeerd is, wordt onze samenleving "een tuin vol laag hangend fruit voor alle kinderen en hun gezinnen, een tuin ook waar veel bloemen gewoon in het wild mogen groeien en er niet enkel zijn ter versiering en ondersteuning van het uitgekiende pad" (Vanobbergen, 2022).

ouders voor inclusie

Info@oudersvoorinclusie.be
www.oudersvoorinclusie.be

REFERENTIES

Vanobbergen, B. (2022). *Het kind. (g)een handleiding*. Borgerhoff & Lambrichts.

NOTEN

- 1 Het Steunpunt voor Inclusie is een project van Ouders voor Inclusie. Het steunpunt ondersteunt ouders in de uitbouw van het inclusietraject van hun kind.

Aura XS

Elk kind verdient het om zich goed te voelen op school

Wies VANDENBULCKE en Lieselot DALEWYN

Onze samenleving staat onder druk en iedereen zoekt hoe hiermee om te gaan. In de lagere scholen merken we dat dit zich vertaalt in kinderen die belast en beladen naar school komen, juffen en meesters waarvan verwacht wordt dat ze naast het overbrengen van de leerstof ook mee instaan voor de opvoeding van kinderen, ouders die kritisch zijn over hoe scholen met hun kind(eren) omgaan,...

We moeten directies, zorgcoördinatoren, leerkrachten steunen en bemoedigen in de uitdagende opdracht die ze hebben. Door samen met hen onze expertise te delen, kunnen we voor elk kind een veilige, leuke leeromgeving creëren op school.

*“Wat jullie doen is goud waard.”
(Zoco, Lagere school Heule)*

Situering Aura

Vzw Aura is er voor kinderen en jongeren voor wie leren en werken een uitdaging is. We zetten in op het versterken van de verbinding met zichzelf, context, opleiding/werk en de ruimere samenleving. Aura is er om structureel beweging te brengen in onderwijs, opleiding en werk zodat die een plaats kunnen zijn waar mensen zich goed voelen en de eigen mogelijkheden kunnen vergroten. Met het oog daarop werken we (pro)actief samen in een gedeelde verantwoordelijkheid.

Concreet werken we samen met middelbare scholen op momenten waarop het niet evident meer is dat leerlingen op school kunnen blijven. We begeleiden een individueel traject waarbij we werken aan de sociale vaardigheden, emotieregulatie, conflicthantering of andere zaken die de kansen van de leerling op school verhogen. Daarnaast hebben we ook aandacht voor de klasgroep, het lerarenkorps en voor de ruimere context van de jongere. Daarnaast is Aura ook een partner bij de activering van jongeren die de keuze maken voor tewerkstelling maar daarvoor nog cruciale vaardigheden missen.

Aura wordt door welzijnsinstanties, kinder- en jongerenpsychiatrie, maar zeker ook door CLB en onderwijs zelf, gezien als een partner die in de meest uitdagende situaties toch succesvolle trajecten kan opzetten met het oog op een heraansluiting bij onderwijs en/of een werkgericht traject, gezien we reeds jarenlang ervaring hebben in de samenwerking met deeltijds lerende jongeren. Onze aanmelders en partners ervaren dat de preventieve metho-

dieken die wij ontwikkelden (bijvoorbeeld pro-actieve cirkels, herstelgesprekken, sociale vaardigheidstraining,...), een positief effect hebben op de schoolloopbaan en ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Gedurende de jaren dat Aura werkzaam is met leerlingen uit het secundair onderwijs hebben wij ervaren, hoe fundamenteel het is dat kinderen in het basisonderwijs aansluiting vinden bij de school. Dit om goed de overstap naar het secundair onderwijs te kunnen maken en om uiteindelijk gekwalificeerd uit te stromen.

In onze werking nu (onder andere als NAFT-aanbieder¹), merken we jammer genoeg het effect van het omgekeerde, met name leerlingen die de overstap naar het secundair onderwijs missen wegens kwetsuren in het basisonderwijs (spijbelen, pestgedrag,...). Als we met methodieken die wij ontwikkeld hebben en die hun impact bewezen hebben in de moeilijkste schoolsituaties, vroeger kunnen tussenkomen, creëren we voor elk kind een kans op excelleren. Dit geeft een daadwerkelijk preventief effect op latere schooluitval en dus ongekwalificeerde uitstroom.

Ontstaan Aura XS

We krijgen steeds meer vragen vanuit het basisonderwijs om hen te ondersteunen in vastlopende schooltrajecten van kinderen. Uit deze vragen en uit onze ervaring in verband met vroegtijdig de school verlaten en de effecten daarvan, groeide het idee om onze expertise ten dienste te stellen aan lagere scholen, vandaar de naam: Aura XS.

In 2015 startte Aura met dit experimenteel project in het basisonderwijs. We gebruikten onze ervaring met jongeren in het secundair onderwijs in een poging om vroege kwetsuren bij kinderen te voorkomen. Via het CLB kregen we situaties aangemeld waarin kinderen helemaal vastgelopen waren. We spraken individueel met die kinderen, hun ouders en juffen of meesters. We werkten toe naar een cirkelgesprek waarin opgelopen kwetsuren konden worden uitgesproken en hersteld. Daarnaast probeerden we zo preventief mogelijk al acties te ondernemen, om de conflicten en bijhorende kwetsuren te vermijden.

In de lente van 2018 was er veel media-aandacht voor het stijgend aantal schorsingen in het lager onderwijs. Dit zette een en ander in beweging waardoor we met Aura XS vanuit de Vlaamse overheid departement Onderwijs gevraagd werd een pilootproject op te zetten in het kader van de 'fast teams' in de regio Zuid-West-Vlaanderen voor het schooljaar 2018-2019. Doel van deze fast teams was om scholen te ondersteunen bij kinderen die 'moeilijk hanteerbaar gedrag' stelden.

Dat gaf een enorme boost aan de ontwikkeling van ons project. Gedurende een volledig schooljaar ontwikkelden we expertise in het lager onderwijs. We gingen een intense samenwerking met de (toen net opgerichte) ondersteuningsnetwerken. We lieten de individuele stukken uit onze aanpak los en vertrouwden die toe aan de expertise van de ondersteuningsnetwerken. Hoewel we ingezet werden in het kader van de 'fast teams', bleef onze preventieve focus ook altijd aanwezig.

"Door de cirkels weet ik beter wat ik moet zeggen als ik me niet goed voel"

(Leerling vijfde leerjaar)

Deze samenwerking bracht ons in 47 klassen en 32 medewerkers van het ondersteuningsteam werden getraind in het leiden van pro-actieve cirkels. Na dat schooljaar besloot het kabinet Onderwijs om hun focus op andere zaken te leggen voor het basisonderwijs. De projectsubsidie werd niet verlengd.

Stijgend aantal kinderen in de knoop in het basisonderwijs

De preventieve schorsingen bleven stijgen: in het schooljaar '21-'22 van 96 naar 156. Er werden wel minder leerlingen tijdelijk uitgesloten: van 56 naar 52. Het aantal definitieve uitsluitingen in het basisonderwijs steeg van 67 naar 96 kinderen (bron: *Nieuwsblad*, 15/04/22).

Opvallend is dat van die 100 leerlingen die uit de lagere school definitief van school zijn gestuurd, de helft van hen uit het eerste, tweede en derde leerjaar komen (bron: VRT, 13/02/23).

Dat zette ons ertoe aan om toch met Aura XS verder te gaan. We zochten projectmiddelen bij het Streekfonds, de Rode Neuzen-campagne, etc. en investeerden vanuit eigen reserves.

Zo is Aura XS ondertussen expert in het werken met klasgroepen in het lager onderwijs waar de onderlinge relaties en de dynamiek die eruit resulteert, een veilige leercontext in het gedrang brengen. Dit is vaak een gevolg van peestsituaties, aanslepende conflicten, uitdagend of moeilijk te begrijpen gedrag van leerlingen.

We benaderen deze situaties vanuit een groepsdynamisch en herstelgericht kader met als doel de algemene veiligheid te verhogen. We doen dit door sterk in te zetten op de verbinding tussen de leerlingen en hun meester/juf. Vaak moeten onderlinge relaties hersteld worden en moeten we op zoek naar positieve acties. We versterken de verbinding, veiligheid en verantwoordelijkheid door pro-actieve groepsdynamische acties en groeps gesprekken in cirkelvorm. We zoeken verder welke gesprekken er nog dienen te gebeuren en modereren deze ook. Dat kunnen gesprekken zijn tussen leerlingen in de klas, of met leerling en leerkracht, of oudergroepen, of collega's onderling.

De effecten

Ervaring leert dat door onze acties leerlingen meer geneigd zijn hun verantwoordelijkheid in de groep op te nemen. Dit draagt bij aan een aangenamer klasklimaat, waardoor iedereen zich vrij voelt om te leren en de daarbij horende fouten te maken.

We hebben ook geleerd aandacht te geven aan leerkrachten en de ruimere schoolcontext. Ook leerkrachten en medewerkers op school raken ontmoedigd, wanneer peestsituaties niet actief aangepakt worden, wanneer kinderen uitdagend gedrag blijven stellen in een klasgroep, wanneer conflicten niet verbindend worden aangepakt.

Aura XS voorziet ook coaching om dergelijke situaties opnieuw met frisse moed en energie tegemoet te treden. Door samen na te denken en onze expertise mee te vervlechten met de cultuur en gewoonten van de school, komen we tot een positieve heroriëntering in het schoolteam. We hebben geleerd dat deze coaching nieuwe adem geeft in verstikkende situaties. Vaak kunnen schoolteams zelf weer verder na ondersteuning, zoals beluisterd worden en de ontwikkeling van nieuwe perspectieven. Daar waar het niet volstaat, gaat Aura XS mee op pad om samen de gesprekken te voeren die nodig zijn met de mensen die ertoe doen.

"Julie hebben mijn blik enorm verruimd en mij laten zien dat het soms ook anders kan. Dit alles maakt mij een betere leerkracht."

(Juf vijfde leerjaar)

Door vaak in lagere scholen aan de slag te zijn viel ons nog iets op. Veel leerkrachten, zorgcoördinatoren en directies hebben schroom, soms zelfs angst, om met ouders in gesprek te gaan over het gedrag en het welzijn van kinderen. Met Aura XS hebben we een *format* ontwikkeld, gebaseerd op de pro-actieve cirkels die we in de klassen

Aura XS geeft in verstikkende situaties nieuwe adem aan het schoolteam

Aura XS ontwikkelde een format om met ouders in gesprek te gaan

doen met de leerlingen, om met oudergroepen in gesprek te gaan. Spreken met ouders over de zorgen die ze hebben bij hun kind en over hoe het zich voelt op school, leidde telkens tot veel openheid, opluchting en positieve gevoelens over een verdere aanpak. Het vergroot het vertrouwen in de school en versterkt acties die de school doet.

Scholen hebben het gevoel meer ondersteund te zijn en beter geïnformeerde keuzes te kunnen maken.

NAFT in het lager onderwijs?

Met Aura XS hebben we geen ambitie om NAFT te ‘vertalen’ of ‘om te zetten’ naar het lager onderwijs. We zijn ervan overtuigd dat er al heel wat ervaring en kennis aanwezig is in het basisonderwijs over ‘moeilijk begripbaar gedrag’ en hoe ermee om te gaan. Daarnaast geloven we dat het organiseren van een aanbod buiten de schoolcontext voor kinderen een nog grotere impact heeft dan het al voor middelbare scholieren heeft. Jonge kinderen zijn nog gevoeliger voor voorspelbaarheid en veiligheid van een gekende omgeving. Daarom kiezen we om te ondersteunen en te versterken waar mogelijk en nodig in de schoolcontext zelf.

Blijvende uitdagingen

Ondanks alle expertise die we verworven hebben, zijn er nog steeds nieuwe velden te verkennen. Afgelopen schooljaar werkten we intens samen met een groep studenten van de hogeschool VIVES in het kader van een bachelorproef. We ontwikkelden een nieuwe methodiek om met lagereschoolkinderen in gesprek te gaan rond emoties en behoeftes. Het is volgens ons een vaardigheid die elke mens zou moeten leren, maar die in handboeken nergens wordt beschreven. Toch zien we dat kinderen die hier vaardig in zijn, beter weten wat ze voelen en wat ze nodig hebben om al hun talenten te kunnen ontwikkelen.

Gezien de groeiende nood in de jongste jaren van het lager onderwijs en het feit dat we steeds vaker geconfronteerd worden met kinderen die een andere thuistaal hebben, zochten we naar een minder verbale tool. Foto's en emoticons ondersteunen het gesprek en helpen kinderen zoeken naar de juiste woorden om hun gevoel te kunnen benoemen.

We willen met Aura XS verder proberen zoveel mogelijk het verschil te maken. We dromen van structurele middelen. Tot dan hopen we voldoende projectmiddelen te vinden om ons werk te kunnen blijven doen.

Wies VANDENBULCKE* en Lieselot DALEWYN**

* Procesbegeleider, 0499/903241
wies.vandenbulcke@vzwaura.be

** Procesbegeleider, 0474/798603
lieselot.dalewyn@vzwaura.be

NOTEN

- 1 Een naadloos flexibel traject (NAFT) wordt ingezet om schooluitval en vroegtijdig schoolverlaten in het secundair onderwijs tegen te gaan en is bedoeld voor leerlingen, (klas)groepen, leerkrachten, teams en/of scholen.

Dekolonisatie in het onderwijs?

Erfgoed als katalysator van dialoog in het project Cultuurbotsing

Don PANDZOU, Marijke WIENEN en Joachim T'SAS

De term 'dekolonisatie' is sinds enkele jaren niet meer weg te denken uit het publieke debat. Hij verwijst doorgaans naar de manier waarop wij vandaag omgaan met symbolen, monumenten of eretekens, maar ook met denkbeelden die (on)rechtstreeks stammen uit ons koloniaal verleden. Het debat woedt volop en toch blijft het verrassend stil in het onderwijsveld wanneer het gaat over leerlingen daarbij betrekken. Binnen onze superdiverse schoolomgevingen groeit de vraag naar concrete handvaten om met dit thema om te gaan in de klas.

De behoefte aan laagdrempelige manieren om samen met jongeren rond interculturaliteit en dekolonisatie te werken, motiveerde Erfgoedcel Mechelen om het project Cultuurbotsing op te starten en het daarbij over een andere boeg te gooien. Samen met partners Radar Mechelen, stadsproject Dromen over Thuis en diversiteitsexpert Don Pandzou verzamelt ze relevante getuigenissen van zowel jongeren als medewerkers uit het brede onderwijsveld. Met deze verhalen ging ze vervolgens creatief aan de slag met als doel interculturele dialoog te stimuleren. Het hele proces werd zorgvuldig gedocumenteerd en zal onder meer gebruikt worden om een podcast te lanceren die in de klas gebruikt kan worden om het gesprek over dit thema aan te gaan.

Waar culturen botsen, ontstaan creatieve mogelijkheden. Een optimistische visie die Marijke Wienen en Don Pandzou delen. Het motiveerde hen om in het najaar van 2022 met het erfgoedproject Cultuurbotsing aan de slag te gaan. Een jaar later en met de eindmeet in zicht ontmoeten beiden elkaar voor een terug- en vooruitblik.

Joachim T'Sas: De term 'cultuurbotsing' gebruiken in het kader van interculturele verbinding: is dat geen tegenstelling?

Marijke Wienen: "Cultuurbotsing heeft inderdaad de negatieve connotatie als iets wat de samenleving destabiliseert. Daar heeft het boek 'Clash of Civilizations' van politicoloog Samuel Huntington veel mee te maken. Hij ziet een clash van culturen als iets onvermijdelijks, iets wat automatisch conflict veroorzaakt. Deze theorie onderschrijft het wij-zijdenken, wat ons project nu net tegenspreekt. Er kan frictie ontstaan wanneer culturen hard of zacht met elkaar in aanraking komen. Het is over die 'botsingen' dat de jongeren hun verhaal wilden vertellen en het is daarom dat ze met deze naam kwamen voor het project. En die keuze wilden we ook respecteren, zonder daarom die andere, meer beladen betekenis van de term 'cultuurbotsing' uit het oog te verliezen. Eigenlijk hopen we zijdelings ook dat je door ons project een andere invulling leert geven aan die polariserende theorieën. Het afgelopen jaar hebben we zoveel bezielde mensen ontmoet die een bijdrage willen leveren aan het aanwakken van interculturele dialoog binnen onze onderwijscontext. Dat is op zijn minst hoopgevend."

T'Sas: Van erfgoed naar onderwijs: het is een ietwat ongebruikelijke brug, lijkt me...

Wienen: "Niet noodzakelijk. Erfgoed draait rond zaken die we vandaag belangrijk genoeg vinden om ze te bewaren voor de generaties die komen. Erfgoed is toekomst- en leergericht. De link met onderwijs is dus niet ver te zoeken, zeker als je naar de essentie van dit specifieke project kijkt. Met Cultuurbotsing willen we in kaart brengen hoe dekolonisatie vandaag leeft binnen het onderwijs. Als je het mij vraagt, een enorm relevante invalshoek. Dekolonisatietrajecten kijken vaak naar sporen uit ons verleden: straatnamen, standbeelden en dergelijke. Wij wilden die denkwijze omdraaien. We vertrekken van hoe jongeren zich vandaag op school voelen en linken dat aan denkbeelden die rechtstreeks terug te voeren zijn op ons koloniaal verleden."

Don Pandzou: "Doorheen onze samenwerking is het mij trouwens opgevallen dat erfgoed net een heel levendig gegeven is dat voortdurend de vinger aan de pols houdt over wat er speelt in de maatschappij. Die drang om nieuwe inzichten te verwerven vanuit een grondige kennis van het verleden, dat vind ik als diversiteitsdeskundige een erg boeiend concept."

T'Sas: Jullie vonden elkaar dus al snel. Betekent dat ook dat het project meteen op het goede spoor zat?

Pandzou: “Dat is veel gezegd. (lacht) Hoewel het tussen ons met een goed klikte, stond de beginfase van Cultuurbotsing vooral in het teken van het vinden van de juiste toonaard voor het project. Het centrale thema dekolonisatie is zo veelzijdig dat je vanaf de start op dezelfde golflengte moet zitten.”

Wienen: “In dit geval ‘golflengtes’, want Cultuurbotsing werkt op twee snelheden. Zo is er het jongerenluik, waarbij we de verhalen van leerlingen verzamelen om er vervolgens op artistieke wijze mee aan de slag te gaan. Een tweede spoor focust op het onderwijspersoneel. Daar polsen we naar noden vanuit de scholen en zoeken we van daaruit naar een netwerk van bondgenoten dat zich wil engageren voor onze doelstellingen.”

T'Sas: Twee trajecten, een complex thema, een artistiek luik ... Het project lijkt op het eerste zicht nogal groots opgezet.

Wienen: “Enerzijds is het thema sowieso breed en de aanpak breed omdat we uiteenlopende perspectieven aan bod willen laten komen, maar anderzijds werkt het project net door zijn kleinschaligheid. We proberen dicht bij onszelf te blijven: verhalen vertellen en meerdere stemmen aan bod laten komen en dat hebben we heel lokaal gedaan. Het potentieel van het project zit hem vooral in de manier van werken. Culturele dekolonisatie draait rond het veranderen en verbreden van denkpatronen binnen de bredere samenleving. Wil je dat proces als erfgoedspeler aanvatten, dan moet je op een zo veelzijdig mogelijke manier te werk gaan: verschillende methodes uittesten, diverse stemmen verzamelen, externe experts bevragen en het concept vanuit tal van perspectieven benaderen ... Terwijl de lokale case heel sterk op mensenmaat blijft, is het proces en de werkwijze breed opgevat. Zo benutten we ten volle het maatschappelijke potentieel van erfgoed.”

T'Sas: Namelijk?

Wienen: “Optreden als hefboom voor bredere maatschappelijke projecten. We bewaren niet zomaar verhalen voor het bewaren op zich, maar we gebruiken ze om aan de buitenwereld te tonen wat er op lokaal vlak leeft, in dit geval bij Mechelse jongeren en het plaatselijke onderwijsveld. Op die manier kunnen we vanuit erfgoed bijdragen aan grotere initiatieven die in het teken van dekolonisatie en interculturele verbinding staan.”

T'Sas: Cultuurbotsing als gangmaker van dekolonisatie binnen de onderwijscontext.

Aan ambitie geen gebrek?

Pandzou: “Ambitie klinkt hier wel heel, euh, ‘ambitieuus’. (lacht). We willen iets wezenlijks bijdragen aan het dekolonisedebat door juist heel dicht bij onze respondenten en hun verhaal te blijven in plaats van rechtstreeks te mikken op beleidsverandering. Dekolonisatie en bij uitbereiding interculturaliteit zijn zulke boeiende en vooral actuele thema's die binnen het onderwijs nog onvoldoende verkend zijn. Akkoord, de laatste jaren namen ze een prominente plaats in het publieke debat, maar dat heeft zich volgens mij nog onvoldoende vertaald in tastbare instrumenten waar jongeren en onderwijsmedewerkers echt iets aan hebben.”

T'Sas: Hoe komt dat volgens jou?

Pandzou: “Het debat wordt op een te intellectueel niveau gevoerd. Het gaat vaak over abstracte opvattingen en maatregelen die weinig te maken hebben met de leefwereld van jongeren. Aanpassingen van procedures, geschiedenishandboeken of zelfs straatnamen: dat zijn zaken die zeker hun nut hebben, maar het draagt daarom niet rechtstreeks bij aan bewustwording bij de modale leerling.”

T'Sas: En dat hiaat probeert Cultuurbotsing op te vullen?

Pandzou: “Precies. Het ontbreken van die diverse stemmen waar Marijke het over had, het betrekken van en luisteren naar de verschillende betrokkenen, daar wilden we mee aan de slag. Een visie die we bij aanvang van het project trouwens nog niet helemaal scherp hadden gesteld.”

Wienen: “Dat is inderdaad een lang proces geweest. We wisten dat we jongeren wilden benaderen, maar nog niet meteen hoe. We lanceerden onze oproep eerst via de klassieke kanalen: mails, sociale media, websites, maar daar kwam weinig respons op. Een beetje naïef als we daarop terugkijken. Jongeren prikkelen om deel te nemen aan ons project vergde uiteraard een veel persoonlijker aanpak.”

“Daarvoor konden we gelukkig rekenen op onze partners. Zo is er Dromen Over Thuis, een bovenlokaal project dat gespecialiseerd is in het bewaren en ontsluiten van verhalen van ingeweken inwoners; precies de expertise die we nodig hadden om onze getuigenissen te verzamelen. Daarnaast speelde Radar Mechelen ook een belangrijke rol bij de start van Cultuurbotsing. Deze organisatie ondersteunt artistieke experimenten en cultuurprojecten in de stad en heeft heel wat ervaring in het bereiken van jongeren.”

“Beide partners deden op hun beurt beroep op hun eigen netwerk binnen het sociale middenveld van de stad Mechelen. Jeugdwerkorganisaties als J@m vzw, ROJM en Arktos waren geïnteresseerd, maar plaatsten wel enkele – terechte – vraagtekens bij Cultuurbotsing.”

Pandzou: “Het eerste contact met de jeugdwerkorganisaties draaide uit op een erg interessante dialoog die ons project alleen maar goed heeft gedaan. Uiteraard wilden ze helpen jongeren te motiveren om mee te werken aan Cultuurbotsing, maar tegelijkertijd stelden ze de vraag of wij voldoende afwisten van de mate waarin jongeren al dan niet bezig zijn met dekolonisatie.”

T'Sas: Jullie doel om laagdrempelig(er) aan de slag te gaan rond dekolonisatie had dus meer voeten in de aarde dan gedacht.

Pandzou: “Eigenlijk was de inbreng van het jeugdwerk echt een geschenk voor ons. Hier zijn ervaren sociaal werkers dag in dag uit bezig met het ondersteunen en versterken van jongeren in hun identiteitsontwikkeling. Termen als ‘dekolonisatie’ of ‘meerstemmigheid’ staan dan ver van hun dagelijkse realiteit af. Hun reactie was in de eerste plaats: *‘Als jullie met onze jongeren aan de slag willen, moet je eerst connectie met hen zien te maken. En dat doe je met wat hen rechtstreeks aanbelangt: racismewijsheid eerder dan dekolonisatie.* Op die manier kreeg Cultuurbotsing een extra dimensie, waarbij ook het jeugdwerkveld een prominente rol kreeg.”

T'Sas: Het motiveren van de jongeren was dus de eerste stap. Hoe ging dat nu concreet in zijn werk?

Wienen: “Dankzij de input van deze drie jeugdwerkorganisaties kwamen we tot de conclusie dat de vrijetijdsbesteding de sleutel was tot contacten leggen. Zij zetten zich in om vrijetijdsactiviteiten te organiseren voor jongeren. Zij differentiëren ook sterk binnen hun aanbod, dat gaat van buurtsport tot huiswerkbegeleiding. Dan beschik je meteen over een brede waaier aan profielen. Een grote groep kansjongeren, al dan niet met migratieachtergrond, met allerlei verschillende interesses: daar konden we vast en zeker mee aan de slag.”

Pandzou: “Een volgende stap was dan het organiseren van interactieve workshops om het thema aan te kaarten. Daar kwam mijn expertise goed van pas. Als diversiteitsexpert geef ik vaak vormingen rond zaken als dekolonisatie, racisme en interculturaliteit. Dankzij onze partners kreeg ik de kans om steeds met grote, geïnteresseerde groepen aan de slag te gaan. De workshops brachten veel los bij de aanwezige jongeren.”

T'Sas: Dat is in schril contrast met de stelling dat leerlingen niet geïnteresseerd of geboeid zijn in topics als dekolonisatie.

Pandzou: “Het is geen kwestie van desinteresse, maar van ruimte en vertrouwen. De gesprekken en discussies met jongeren kwamen tijdens de workshops mondjesmaat op gang. Ik moest hen echt wel zien te prikkelen. Maar eenmaal de bal aan het rollen ging, kreeg ik te maken met een heel energiek en verbaal sterk doelpubliek. Hoe komt dat? Wel, omdat de jongeren zich op dat moment in een ‘safe

space’ bevonden. In hun eigen jeugdwerk. Een veilige ruimte dus, weg van de klasmuren, waar ze hun meningen of bedenkingen de vrije loop konden laten.”

T'Sas: In die veronderstelling is de schoolomgeving dus geen ‘safe space’. Is dat niet wat overdreven?

Pandzou: “Uiteraard zijn er leerlingen die zich vaak wel veilig op school voelen, maar het gaat hier specifiek over wat de impact van dekolonisatie is op hoe zij het onderwijs beleven. En op dat vlak ontbreekt het in veel gevallen nog aan een benadering die de materie in de diepte behandelt. Daarvoor is er plaats nodig voor een klankbord en een omgeving waar zelfexpressie wordt aangemoedigd. En voor dat laatste heb je misschien net wat meer nood aan die ‘safe space’. Een ‘brave space’ als je wil, waar niet alleen veiligheid, maar ook *empowerment* centraal staat.”

T'Sas: Van ‘safe space’ tot ‘brave space’: dat was de volgende stap in het proces neem ik aan?

Wienen: “Klopt! Maar eerst gingen we aan de slag om de verschillende verhalen te verzamelen. De eerste maanden van Cultuurbotsing stonden volledig in het teken van het verkennen van onze doelgroep. Eenmaal Don en onze sociale partners hun werk hadden gedaan door de jongeren te enthousiasmeren, konden we de verschillende getuigenissen optekenen.”

Pandzou: “In totaal verzamelden we een dertigtal persoonlijke schoolquotes: waargebeurde verhalen die echt betrekking hadden op de dagelijkse bezorgdheden en reflecties van leerlingen. Vaak gingen die over ervaringen op school waarover ze nu pas echt vrijuit konden spreken. Het gaat om dingen die ons ook vaak ontzettend verbaasden, van ongelukkige veronderstellingen in de stijl van “x heeft vast al malaria gehad” tot echt kwalijke uitspraken als “Niks gedaan zeker? Dat is altijd zo bij jullie”.

T'Sas: Dus de verhalen werden gedocumenteerd, de jongeren werden betrokken. Tijd voor een creatief vervolg?

Pandzou: “Klopt. Voor het creatieve luik deden we beroep op de expertise en het netwerk van RADAR Mechelen. We kozen drie expressievormen als kapstokken om de dekolonisatieverhalen naar buiten te brengen: theater, een beeldentraject en een heuse ‘brave-space’-podcast. Via ons netwerk strikten we een groep jongeren die hier volop mee aan de slag ging. Zij kregen van ons een artistieke coach om hun proces intensief te begeleiden.”

T'Sas: Met knappe resultaten als gevolg?

Pandzou: “Zeker. Neem nu de theatervoorstelling. Een groepje jonge vrouwen die nooit eerder op de planken had gestaan, vertrok van de bestaande ware verhalen om een eigen fictieve creatie te maken. Opnieuw zagen we hier een bewustwordingsproces waarbij deze jongeren de getuigenissen plots konden linken aan hun eigen leven. Het resulteerde in een *tongue-in-cheek* sketchshow met een kritische ondertoon.”

T'Sas: Waarover ging het stuk?

Pandzou: “Een superheldin met Marokkaanse roots die een hoofdhoek draagt, voorkomt een ramp in een fictieve stad hier in Vlaanderen. De burgemeester en de bevolking zijn aanvankelijk opgetogen, maar er is een intern conflict voelbaar wegens de afkomst van de redder in nood. De manier waarop de jongeren het thema aanpak-

ten, hun eigen scenario schreven, zelf rekwisieten zochten en film en theater mengden in hun minivoorstelling was echt knap.”

T’Sas: En dat voor profielen die geen ervaring hadden met theater... Een mooi neveneffect?

Wienen: “Eerder een extra projectdoelstelling die we konden afvinken. We wilden ook iets kunnen teruggeven aan al wie zijn verhaal of ervaring met ons deelde. Het artistieke luik van het project maakte dat mogelijk. Het plantte een zaadje bij de deelnemers, dat wij eventjes water hebben kunnen geven. Enkele jongeren hebben zo echt de smaak van het theater te pakken gekregen en groeiden door naar andere artistieke trajecten binnen de stad.”

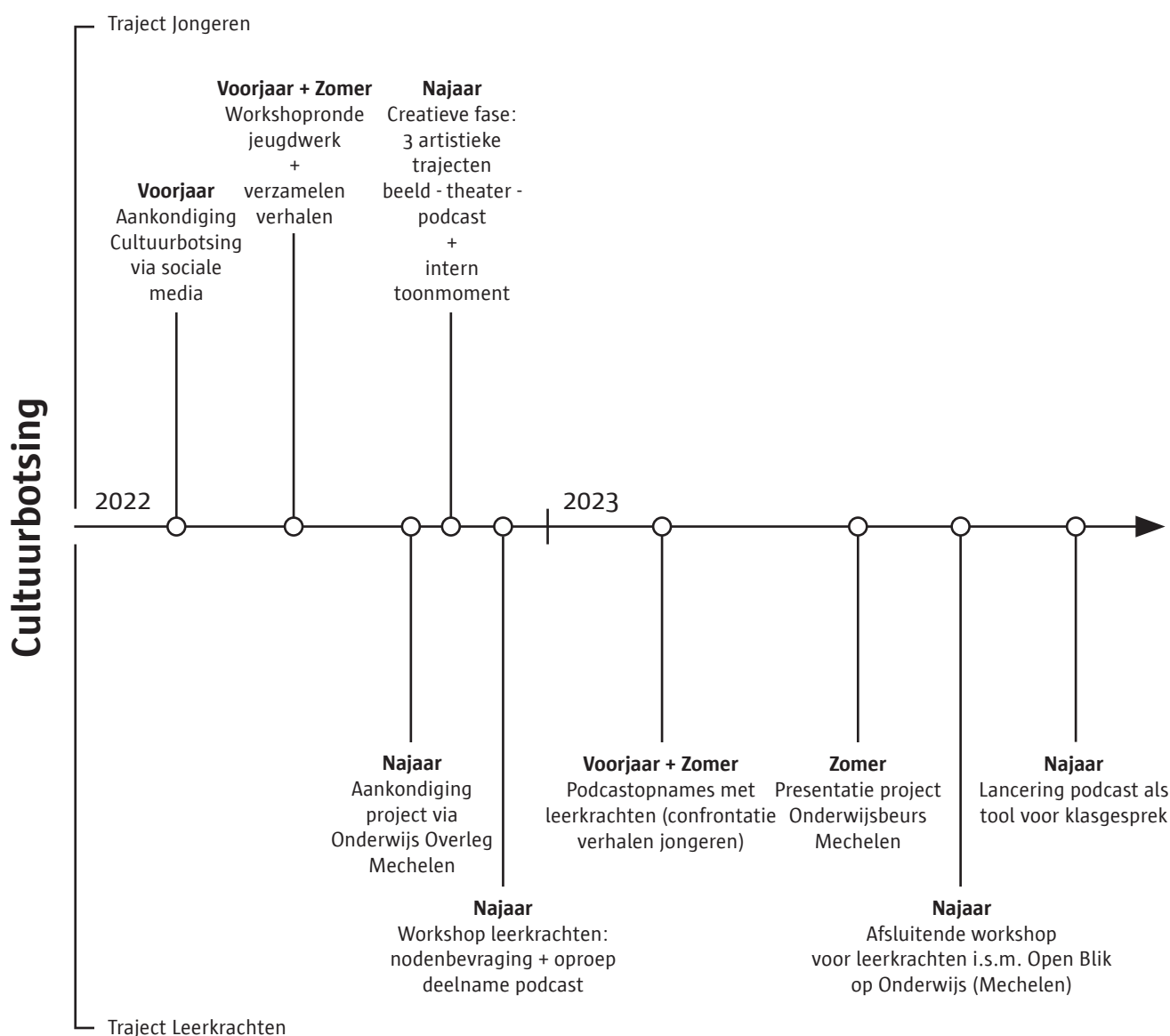
Pandzou: “Het is ook mooi om te zien dat sommige van onze jongvolwassen partners plots helemaal ontbolsteren. De podcasters bijvoorbeeld gaan gewoon vol overgave verder met hun creatieve ideeën. Ze ontdekten dat dit medium een uitstekende tool is om te praten over moeilijke onderwerpen als dekolonisatie. Ik krijg nog wekelijks berichten met de vraag naar feedback op hun bezigheden.”

T’Sas: Er is heel wat ondernomen wat betreft zelfexpressie en bewustwording bij jongeren, maar hoe zit het nu met die andere belangrijke stakeholder in dit verhaal. Wat heeft het onderwijsveld aan de naschoolse projecten die jullie omschrijven?

Wienen: “Zoals ik aangaf, werken we met Cultuurbotsing op twee sporen. Het eerste heeft betrekking op de jongeren, het tweede zet in op de behoeftes vanuit het brede onderwijsveld: leerkrachten dus, maar ook leerlingenbegeleiders en directie. Ook tot die groep hebben we tijdens het project toenadering gezocht. We bezochten scholen in en rond Mechelen op zoek naar zogenaamde bondgenoten, onderwijsmedewerkers die al beschikken over een zekere kennis rond dekolonisatie en gedreven zijn om dat bewustzijn op hun school te vergroten.”

T’Sas: Waren die bondgenoten makkelijk te vinden?

Pandzou: “Ja, hoor. Er wordt binnen het onderwijs hier en daar rond dekolonisatie gewerkt. Tegenwoordig vind je diversiteitswerkgroepen, nascholingen en zelfs lespakketten, maar die vertalen zich niet altijd naar concrete acties door en voor jongeren. Wel komen ze steeds vanuit een groep mensen die geëngageerd is om haar steen-

tje bij te dragen. Met zulke profielen wilden we een netwerk opbouwen.”

T’Sas: Laat me raden: om er dan vervolgens creatief mee aan de slag te gaan?

Pandzou: “Inderdaad, eigenlijk hanteerden we een gelijkaardige methode als bij de jongeren. We verzamelden getuigenissen, luisterden naar de noden en probeerden linken te leggen met dekolonisatie.”

T’Sas: Welke constante kon je doorheen die vertelsels waarnemen?

Pandzou: “Een belangrijke rode draad is handelingsangst. Veel leerkrachten twijfelen zo hard aan hun expertise in deze materie, hun band met leerlingen of de reactie van hun collega’s dat ze verstijfd raken en de leerstof niet, of te oppervlakkig, behandelen. Een zekere voorzichtigheid wanneer je rond dekolonisatie werkt, is niet perse negatief, maar het kan dus verlamdend werken. Doodjammer, want met goede intenties alleen kom je er niet.”

Wienen: “Het viel ook op dat er veel leerkrachten ondanks hun engagement en goede bedoelingen niet altijd te weten komen wat er echt leeft bij hun leerlingen. De kloof is soms gewoon te groot of de leerlingen voelen zich geremd om “het achterste van hun tong te laten zien”. De verhalen die we van de jongeren opvingen, waren voor de leerkrachten soms ook best confronterend.”

T’Sas: IJveren voor meer dialoog en achtergrondinfo is een ding, handvatten bieden om mee aan de slag te gaan een ander. Hoe zit het met

het eindproduct van Cultuurbotsing? Wat mag het onderwijsveld daarvan verwachten?

Wienen: “Cultuurbotsing is en blijft een lokaal project dat vertrekt vanuit een erfgoedkader. Wij werken in deze fase richting de klaspraktijk eerder dan het onderwijsbeleid. Wat we willen afleveren naast de gedocumenteerde getuigenissen is onder meer een podcast waarmee een klas aan de slag kan. Het concept: een selectie van de ‘bondgenoten’ met wie we eerder in contact kwamen, reageert op de getuigenissen van de jongeren. Die uitwisselingen van gedachten, bedenkingen en vragen zijn een startpunt om in de klas het gesprek aan te gaan over dekolonisatie. In onze toolbox verzamelen we tips en suggesties om dat gesprek te voeren. Daarmee geven we hopelijk een aanzet over hoe dit onderwerp ook bottom-up kan worden behandeld.”

Pandzou: “Kom op, dat mag een stuk ambitieuzer. *(knipoogt)* Is onze toolbox écht het verlengde van ons project, dan verdient hij een betere slogan. *(lacht)* ‘Met onze toolbox maak je van ‘safe spaces’, ‘brave spaces’! Wat dacht je daarvan?’”

Don PANDZOU en Marijke WIENEN (Erfgoedcel Mechelen)
in gesprek met Joachim T’SAS (Stamp Media)

PRAKTISCH

Cultuurbotsing is een project van Erfgoedcel Mechelen samen met RADAR Mechelen, stadsproject “Dromen over Thuis” en diversiteitsexpert Don Pandzou.

MEER WETEN?

Don Pandzou, Freelancer, Yaya Yaba Leki Agency, don@yabaleki.com
Marijke Wienen, Publiek & Participatie, Erfgoedcel Mechelen, marijke.wienen@mechelen.be
www.erfgoedcelmechelen.be

Op het randje

Samenwerking, dé oplossing om jongeren in kwetsbare situaties beter te bereiken en ondersteunen?

Jan NAERT en Wendy EERDEKENS

Recent wordt er binnen het brede sociaal werk veel nadruk gelegd op netwerkontwikkeling en samenwerking. Toch is de samenwerking tussen organisaties en sectoren geen evidente zaak en zit er vaak ruis op.

Het project “Op het randje” stelde de samenwerking tussen organisaties in vraag en had als doel uit te zoeken hoe lokale samenwerkingsverbanden werken en hoe de samenwerking kan leiden tot een betere ondersteuning van jongeren in kwetsbare situaties.

In dit artikel zoomen we in op een aantal inzichten die in het onderzoek naar boven kwamen en hoe een reflectieve aanpak de sleutel kan zijn tot beter bereik en ondersteuning van de jongeren.

Jongeren in kwetsbare situaties missen ondersteuning

Het onderzoek startte vanuit de vaststelling dat heel wat jongeren (15-25 jaar) die bereikt worden in de Gentse wijken via het jeugdwerk, niet of moeilijk de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben. Het gaat hierbij over jongeren die nood hebben aan een hulpverleningstraject. Jongeren met een nood aan ondersteuning, komen moeizaam of niet tot bij een antwoord dat aansluit bij hun vragen. Een aanname hierbij is dat dit te maken heeft met barrières bij sectoren en diensten om maatwerk te voorzien. Het gaat hierbij over jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs. Onder het jeugdwelzijnswerk verstaan we een brede waaier van organisaties die een vrijetijdsaanbod vorm geven en specifiek ook tot doel hebben jongeren te bereiken die zich in een kwetsbare leefsituatie bevinden. Onder jeugdhulp vallen alle organisaties die hulpverlening aanbieden bij problematische opvoedingssituaties. Samenwerking is dan een mogelijk antwoord om beter aanbod te voorzien voor deze jongeren. De recente evolutie naar meer en betere samenwerking is onderwerp van verschillende onderzoeken en wordt ook sterk ge-problematiséerd¹. Eén van de belangrijkste kritieken op de evolutie naar meer samenwerking en netwerken is dat het een volgende stap is in de beheersing van complexe maatschappelijke problemen, en op die manier eerder pacificerend en zelfs culpabiliserend kan werken naar mensen in kwetsbare situaties. De professionals leren elkaar kennen, begrijpen elkaar, maar de jongeren zelf en wat voor hen nodig is, wordt uit het oog verloren. Er wordt vertrokken vanuit het perspectief van de professionals die elkaar vinden in een gemeenschappelijke kijk en ‘aanpak van de jongeren’ (De Corte, Verschueren, & De Bie, 2017; Naert, 2019).

Onderzoek vanuit leefwereldperspectief

In “Op het randje” werd twee jaar onderzoek gedaan naar de netwerken in het Gentse jeugdwelzijnsveld. “Op het randje” was een samenwerkingsproject van Stad Gent en Arteveldehogeschool. Het effectieve onderzoeksluik werd uitgevoerd door drie onderzoekers van de hogeschool.

Het eerste onderzoeksjaar werden 21 semigestructureerde interviews afgenomen van zowel praktijkwerkers als van een aantal coördinatoren en beleidsmedewerkers uit het jeugdwelzijnswerk, de jeugdhulp en het onderwijs. De resultaten werden teruggekoppeld en verdiept met de respondenten. Vervolgens werden ze bediscussieerd tijdens een uitwisselingsforum in drie heterogene groepen uit het Gentse werkveld. De analyse van deze brede verkenning van de drempels bij het schakelen naar hulpverlening, leidde tot het inzoomen op de intersectorale samenwerking in het tweede onderzoeksjaar, het jaar van de actie. Een van de belangrijkste bevindingen van het eerste onderzoeksjaar was dat er een grote druk ontstaat op het werkveld door de vele vormen van samenwerking en overlegorganen. Daarom werd de keuze gemaakt om twee recente en bestaande vormen van samenwerking nader te bekijken. Er werd afgesproken dat we als onderzoekers zouden aansluiten bij deze twee samenwerkingsnetwerken die specifiek tot doel hadden om jongeren in kwetsbare situaties beter te bereiken. Er werden twee intervisietrajecten opgezet: een themagericht intervisietraject (outreaching werken bij drugproblematiek) die door de onderzoeker werd geleid en een intervisietraject met de onderzoeker als participierend observator (intervisiegroep met jeugdwerkers).

Door de analyse van de data en de continue bespreking hiervan in het onderzoeksteam, kwamen wij tot meer inzicht over de samenwerking binnen de netwerken en zochten wij naar wat effectief nodig is om tot een samenwerking te komen die leidt tot effectief impact op de levenskwaliteit van de jongeren.

Onderzoekers zijn nooit neutraal (Kuntz, 2015). Ons onderzoeksteam keek en onderzocht vanuit het leefwereldperspectief (Grunwald & Thiersch, 2009). Dit perspectief neemt een duidelijke positie in en gaat uit van de premisse dat de leefwereld van jongeren niet te kennen is vanuit een externe en afstandelijke blik, maar alleen vanuit de subjectieve beleving van de jongeren zelf. Het zijn met andere woorden de jongeren zelf die vorm geven aan de betekenis van die leefwereld. Zij staan centraal, het gaat om hun stem.

Wij legden ons perspectief open op tafel en onderzochten van daaruit de samenwerkingen en netwerken. Wij koppelden reflecties en reacties telkens aan het mensenrechtenkader uitgewerkt in het De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Artikel 23 van de Belgische grondwet zet deze mensenrechten om in economische, sociale en culturele rechten voor alle burgers. Net deze grondrechten staan voor deze jongeren onder druk. De jongeren worden benoemd als 'kwetsbare jongeren', 'jongeren met moeilijk gedrag'. Vanuit het leefwereldperspectief spreken wij echter over 'jongeren in een kwetsbare situatie' om naast een individuele kijk, een structurele interventiezijde in beeld te brengen. Hierbij gaan we van een psychologisch perspectief waarbij een jongere een 'diagnose' krijgt, naar een kadering binnen een samenleving die de sociale rechten van jongeren niet garandeert. Dit zorgt voor een bijzondere onderzoeksverhouding. Er wordt doorgevraagd op verschillende niveaus en naast een diepgaand begrip van de beleefde realiteiten van de mensen waarover het gaat, gaan doorheen het proces de onderzoekers ook interpretatief aan de slag.

Ruis op de verhouding

Wij stelden een enorme diversiteit aan samenwerkingen op wijkniveau vast als het gaat over jongeren in kwetsbare situaties. De samenwerkingen worden gekenmerkt door: een diversiteit in inhoud, een territoriale versus doelgroepgerichte insteek, het niveau van organisatie (bijvoorbeeld lokaal, provinciaal, bovenlokaal) maar ook de aansturing en agendasetting (bijvoorbeeld informeel vanuit praktijkwerkers versus initiatief van stadsdienst). Daarnaast zijn doelstellingen niet altijd helder en verschillen ze vaak sterk tussen de deelnemers aan het overleg. Gaat het om elkaar leren kennen, een actie opzetten in de wijk of nog iets anders? In de interviews stelden we vast dat er wederzijdse aannames bestaan over de drie sectoren die ertoe kunnen leiden dat er moeilijker samengewerkt wordt. Zo worden jeugdwelzijnswerkers door hulpverleners en onderwijsactoren niet altijd gezien als sociale professionals met beroepsgeheim, waardoor zij weinig of geen mandaat krijgen in het hulpverleningstraject van jongeren. In het onderzoek zelf kwam herhaaldelijk naar boven dat net samenwerking over sectoren heen voor deze jongeren nodig is.

"De perceptie leeft dat welzijn alle kennis heeft en onderwijs niet, maar dan zijn we onderwijs aan het minimaliseren. We moeten kijken hoe we elkaar kunnen kruisbestuiven en verster-

ken. Onderwijs kijkt naar welzijn en denkt: "wij kunnen hier eigenlijk niets mee"; welzijn kijkt naar onderwijs en denkt daarbij: "Waar is het leerrecht van jongeren?"

(Medewerker leernetwerk onderwijs-jeugdhulp)

"Het zou positief zijn mocht het jeugdwerk ook eens uitgenodigd worden in het onderwijs, maar dit gaat niet meteen gebeuren. Het CLB nodigt veelal enkel de onderwijspartners uit, zichzelf, en soms met veel moeite de moeder. Maar de context van de jongere moet je wel meenemen!"

(Medewerker lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

De situaties in de leefwereld van jongeren zijn vaak zo complex dat verschillende betrokkenen zich terugplooien op 'hun taak'. Dit zorgt voor een vereenvoudiging langs de kant van de dienst- en hulpverlening, maar vormt een grote drempel vanuit het perspectief van de frontliniewerkers. De term 'frontliniewerkers' is een brede term waarmee Lipsky verwijst naar werkers die rechtstreeks contact hebben met cliënten (Lipsky, 2010). In ons onderzoek vernauwen we de term en bedoelen we specifiek jeugdwelzijnswerkers, die in de leefwereld van jongeren, in de wijk, werken en die dikwijls een breder zicht hebben op de jongeren en hun context. Ze werken niet alleen rechtstreeks met jongeren, ze zijn vaak meer in contact met jongeren, maar ook met de gehele context van de jongeren. Dit ander zicht, dat vaak is opgebouwd na een lange periode van aanwezigheid en bouwen aan connectie, laat zich ook voelen in hoe er gekeken wordt naar problemen van jongeren of het ontstaan ervan. Zij onderscheiden zich hiermee in hun positie tegenover de jongeren; zij zitten minder vast in structuren, procedures en regels en dit in tegenstelling tot een steeds meer georganiseerde hulpverlening en onderwijs.

Visie op de probleemconstructie

Zowel in de interviews die we afnamen als in de intervisiegroepen stelden we vast dat visie vaak wordt benoemd als heel belangrijk. Er zit een grote spanning in visie op invullingen van 'het probleem van deze jongeren'. Actoren vertrekken daarbij sterk vanuit hun expertise en het daaraan verbonden dominant perspectief. Bij overheden en sommige hulpverleners aangestuurd door hun opdrachtgevers leidt dit tot een eerder individugerichte betekenisgeving. Eerder dan bijvoorbeeld druggebruik te zien als een symptoom van een veel bredere en niet enkel individueel te begrijpen probleem, zoomen zij dan in op het individu als 'drager' van het probleem en dus als 'te behandelen'. Andere actoren, vooral jeugdwelzijnswerkers, situeren problemen in een breder kader, waarbij vooral structurele achterstelling van jongeren het uitgangspunt is en waarbij zij bv. wijzen op het tekort aan vrije ruimte in de wijk of nog gebrek aan goede en gezonde woningen. Deze verschillende invullingen bepalen ook sterk de praxis – de vormgeving van de dagdagelijkse praktijken - en daarmee ook de spanningen tussen verschillen in soorten aanbod.

"Er is nogal bewust gekozen voor: jongeren moeten hun eigen vertrouwde omgeving kunnen hebben waar ze zichzelf zijn, en waar ze niet lastig gevallen worden door volwassenen die hen al te veel willen sturen of bijsturen of wat dan ook. En daar hebben ze jeugdbewegingen en welzijnswerk voor. En daarnaast heb je de plek waar ze leren en kunnen worden gecorrigeerd, en waar ze hulpverlening kunnen krijgen en dat is een beetje een andere

wereld hé. Maar goed, de verbinding tussen de twee is natuurlijk ook wel belangrijk...”
(Beleidsmedewerker CLB)

Deze spanning is van groot belang omdat ze zich situeert in een breder onevenwicht, dat aansluit op de achterliggende redenen van het opzet van samenwerkingsverbanden. We merken op dat niet iedere stem in een netwerk evenveel gewicht krijgt. Jeugdwelzijnswerkers geven aan zelden te worden uitgenodigd op een overleg met CLB. Omgekeerd staan jeugdwelzijnswerkers wel open voor een betere samenwerking, maar ze zijn niet bereid om aan een overleg deel te nemen als de focus van de partners vooral ligt op de verantwoordelijkheid van de jongeren. Volgens veel jeugdwelzijnswerkers staan partners uit onderwijs en jeugdhulp te ver van de leefwereld van de jongere en hebben ze te weinig voeling met hun leefomstandigheden. Dit veroorzaakt ook frictie in de samenwerkingsnetwerken.

“Ze kennen de wereld van jongeren niet. Wij zijn hier in het jeugdhuis op woensdagen en in het weekend. We zien veel meer. Die gasten mogen hier zijn wie ze zijn. Ik herken soms de verhalen niet. Dat ze eens hier komen meedraaien in het jeugdhuis. Ik zie zelden leraars of CLB-medewerkers. Ik ben niet tegen samenwerking, maar waarover gaat het dan?”
(Jeugdwelzijnswerker)

Nood aan aansluiting

Vanuit het leefwereldperspectief is het nodig om aansluiting te vinden bij de jongeren door actief aanwezig te zijn op de plaatsen waar zij zich bevinden. Deze praktijkwerkers hanteren een meer leefwereldgerichte visie, handelen proactief, op vraag van jongeren. Het is opmerkelijk dat heel wat betrokkenen het belang inzien van deze aansluiting bij de leefwereld van jongeren in kwetsbare situaties.

Tegelijk zit hier wel wat verschil op de invulling van dit concept. Voor onderwijsactoren en jeugdhulpverleners wordt dit dominant ingevuld door af en toe naar de plaats te gaan waar de jongeren zijn. Voor jeugdwelzijnswerkers is dit veel meer dan dat. Het gaat om een reële betrokkenheid op wat jongeren dagdagelijks meemaken, om ingaan op de bezorgdheden en vragen van jongeren in het hier en nu. Daarnaast is de positie van de professional tegenover jongeren opnieuw belangrijk. Voor jeugdwelzijnswerkers is dit aansluiten bij de jongeren, hen ruimte geven om te zijn wie zij zijn en hen daarin serieus nemen. De invulling is sterk ontgrenzend, jeugdwelzijnswerkers bepalen hun werkwijze afhankelijk van wat zich aandient vanuit de groep jongeren. Dit betekent dat dit kan botsen met structuren en ‘werken op afspraak’. Voor jeugdwelzijnswerkers gaat aansluiting maken dus over aanwezigheid op momenten dat jongeren er zijn, maar eveneens over de kijk naar jongeren en over de flexibiliteit om aan de slag te gaan met ‘het onvoorziene’ van het moment zelf. Dit gegeven kan ook zorgen voor frictie met voorstructurerende die inherent aanwezig is in netwerkmomenten en samenwerkingsverbanden.

“Ik heb dat ook elders meegemaakt, bij drughulpverlening. Intakegesprek kon wonderwel meteen. 3,5 uur met het openbaar vervoer. Intake, maar ik mocht niet mee naar binnen. Het gesprek heeft 5’ geduurd. Zij stelden persoonlijke vragen en hij

was daar niet klaar voor. Hij is op agressieve toon beginnen praten. En zij zeiden: “Hij is er niet klaar voor.” Je moet erg voldoen aan de voorwaarden voor je geholpen wordt. Ik begrijp wel, je hebt ook een handelingsplan, er zit ook druk op van de overheid om je te houden aan de voorwaarden. Maar dat creëert heel wat drempels.”
(Straathoekwerker)

“CLB zou ook aan vrije tijd moeten vasthangen. Wij blijven nu onderdeel van school. Er zou bijvoorbeeld samenwerking moeten zijn tussen school en vrije tijd. In de leefwereld van jongeren gaan werken. Een jongere is meer dan een leerling.”
(Praktijkwerker CLB)

Wie bepaalt de agenda in samenwerkingsverbanden?

Samenwerking kan ervoor zorgen dat de stem van jongeren versterkt wordt van onderuit. De versterking van onderuit dient dan wel het uitgangspunt te zijn van het samenwerkingsverband. In realiteit zien we echter dat een samenwerking vaak in functie staat van het beter helpen en ondersteunen van jongeren. Dit is natuurlijk een positief doel, maar het gaat gepaard met een aantal problemen.

- Wie spreekt voor wie en wie bepaalt de agendasetting in netwerken? De belangen van jongeren en de professionals zijn niet altijd gelijklopend. Loyaliteit van de praktijkwerker naar de jongere, de organisatie, de collega’s, botsen wel eens met elkaar. Ook de agenda van het netwerk wordt niet altijd samen bepaald door de deelnemers. Niet zelden ontstaat een samenwerking vanuit een nood die ervaren wordt bij de initiatiefnemers. Voor een stad of gemeente komen deze jongeren pas in beeld als zij ervaren worden als overlast door medebewoners. Er wordt dan ingezet op deze jongeren door verbinding te blijven zoeken, hen ruimte te geven om zich te ontplooien en hen alle kansen te bieden. Maar er wordt ook geprobeerd om de gesignaleerde overlast in te perken (Colonne, Eerdeken, Naert, 2021).

“(…) Dat wij niet alles moeten problematiseren. Als jeugdhulp dichterbij jeugdwelzijnswerk komt, dat het niet de plek wordt waar je komt als er problemen zijn. Dat er met een positieve blik naar gasten gekeken wordt. En het is zoeken hoe jeugdhulpverleners zich daarin kunnen positioneren. Het is ook een uitdaging voor jeugdhulp om niet vanuit problemen te denken.”
(Beleidsmedewerker stad)

- Jongeren in kwetsbare situaties worden dagelijks geconfronteerd met ongelijkheid op diverse domeinen. Die maatschappelijke positie kan leiden tot disconnectie met dominante maatschappelijke structuren, net omdat die ook ongelijk handelen waar het gaat om diversiteit. Het lijkt nodig om die ongelijkheid weg te werken en dit doel centraal te plaatsen in samenwerkingsverbanden. We zien echter dat dit perspectief minder sterk doorweegt dan de individuele invalshoek. Deze verhouding kan enkel veranderen door van bij het begin een stevige stem van onderuit centraal te stellen. Jeugdwelzijnswerkers voelen zich vaak wat machteloos tegenover diezelfde partners en instituten. Die partners hebben immers ook meer reële macht ten aan-

zien van jongeren zoals bijvoorbeeld beslissingsbevoegdheid over het wel of niet een plaats krijgen op school, over toegang hebben tot een uitkering of een mogelijke werksituatie. Er zit met andere woorden ook frictie of ruis binnen deze netwerken. Dit wegwerken vergt openheid van de partners. We zien echter dat dit geen evidentie is. Dat jeugdwelzijnswerkers soms minder mandaat krijgen of zelfs minder geneigd zijn om deel te nemen aan samenwerkingsverbanden is vanuit deze analyse beter te begrijpen. Het kan ook de reden zijn waarom jongeren zelf geen aansluiting hebben bij deze netwerken.

- Professionelen in zo'n netwerk halen vaak aan dat de stem van minderjarigen heel belangrijk is, maar de jongeren zelf zijn telkens opnieuw de grote afwezige als het gaat om ruimte krijgen om mee de contouren van de hulpverlening te bepalen. Zowel in organisaties als in netwerken zien we deze afwezigheid.
- Frontliniewerkers geven aan dat in samenwerkingen op wijkniveau niet altijd dezelfde evenwichten aanwezig zijn. Ze twifelen of het zinvol is of zelfs opportuun om bij netwerken op wijkniveau aan te sluiten. Vaak zet dat hun mandaat en verhouding met jongeren onder druk. Bovendien ervaren ze niet altijd evenveel wederkerigheid vanuit het netwerk om het verhaal van jongeren zelf serieus te nemen.

“Het gaat te veel OVER jongeren, vanuit een professioneel oogpunt. En de stem wordt wel ingebracht vanuit jeugdwelzijnswerk, maar het is niet de jongere zelf.”
(Beleidsmedewerker stad)

“We zijn niet tegen samenwerking, maar kom eens af naar het jeugdhuis, welkom aan de leerkrachten en anderen om eens naar hier te komen!”
(Jeugdwelzijnswerker)

Naar een reflectieve aanpak

Het is inderdaad zo dat het verhaal van jongeren in kwetsbare situaties, met hun noden en behoeften, vaak niet gehoord wordt (Naert, 2019). Is het antwoord hierop meer en betere samenwerking tussen professionals? Of is er een ander soort pedagogiek nodig? Een pedagogiek die niet vertrekt vanuit een normatief individueel kader, maar vanuit een kritische pedagogiek die openheid laat voor het verhaal van de jongeren zelf. Vanuit deze handelingsvisie worden de grondrechten van jongeren in kwetsbare situaties centraal gezet in zowel de individuele benadering, maar ook en in het bijzonder in een groepsgerichte benadering van jongeren.

Dat betekent concreet dat jongeren ook serieus worden genomen en dat hun signalen van achterstelling en ongelijkheid gethematiseerd worden van onderuit. De groepsgerichte benadering is dan een bijzondere noodzaak omdat structurele factoren zoals bijvoorbeeld discriminatie op de woonmarkt, racisme en verhoogde repressie, geen individuele problemen zijn, maar specifiek gebonden aan sociale klasse en/of etnische afkomst. Deze ongelijkheid aanpakken lukt niet vanuit reductieve en individuele kaders, maar enkel door versterkend bewegingswerk dat ingaat op die signalen van jongeren, zoekt naar het gedeeld verhaal tussen hen en die samen met hen opschaalt naar politiserende actie met als doel in

te breken op het maatschappelijk debat en structurele veranderingen na te streven.

Dit is een procesmatige pedagogiek die bouwt aan kritische groepen die kunnen wegen op het maatschappelijk debat. Dit kan en moet ook op lokaal vlak.

Zolang we als professionelen vertrekken vanuit een wetende positie – wij weten wat jij nodig hebt – zal het niet lukken. De houding van samen zoeken – en dat vergt herdenken van de eigen positie, structuren en beleid – moeten we heruitvinden. Er is besef nodig van verschillen en machtsposities. Een leefwereldgeoriënteerde visie benadert deze conflicten niet als oplosbaar, maar wel werkbaar (Grunwald & Thiersch, 2009). Er wordt hierbij wel een visie ingebracht die refereert naar een mensenrechtenkader en een fundamenteel gelijkheidsbeginsel (Naert, Colonne, Eerdeken, Thys, 2022). Op die manier kunnen samenwerkingsverbanden leiden tot actie en veranderde praktijken.

“Bijvoorbeeld met outreachend werken had ik geen ervaring mee, dat bespreken en ervaringen rond uitwisselen, dat heb ik wel meegenomen in mijn handelen.”
(Drughulpverlener)

“We moeten dicht bij de praktijk blijven en gevoelig blijven voor wat er is. De focus op een gedeeld pedagogisch project mag niet te groot worden. Het mag geen doel op zich worden maar een middel om het er samen over te hebben.”
(Jeugdwelzijnswerker)

Ten slotte is er meer nodig dan samenwerking

Zoals in ander onderzoek rond samenwerking met de intentie om jongeren in kwetsbare situaties beter te bereiken en ondersteunen (Naert, 2019), situeert zich hier een scherpe vraag. Moeten we de lens richten op samenwerking en afstemming, of kijken we beter – en met meer mensen – vanuit een leefwereldgerichte benadering? (Zie hoger)

In de loop van het onderzoek waar de nadruk lag op actiegericht meedenken met bestaande praktijken in twee cases in Gent, werd duidelijk dat samenwerking alleen misschien ook niet de oplossing is om aan de vastgestelde problemen tegemoet te komen. Er zijn maatschappelijke tendensen met besparingslogica's en beheerssystemen, zoals registratiedruk, die wegen op de slagkracht van praktijkwerkers. Zij botsen op structurele oorzaken, zowel op het niveau van jongeren maar ook in relatie tot samenwerking en netwerking. Bijvoorbeeld: wonen vormt vaak een groot probleem en kan als thema aan bod komen in een lokaal netwerk. Maar praktijkwerkers botsen op de grote complexiteit van oorzakelijkheid waar zij geen of weinig vat op hebben, waardoor het soms moeilijk is om gemotiveerd te blijven. Het beleid dat faciliterend zou moeten zijn, wordt ervaren als stroef, als “containerschepen die moeizaam wenden”. In de interviews en intervisies werd de impact vanuit het meso- en het macroniveau herhaaldelijk naar voor geschoven en werd ook wel de mogelijkheid gezien om via samenwerkingen hier op in te zetten.

“Het blootleggen van alle pijnpunten van alle organisaties, waardoor we kunnen bekijken hoe we daarop kunnen inzetten. Als we dezelfde frustraties delen, dat we weten van elkaar dat we bereid zijn om daar samen iets aan te doen. Om daar concreet over te kunnen nadenken hoe we hiermee aan de slag gaan.”
(Hulpverlener)

De oproep tot samenwerking van onderuit is bijzonder urgent. Heel veel signalen van kinderen en jongeren in kwetsbare situaties wijzen op een steeds moeilijker verhouding met de dominante maatschappelijke instituties. Dat is niet verwonderlijk omdat ook hier een shift gebeurde van een mensenrechtenbenadering voor iedereen, naar een rechten- en plichtendiscours waarbij rechtentoekenning voorwaardelijk wordt met als gevolg een afglijden naar rechteloosheid. Samenwerking betekent dan niet alleen de beweging naar, maar ook de beweging met de mensen om wie/ waarover het gaat. In die zin zijn technocratische oplossingen niet het antwoord, maar dienen we het bewegingswerk weer meer vorm te geven samen met de mensen waarover het gaat. Het betekent concreet dat samenwerkingsverbanden voor een bijzonder ethische keuze staan: richten we de spot op individuele verantwoordelijkheid en bijsturing (al dan niet krachtgericht) of gaan we verder en wijzen we ook instituties en beleid telkens opnieuw op gecreëerde ongelijkheid?

Jan NAERT* en Wendy EERDEKENS**

* Universiteit Gent, j.naert@ugent.be

** Arteveldehogeschool, wendy.eerdeken@arteveldehs.be

REFERENTIES

- Colonne, L., Eerdeken, W., Naert, J. (2021). *Op het randje. Onderzoek naar de brug tussen actoren in het domein jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs die werken met jongeren in kwetsbare situaties in Gent*. [Rapport 1]. Gent: Arteveldehogeschool.
- De Corte, J., Verschuere, B., & De Bie, M. (2017). The Political Role of Social Work: Grasping the Momentum of Working Through Interorganizational Networks in Belgium. *Journal of Social Service Research*, 43(3), 404-415. doi:10.1080/01488376.2017.1295007
- Grunwald, K., & Thiersch, H. (2009). The Concept of the 'Lifeworld Orientation' for Social Work and Social Care. *Journal of Social Work Practice*, 23(2), 131-146.
- Kuntz, A. M. (2015). *The Responsible Methodologist: Inquiry, Truth Telling, and Social Justice*. Walnut Creek, California: Left Coast Press, Inc.
- Lipsky, M. (2010). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual In Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Naert, J. (2019) *A Life World Perspective on Continuity of Care in Youth Services*. University of Ghent. Department of Special Needs Education.
- Naert, J., Colonne, L., Eerdeken, W., Thys, S. (2022). *Op het randje. Onderzoek naar de brug tussen actoren in het domein jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs die werken met jongeren in kwetsbare situaties in Gent*. [Rapport 2]. Gent: Arteveldehogeschool.

NOTEN

1. Claes, Nele, and Joris De Corte. *Intersectorale zorgnetwerken voor jongeren met complexe zorgnoden: op zoek naar de randvoorwaarden voor het realiseren van de (in)directe meerwaarde van samenwerking*. 2022. UGent, vakgroep Sociaal werk en sociale pedagogiek.
- Naert, J., Roose, R., & Vanderplasschen, W. (2018). *Onderzoeksrapport Brugge(n) voor jongeren: kwalitatieve analyse van lokale netwerkontwikkeling tussen hulp- en dienstverlening aan jongeren in kwetsbare posities*. Retrieved from Gent: <http://images.bruggenvoorjongeren.be/20181024154541-onderzoeksrapport-bruggen-voor-jongeren-2018-1.pdf>

Een smartphonebeleid op school: verbieden of verbinden?

Yana BAETENS, Hadewijch VANWYNSBERGHE en Frie VAN DER PLANKEN

Meer en meer scholen overwegen om smartphones niet langer toe te staan in de schoolomgeving. De toestellen zouden een bron van afleiding zijn en het leren belemmeren. Een concreet smartphonebeleid op school, met heldere regels voor iedereen, kan de oplossing zijn. Maar is een uitdrukkelijk en algemeen verbod wel de beste weg? Of kies je als school beter voor een verbindende aanpak, waarbij ook leerlingen, leerkrachten en ouders inspraak krijgen in wat wel en niet kan? En zo ja, hoe begin je daar dan aan?

Context

In Nederland zullen scholen vanaf 1 januari 2024 een duidelijk smartphonebeleid moeten invoeren, dat het gebruik van smartphones en andere toestellen in de klas beperkt of zelfs verbiedt. Wel gelden er uitzonderingen voor leerlingen die afhankelijk zijn van hun smartphone, bijvoorbeeld om medische redenen of door een beperking (Bockstaele, 2023). Die beslissing komt er na het rondetafelgesprek in de Tweede Kamer eerder dit jaar over het nut of onnut van een smartphoneverbod op school.

Ook in ons land vraagt het onderwijsveld zich af of het tijd is om smartphones uit de klas of zelfs de schoolomgeving te weren. En dat is geen onlogische vraag, aangezien de gemiddelde leeftijd waarop kinderen een eigen smartphone hebben nu al 8 jaar en 4 maand bedraagt. Bij 37% van de kinderen en 67% van de jongeren zijn er momenteel dan ook al regels in de klas omtrent het gebruik van smartphones en/of andere toestellen (Apestaartjaren, 2022). Wel kunnen die regels sterk verschillen: sommige scholen kiezen vandaag al voor een algemeen verbod zodra leerlingen de school betreden, andere laten smartphones enkel toe tijdens de speeltijd en nog andere scholen verzamelen alle toestellen in een mandje vooraan in de klas. Leerlingen kunnen ze dan op gepaste momenten gebruiken voor educatieve doeleinden.

Leiden smartphones af?

De nood aan een smartphonebeleid vloeit in veel gevallen voort vanuit het idee dat de toestellen leerlingen afleiden in de klas. Hoewel er weinig bewijs is voor de impact van digitale technologie op leerprestaties, zijn er studies die effectief een verband zien. Zo verwijst het Global Education Monitoring Report 2023 naar de PISA-studies, die een negatieve correlatie aantonen tussen overdreven ICT-gebruik en leerprestaties. Daarbij zou alleen al de nabijheid van een mobiel toestel bij studenten in 14 landen al voor afleiding zorgen (Unesco, 2023).

Toch hoeft dat geen reden te zijn voor een smartphoneverbod in de klas. Integendeel: als (media)opvoeders moeten we kinderen en jongeren ook leren omgaan met die afleiding. Want wanneer leerlingen thuis studeren, kunnen ze op elk moment naar hun smartphone grijpen, zeker als er thuis geen of weinig regels gelden. We moeten vermijden dat jongeren door de combinatie van een verbod op school, een 'alles mag'-cultuur thuis en een gebrek aan zelfsturing later voortdurend wegvlugten achter een scherm en zo écht in de problemen komen.

Is een uitdrukkelijk en algemeen smartphoneverbod de beste weg?

Daarnaast mogen we niet vergeten dat smartphones ook opportuniteiten bieden. Sommige leerkrachten schakelen de smartphones van leerlingen in om QR-codes te scannen, foto's te nemen, snel iets uit te rekenen, ... Er zijn veel handige tools en apps op de toestellen die goed van pas kunnen komen in de les. Het probleem van 'afleiding' schuilt vooral in sociale media, die helaas hand in hand gaan met smartphones.

De juiste maatregelen

Een smartphoneverbod kan een redmiddel lijken om problemen rond afleiding, (cyber)pesten, fysieke gezondheid, mentaal welzijn en klasmanagement aan te pakken. Toch loont het om verder te kijken dan smartphones alleen. Een (leeftijdsggericht) ploegsportaanbod tijdens de middagpauze kan de klas bijvoorbeeld aan meer mentale rust helpen, in functie van leren, ontspannen, fysieke gezondheid, sociaal contact, pestpreventie, ... Voldoende afwisseling in werkvormen kan dan weer nuttig zijn om de aandacht van leerlingen bij de les te houden. Leerkrachten kunnen op

die manier ook makkelijker controleren of leerlingen sociale media aan het checken zijn.

Ook is het opletten om geen problemen te definiëren die zich eigenlijk niet stellen, zoals het idee dat sociale media alle leerlingen verslaafd of depressief maken, dat smartphones cyberpesten in de hand werken of dat leerlingen er asociaal van worden. Over zulke stellingen bestaat er momenteel geen wetenschappelijk uitsluitend. Verder kan het verleidelijk zijn om vanuit een normatief kader naar smartphones te kijken ('Vroeger was het beter', 'Ik begrijp niet waarom mensen zoveel op hun smartphone zitten', ...). Het is belangrijk om de juiste maatregelen te nemen om de juiste redenen, en het schoolbeleid af te stemmen op problemen die er daadwerkelijk zijn.

De smartphone: een tool voor mediawijsheid

Ook al denken we soms dat leerlingen meer weten over smartphones en media dan wij, als (media)opvoeders kunnen we ze vast en zeker iets bijbrengen. Vaak

Mediawijsheid is een van de sleutelcompetenties voor de eindtermen

weten jongeren bijvoorbeeld wel hoe ze media moeten gebruiken en is hun 'knoppenkennis' oké, maar dat betekent niet dat ze ook de valkuilen van media begrijpen. Tegelijk moeten we ze de kansen aanreiken die

media hun kunnen bieden. Net om die reden is mediawijsheid een van de sleutelcompetenties voor de eindtermen in het onderwijs. Het is aan de school en leerkrachten om leerlingen te begeleiden in het behalen van die sleutelcompetentie, en hen leren omgaan met smartphones maakt daar geen onbelangrijk deel van uit.

De Leerlijn Mediawijsheid van Mediawijs vzw vat de belangrijkste mediawijze leerdoelen samen die de sleutelcompetentie 'mediawijsheid' vormen (Mediawijs, *Leerlijn Mediawijsheid*, z.d.). Enkele leerdoelen die (onder meer) betrekking hebben op het gebruik van smartphones:

- De leerling vormt zich een standpunt over mediawijsheid en past dit toe op het eigen mediagedrag.
- De leerling gebruikt (digitale) media in functie van de eigen behoefte.
- De leerling verwoordt de impact van digitale media en technologie op de eigen leefwereld en die van anderen.
- De leerling geniet samen met anderen van media.
- De leerling herkent en benoemt kansen en valkuilen van de online-wereld en gaat er gepast mee om.
- De leerling benoemt en gebruikt (digitale) tools om bepaalde inhouden en toepassingen te creëren.
- De leerling benoemt de belangrijkste risico's en bedreigingen van het gebruik van digitale media en beschermt zich hiertegen.
- De leerling benoemt de eigen en andermans online-rechten en komt hiervoor op.
- De leerling verwoordt welke effecten media en toepassingen hebben op de eigen gezondheid en stuurt aan de hand daarvan het gedrag bij.

- De leerling bewaart een evenwicht in het eigen mediagedrag en houdt daarbij rekening met de omgeving.

Dezelfde mediawijze competenties zijn uiteraard ook voor leerkrachten relevant. Want zonder mediawijze leraren geen mediawijze leerlingen. De Leerlijn Mediawijze Leraren biedt een praktisch kader om leerkrachten de nodige mediawijze competenties aan te reiken, zodat ze bewust en kritisch met media kunnen omgaan (*Mediawijs, Leerlijn Mediawijze Leraren*, z.d.). Weren we de smartphone uit de school, dan stelt zich de vraag: zullen de mediawijze competenties van zowel leerlingen als leerkrachten daar niet onder lijden?

Het grotere plaatje bekijken

Of je nu wel of niet een verbod wil invoeren op school, je kan de smartphone in ieder geval niet langer negeren: 99,7% van de jongeren tussen 13 en 18 jaar heeft er eentje op zak (Apestaartjaren, 2022). Via duidelijke regels kan je hun leren om daar verstandig mee om te gaan én zorg je dat je met de hele school op één lijn zit. Daarbij is het belangrijk om het grotere plaatje te bekijken en een smartphonebeleid niet aan te pakken vanuit de directie alleen, maar ook leerlingen te betrekken in dat verhaal. Jongeren vinden het immers moeilijk om te horen wat ze wel en niet mogen doen: 34% vindt de huidige regels op school bijvoorbeeld te streng, mogelijk omdat ze er zelf weinig over te zeggen hebben (Apestaartjaren, 2022). Maar ook leerkrachten moeten 'mee zijn' en het beleid van de school uitdragen en uitvoeren. Leerkrachten die oogluikend toestaan wat verboden is of zelf de regels aan hun laars lappen, ondermijnen immers elk beleid. Daarnaast zitten ook ouders met veel vragen en zorgen, die je als school best mee in overweging neemt.

Inspraak van de leerlingen, leerkrachten en ouders kan helpen om een beleid te ontwikkelen dat breed gedragen wordt én gerespecteerd. Ook kan de school op die manier een katalysator zijn om ouders een duwtje in de rug te geven bij de mediaopvoeding van kinderen en jongeren: welke regels stellen ze best en hoe stemmen ze die af op het beleid van de school? Vergeet ten slotte niet om ook tablets, laptops en smartwatches mee te nemen in het schoolbeleid. Ook deze toestellen roepen vragen op bij ouders en leerkrachten en worden best gekoppeld aan een eenduidig smartphonebeleid.

Hoe begin je aan een smartphonebeleid?

Wil je een smartphonebeleid waar iedereen achter staat? Dan neem je als school best de tijd om dat stap voor stap uit te werken.

Stap 1: Stel een gevarieerde werkgroep samen

Een beleid dat slechts rekening houdt met één standpunt, heeft weinig kans op

Inspraak van leerlingen, leerkrachten en ouders kan helpen om een breed gedragen en gerespecteerd beleid te ontwikkelen

slagen. Betrek daarom zoveel mogelijk belanghebbenden in het voortraject en stel een werkgroep samen van leerlingen, leerkrachten en ouders. Ook begeleiders of instanties die sociaal kwetsbare gezinnen en kinderen ondersteunen, kunnen hier een meerwaarde bieden. Zo vergroot je de kans dat het schoolbeleid de steun krijgt van iedereen.

Stap 2: Bepaal samen de doelstellingen

Via een vragenlijst of brainstormsessie kan je werkgroep de huidige situatie in kaart brengen. Wat zijn de noden en prioriteiten op school? Welke zorgen leven er bij ouders? Waar willen jullie naartoe? En hoe denken leerlingen erover? Misschien vinden zij het wel oké om hun smartphone af en toe links te laten liggen...

Zorg dat er een moderator of gespreksleider aanwezig is, die alles in goede banen kan leiden. Eventueel kan je hulp van buiten de werkgroep inschakelen. Een extern persoon kan de weerstand bij discussiepunten verlagen. Stel daarnaast ook een mediaverantwoordelijke of mediacoach aan. Een mediacoach is een aanspreekpunt voor alles rond mediawijsheid en digitale geletterdheid (Mediawijs, *Mediacoach*, z.d.): handig voor mensen met weinig ICT-kennis of wanneer de meningen uiteenlopen.

Mogelijke doelstellingen

- Jullie willen op school duidelijke afspraken rond het persoonlijk gebruik van smartphones: wanneer mogen leerlingen hun toestel al dan niet bovenhalen? Gelden die regels ook voor leerkrachten?
- Jullie willen samen bepalen waarvoor de smartphone gebruikt kan worden in de les. Denk aan onderzoekwerk, het maken van filmpjes of foto's, ...
- Jullie willen nagaan of een 'Bring Your Own Device'-aanpak haalbaar is op school. Bij deze aanpak brengen leerlingen zelf hun toestel mee om te gebruiken binnen de context van de les.
- Jullie willen voorkomen dat leerlingen zonder toestel zich uitgesloten voelen op school. Het plan is om na te gaan of de school zelf smartphones kan verkopen of verhuren tegen een betaalbare prijs.

Stap 3: Stel een actieplan op

Nu jullie als school weten welke doelstellingen jullie voor ogen hebben, kunnen jullie het eigenlijke beleid vormgeven. Bekijk samen welke stappen jullie verder moeten zetten. Moeten jullie tot een akkoord komen over bepaalde afspraken? Is er extra onderzoek nodig? Willen jullie andere partijen aanspreken en om hulp vragen? Wijs eventueel rollen en taken toe en plan verdere vergadermomenten in.

Wat jullie uiteindelijk beslissen, hangt samen met de visie van de school en de doelgroep. Zorg dus dat je smartphonebeleid (en beleid rond andere toestellen) aansluit bij het huidige schoolbeleid, de normen en waarden van de school en pedagogische projecten of ICT-plannen. Genieten leerlingen uit het zesde middelbaar meer vrijheid dan jongere leerlingen, dan kan je bijvoorbeeld beslissen om die lijn door te trekken in het smartphonebeleid.

Stap 4: Giet alles in een beleidsdocument

Creëer een duidelijk document voor jullie beleid, dat makkelijk te verspreiden is en als naslagwerk kan dienen. Giet er zowel de zaken in die al van toepassing waren op jullie school als de nieuwe beslissingen. Maak daarnaast duidelijk waarom jullie bepaalde keuzes gemaakt hebben. Voorzie ook een contactpersoon, zodat mensen weten waar ze terecht kunnen bij vragen of problemen. Denk ten slotte ook na over de manier waarop jullie het document zullen delen en toelichten. Dit kan verschillen voor leerlingen, leerkrachten en ouders.

Stap 5: Durf je beleid te wijzigen

Nieuwe trends kunnen snel opduiken. Blijf daarom op de hoogte van wat er speelt op vlak van smartphones en andere digitale media, en durf je beleid te wijzigen als de nood er is. Duikt er bijvoorbeeld een nieuwe internetchallenge op, waarbij jongeren leerkrachten moeten filmen? Dan kan je beslissen om het beleid aan te vullen en te vermelden dat het niet is toegestaan om filmpjes te maken van anderen. Natuurlijk kan je je smartphonebeleid niet continu veranderen, dus stel het op met het oog op de toekomst. Noem in je smartphonebeleid bijvoorbeeld niet de naam van een specifiek sociaal netwerk, maar spreek over sociale media in het algemeen.

Zorg er verder voor dat leerkrachten blijven bijleren over mediawijze thema's. Maak tijd en ruimte voor bijscholingen en zet in op het verspreiden van nieuwe kennis naar de rest van de school.

Hulpbronnen voor scholen

Het opstellen van een mediawijs beleid en focussen op mediaopvoeding in de klas is voor veel scholen een ware uitdaging. Daarom ontwikkelde Mediawijs verschillende tools die je kunnen helpen om mediawijsheid op de agenda te zetten binnen de schoolomgeving.

Met de Beleidstool Mediawijsheid (<https://www.mediawijs.be/beleidstool>) kan je als school stapsgewijs, op eigen tempo, een beleidsplan ontwikkelen rond mediawijze thema's als sexting, cyberpesten, desinformatie, portret- en auteursrecht en online-identiteit (Mediawijs, *Beleidstool Mediawijsheid*, z.d.). Zowel de kansen als de risico's van digitale media komen daarbij aan bod. Dit najaar (2023) wordt de tool verder uitgebreid met het thema 'Smartphones'. Wil je hier graag een vorming of workshop over? Neem dan zeker een kijkje op Mediamenu (<https://www.mediawijs.be/mediamenu>).

De Leerlijn Mediawijsheid (<https://www.mediawijs.be/leerlijn>) helpt je dan weer om aan de sleutelcompetentie mediawijsheid te werken in de klas. De Leerlijn vat samen welke mediawijze competenties een 'gemiddeld' kind op elke leeftijd zou moeten verwerven. Daarmee vormt ze zowel een houvast als inspiratiebron om een mediawijs schoolbeleid, mediawijze lessen en mediawijze activiteiten te ontwikkelen (Mediawijs, *Ontdek de Leerlijn Mediawijsheid*, z.d.).

En heeft je school nog geen mediawijs aanspreekpunt? Dan kan de opleiding tot mediacoach nuttig zijn om een versnelling hoger te schakelen op vlak van digitale media en mediawijsheid. Een Mediacoach kan de drijvende kracht zijn die de school nodig heeft om concreet aan de slag te gaan met een smartphonebeleid. In het

schooljaar '23-'24 wordt er een nieuw opleidingstraject gepland voor het onderwijs. Stuur voor meer informatie een mailtje naar mediacoach@mediawijs.be.

**Yana BAETENS, Hadewijch VANWYNSBERGHE
en Frie VAN DER PLANKEN**

Contactgegevens: info@mediawijs.be

REFERENTIES

Bockstaele, M. (2023, 5 juli). *Nederland wil dat scholen vanaf 2024 smartphones en andere elektronische toestellen uit de klas bannen*. VRT NWS. Geraadpleegd op 1 september 2023, van <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/07/05/nederland-smartphone-in-klaslokalen/>

Apestaartjaren (2022). *Apestaartjaren: de digitale leefwereld van kinderen en jongeren*. Geraadpleegd op 1 september 2023, van <https://www.apestaartjaren.be/>

Mediawijs (z.d.). *Beleidstool Mediawijsheid*. Geraadpleegd op 3 september 2023, van <https://www.mediawijs.be/nl/beleidstool>

Mediawijs (z.d.). *Leerlijn Mediawijsheid*. Geraadpleegd op 2 september 2023, van https://assets.mediawijs.be/2021-09/mediawijs_leerlijn.pdf

Mediawijs (z.d.). *Leerlijn Mediawijze Leraren*. Geraadpleegd op 2 september 2023, van https://assets.mediawijs.be/2023-08/leerlijn_mediawijze_leraren_a4_20221011_lossepaginas.pdf

Mediawijs (z.d.). *Mediacoach*. Geraadpleegd op 3 september 2023, van <https://www.mediawijs.be/nl/mediacoach>

Mediawijs (z.d.). *Ontdek de Leerlijn Mediawijsheid*. Geraadpleegd op 3 september 2023, van <https://www.mediawijs.be/nl/leerlijn>

UNESCO (2023). *Global Education Monitoring Report, 2023: Technology in Education: a Tool on Whose Terms?* Geraadpleegd op 1 september 2023, van <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723>

Onlinehulp in de CLB-sector

Een stand van zaken met aandacht voor de kansen en risico's van onlinehulp voor maatschappelijk kwetsbare leerlingen en ouders

Tom BILLIET

Op 1 februari 2016 werd CLBch@t gelanceerd. Leerlingen en ouders kunnen er gratis en anoniem terecht voor een chatgesprek met een CLB-medewerker. Intussen vinden maandelijks ruim 800 leerlingen en ouders hun weg naar de chat. Tijdens de coronacrisis lag dit aantal zelfs nog hoger.

Daarnaast wordt sinds 2016 ingezet op de implementatie van blended hulpverlening. Dit is de versterking van de klassieke fysieke hulpverlening door de inzet van online-tools: blended dus, een combinatie van face-to-face, telefonische en onlinehulp. In dit artikel worden de digitale ontwikkelingen die raken aan de leerlingenbegeleiding in de CLB-sector belicht. Met bijzondere aandacht voor de invloed hiervan op maatschappelijk kwetsbare leerlingen.

CLBch@t: de digitale snelweg naar het CLB

CLBch@t is het chat-onthaal van de CLB-sector. Alle leerlingen en hun ouders kunnen er gratis en anoniem chatten over de gezondheid, het leerproces, de studiekeuze en het welbevinden van de leerling. De chatmedewerkers bieden breed onthaal, vraagverheldering, informatie, advies en emotionele ondersteuning. Waar dit een meerwaarde biedt, wordt ook doorverwezen. Indien gewenst kan zelfs rechtstreeks een online-afspraken ingepland worden bij andere online-hulpverleningsdiensten.

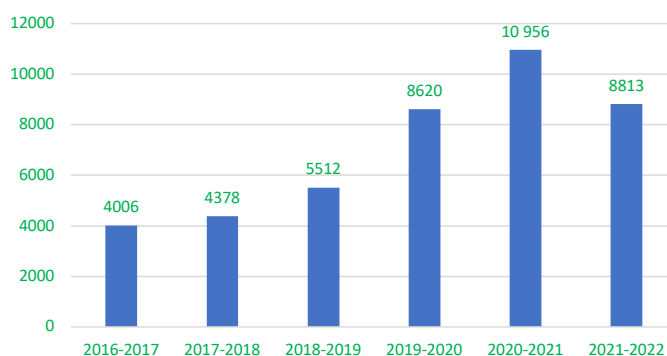
CLBch@t is een netoverstijgend initiatief van de CLB's van het Vrij CLB Netwerk, het Gemeenschapsonderwijs (GO!), Onderwijs van Steden en Gemeenten (OVSG) en het Provinciaal Onderwijs (POV).

In het schooljaar 2022-2023 bestond het multidisciplinaire CLBch@t team¹ uit 170 medewerkers. Zij hebben allemaal ervaring als professional in een CLB en kregen vooraf een opleiding om met het medium 'chat' in een hulpverleningskader te leren werken.

Tijdens de coronacrisis kreeg CLBch@t een gigantische boost, met in 2020-2021 bijna 11.000 chatgesprekken tot gevolg. In het afgelopen schooljaar 2022-2023 werden in totaal ongeveer 8000 gesprekken geregistreerd². Dit aantal is lager dan tijdens de coronacrisis, maar nog steeds beduidend hoger dan in de schooljaren ervoor.

De CLB-sector is met CLBch@t laagdrempelig aanwezig voor leerlingen en ouders. Hiermee wordt de onthaalfunctie zeer bereikbaar en toegankelijk gemaakt. Dit anonieme kanaal heeft een preven-

evolutie aantal chatgesprekken per jaar

tieve functie door leerlingen en hun ouders te stimuleren om in een vroeg stadium hulpvragen te stellen.

Leerlingen die van de chat gebruik maken, zijn gemiddeld 14,5 jaar oud. Ze stellen voornamelijk vragen over hun welbevinden, maar ook over hun studie en gezondheid. Vaak zijn ze op zoek naar ondersteuning.

Ouders stellen in verhouding meer informatieve vragen, bijvoorbeeld over de studiekeuze, gezondheid of leermoeilijkheden.

De inzet van online-tools in CLB-begeleidingen: blended hulpverlening

Sinds 2016 wordt werk gemaakt van de implementatie van *blended* hulpverlening in de CLB-sector. Het ondersteunende team zet sterk in op vorming en intervisie. Zo volgden in het schooljaar

2022-2023 ruim 250 CLB-medewerkers de basisvorming *blended* hulpverlening. Bovendien volgden in datzelfde schooljaar honderd medewerkers een verdiepende vorming om een specifieke online-tool in detail te leren kennen en gebruiken. Om de implementatie op centrumniveau te bevorderen werden in 2020 lerende netwerken opgestart, met vertegenwoordigers uit alle 61 CLB's. Zij kwamen twee keer per jaar (online) samen in kleine groep, om ideeën en ervaringen met elkaar uit te wisselen en zo de werking in het eigen centrum te verrijken.

Een sociale kaart onlinehulp voor de CLB-sector

Van bij het begin kiest het coördinatieteam ervoor om CLB-medewerkers niet te overspoelen met tientallen mogelijk nuttige online-tools. Nieuwe tools rijzen namelijk al jaren als paddenstoelen uit de grond; sinds de covidperiode nog sneller dan voorheen. Daarom wordt er bewust voor gekozen om slechts een handvol online-tools *in the picture* te plaatsen³. Daarnaast blijken CLB-medewerkers nood te hebben aan een betrouwbaar overzicht van 'alle' online-tools die inzetbaar zijn in de sector. Sinds enkele jaren wordt een mooi (en groeiend) aanbod van gescreende online-tools op onlinehulp-apps.be bekendgemaakt. Onlinehulp-apps.be is een initiatief dat ontstond met steun van de Vlaamse overheid binnen een samenwerking tussen verschillende hogescholen en experts. Dit overzicht bleek echter niet volledig geschikt te zijn om als sociale kaart onlinehulp voor de CLB-sector te dienen. De reden hiervoor is dat onlinehulp-apps.be ook inzoomt op online-tools voor bijvoorbeeld senioren.

Na overleg werd de mogelijkheid gecreëerd om favorietenpagina's te ontwikkelen, op maat van de sector. Er werden er intussen twee gemaakt:

Een eerste favorietenpagina met tools die CLB-medewerkers kunnen inzetten in het kader van blended hulpverlening: <https://www.onlinehulp-apps.be/favorieten/clb>. Deze werd tussen 1 november 2022 en 1 februari 2023 in totaal 565 keer geraadpleegd.

Op de tweede favorietenpagina kunnen leerlingen/jongeren op zoek gaan naar tools waarmee ze zelfstandig aan de slag kunnen gaan: <https://www.onlinehulp-apps.be/favorieten/clb-zelfhulp-leerlingen>. Deze werd tussen 1 november 2022 en 1 februari 2023 1.690 keer geraadpleegd.

Deze favorietenpagina's vormen samen de sociale kaart onlinehulp voor de CLB-sector. Ze bieden aan gebruikers het belangrijke voordeel dat de vermelde apps vooraf grondig gescreend werden op het vlak van helderheid, toegankelijkheid en betrouwbaarheid.

Welzijnsmonitoring met het oog op preventie

Omdat uit zowel internationale literatuur (Wies, Landers & Ienca, 2021) als het onderzoek van de welzijnsmonitor (Van Hees, Bruffaerts & Vansteenkiste, 2023) blijkt dat de meeste psychische stoornissen in de kindertijd en adolescentie hun aanvang kennen, is het belangrijk om in een vroeg stadium psychische noden te detecteren, beoordelen en behandelen. Digitale oplossingen inzetten kan helpen om deze noden te monitoren en vroegtijdig hulp (preventie) te bieden (Van Hees, Bruffaerts & Vansteenkiste, 2023). Daarom bundelen vanaf 2023 de Vlaamse Overheid, het Steunpunt

voor Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO) en de academische promotoren, met steun van het Fonds Geloof, de krachten met de CLB's om een Vlaanderenbrede welzijnsmonitoring uit te bouwen. De Welzijnsmonitor werd eerder reeds in het hoger onderwijs uitgerold. Vanaf het schooljaar 2023-2024 zal een aangepaste versie ingevoerd worden in het secundair onderwijs. De welzijnsmonitor wil een representatief beeld geven van de psychische gezondheid, veerkracht en studiemotivatie van Vlaamse leerlingen. Op basis van de resultaten zal kunnen worden ingezet op preventie en vroegdetectie. Een eerste grootschalige bevestiging zal plaatsvinden in oktober/november 2023 (Van Hees, Bruffaerts & Vansteenkiste, 2023). Op basis van deze data kunnen vervolgens bestaande online-tools worden aangepast aan de actuele noden van de betrokken jongeren. Daarnaast kunnen ook nieuwe tools ontwikkeld worden die inspelen op de vastgestelde noden.

Naar een nieuw, netoverstijgend CLB online-platform

Er wordt hard gewerkt aan een nieuw platform 'CLB online'. Het doel ervan is om de brug te bouwen tussen leerlingen, ouders, de school en het CLB. Het CLB reikt hiermee de leerling en ouder vanaf het eerste contactmoment de hand en neemt hen mee op hun reis doorheen de schoolloopbaan.

Het platform zal over de CLB-netten heen ontwikkeld worden. Het zal toegang bieden tot de bestaande online-initiatieven (CLBch@t, Onderwijskiezer, enz.) en tot nog nader te ontwikkelen online-tools. Leerlingen en ouders zullen er een afspraak kunnen maken met een CLB-medewerker via een communicatiemiddel naar keuze (fysiek, telefonisch, chat, videobellen). De 'medische' vragenlijsten ter voorbereiding van de systematische contactmomenten zullen voor het eerst online kunnen ingevuld worden. Leerlingen zullen in hun digitale portfolio resultaten kunnen bewaren van bijvoorbeeld studiekeuzevragenlijsten die ingevuld werden op Onderwijskiezer. In de toekomst wordt ook gemikt op de integratie van online-tools die ingezet kunnen worden in het kader van blended hulpverlening. Zo is er reeds een concrete afspraak met de ontwikkelaars van MoodSpace om de online-programma's 'LifeCraft', 'Gezonde levensstijl' en 'Stress en angst' tegen het einde van 2023 door te ontwikkelen met het oog op de ondersteuning van leerlingen uit het secundair onderwijs (Van Hees, Bruffaerts & Vansteenkiste, 2023). Deze tools zullen op het nieuwe platform een plaats krijgen.

Onlinehulp en kwetsbare leerlingen & ouders: risico's en bezorgdheden

Meer en meer online-toepassingen zijn ook in het CLB een feit. Niet iedereen juicht dit toe. Zo kan digitalisering gelinkt worden aan het mattheuseffect. Dit is de sociologische vakterm voor het rijker worden van de rijken en het armer worden van de armen. De Barometer Digitale Inclusie vermeldt terecht: "We moeten vermijden dat de voordelen van de toenemende digitalisering van onze samenleving vooral te beurt vallen aan groepen die sociaal, cultureel en economisch al benadeeld zijn, waardoor de kloof tussen sociale groepen dieper wordt." (KBS, 2020).

Het is niet omdat jongeren geboren zijn in een gedigitaliseerde omgeving, dat ze per se ook voldoende digitaal vaardig zijn (De

Voordelen van de toenemende digitalisering van onze samenleving dreigen vooral naar sociaal, cultureel en economisch bevoordeelde groepen te gaan

beeld te maken hebben met afstandsonderwijs (Vanwynsberghe e.a., 2022). Tijdens de covidperiode werd er meer hardware (laptops bv.) gekocht, maar minder door diegenen die ze nog niet hadden (Faure e.a., 2022). Mensen die het financieel gezien al goed hadden, haalden meer voordeel uit de versnelde digitalisering.

Bezorgdheden omtrent kwetsbare leerlingen en hun ouders

In 2022 bleek dat niet iedere leerling reeds over een laptop beschikt. Zelfs niet als gevolg van de Digisprong (Onderwijs.vlaanderen.be). Volgens het laatste onderzoeksrapport *Apestaartjaren* gaat 40% van de kwetsbare jongeren nooit met een laptop aan de slag (Vanwynsberghe e.a., 2022). In 2021 beschikte 18% van de Belgische gezinnen in armoede niet over een internetaansluiting thuis. Dit terwijl de huishoudens met de hoogste inkomens nagenoeg allemaal vast internet hebben. (Faure e.a., 2022). Ook de kwaliteit van de internetverbinding is een stuk slechter in gezinnen met een laag inkomen (De Marez e.a., 2022).

Er zijn ook verschillen rond digitale vaardigheden. “Kinderen en jongeren die het thuis financieel moeilijk hebben, ervaren meer problemen die te maken hebben met digitale vaardigheden” (Vanwynsberghe e.a., 2022). Mensen met zwakke digitale vaardigheden gebruiken het vaakst alleen een smartphone om met het internet geconnecteerd te zijn. Tijdens de covidperiode werden laptops vooral aangeschaft door gebruikers met een bepaald niveau van digitale vaardigheden. De kloof tussen ICT-vaardige mensen en weinig ICT-vaardige mensen is bijgevolg groter geworden (Faure e.a., 2022). In gezinnen met een hoog inkomen beschikt 79% over een voldoende arsenaal aan digitale vaardigheden. Daar tegenover staat dat dit slechts voor 32% van de gezinsleden het geval is in gezinnen met een laag inkomen (Cardoen, 2022).

Daarenboven twijfelt bijna een vijfde van de jongeren tussen 16 en 24 jaar om digitale toepassingen te gebruiken uit angst om fouten te maken. Voor 3 op 10 jongeren komen technologische veranderingen en innovaties te snel achter elkaar (Cardoen, 2022).

Bij sommige CLB-medewerkers (en andere hulpverleners) heerst de angst dat er maatschappelijk vooral in onlinehulp zal geïnvesteerd worden en dat fysieke hulpverlening op termijn zal afgebouwd worden. Onlinehulp wordt door heel wat hulpverleners en cliënten als

Marez e.a., 2022). Tijdens de covidcrisis werden op twee jaar tijd grote sprongen gemaakt op het vlak van toegang tot internet en laptops voor kwetsbare gezinnen. Toch is het speelveld niet gelijk. Leerlingen en ouders uit kwetsbare gezinnen gebruiken minder vaak een laptop en hebben meer moeite met vaardigheden die bijvoor-

iets ‘onpersoonlijks’ gezien. Er is het risico op het verliezen van menselijk contact met de hulpverlener. Zal het op termijn nog duidelijk zijn voor cliënten of men bijvoorbeeld chat met een AI gestuurde chatbot of met een menselijke hulpverlener? Wordt hulpverlening binnenkort georganiseerd door een computer en niet meer in een setting met warm menselijk contact?

Verder is een gelijke toegang voor iedereen niet verzekerd. Technologie is niet voor alle bevolkingsgroepen even goed beschikbaar. Voorbeelden hiervan zijn het slechtere 4G-netwerk in landelijke gebieden en de kost van internetabonnementen (Wies, Landers & Ienca, 2021).

Mensen die digitale toegang en vaardigheden kennen, hebben ook toegang tot andere, betere diensten en voordelen (Cardoen, 2022). De digitalisering van hulpverlening kan deze effecten nog vergroten.

Een andere bezorgdheid is de onzekerheid over de efficiëntie van vertaalsoftware (Wies, Landers & Ienca, 2021). Zeker in de context van hulpverlening en van het medische luik is het noodzakelijk dat, wanneer een beroep gedaan wordt op vertaalsoftware, deze zo betrouwbaar mogelijk moet zijn.

Ten slotte is er nog te weinig onderzoek verricht naar de specifieke hulpverleningsnoden van bepaalde subgroepen jongeren (bv. jongeren uit gezinnen met een laag inkomen).

Onlinehulp biedt ook kansen aan kwetsbare leerlingen en ouders

Onlinehulp wordt niet enkel bepaald door risico's voor kwetsbare leerlingen en ouders. Er zijn ook heel wat positieve elementen die er net voor zorgen dat de toegang tot onlinehulp ook voor kansengroepen een meerwaarde is.

Jongeren en hun ouders krijgen meer en meer toegangsmogelijkheden tot digitale hulp. Zo kwam tijdens de covidcrisis de digitalisering van allerlei diensten in een stroomversnelling. Leerlingen moesten vaak noodgedwongen online-les volgen. In het kader van de Digisprong (Onderwijs.vlaanderen.be) werden inspanningen gedaan om aan kwetsbare leerlingen een laptop te bezorgen. Een aantal gekende providers stelden bovendien hun hotspots kosteloos ter beschikking van kwetsbare leerlingen.

Heel weinig kinderen en jongeren hebben thuis geen internet en/of geen toestel waarmee ze op internet kunnen. Kinderen en jongeren in armoede hebben zelfs meer kans dan anderen om een eigen smartphone te hebben, zo blijkt uit het laatste *Apestaartjaren*-rapport. Leerlingen uit het buitengewoon onderwijs gebruiken bovendien de toestellen waarmee ze online gaan veel intensiever dan andere leerlingen (Vanwynsberghe e.a., 2022).

Ook kan het CLB met onlinehulp leerlingen bereiken die voordien niet bereikt werden. Bijvoorbeeld zijn leerlingen door een autismespectrumstoornis bang om hun zorgen face-to-face te uiten, maar wél bereid om te chatten. Bovendien is de onlinehulp die de CLB-sector bekendmaakt, gratis beschikbaar. Er is dus geen financiële drempel om de toegang te verzekeren.

Een paar kenmerken van onlinehulp bieden ook kansen aan kwetsbare leerlingen/jongeren.

Vooreerst zorgt onlinehulp voor een verhoogde toegankelijkheid van hulpverlening, ongeacht geografische aspecten, in het streven naar een rechtvaardige verdeling van hulp (Wies, Landers & Ienca, 2021). Bovendien is onlinehulp minder tijdsgebonden. Ze kan ook geboden worden buiten kantooruren, wat een voordeel is voor mensen die zich overdag moeilijk kunnen vrijmaken (Wies, Landers & Ienca, 2021).

Ook aanvaarden jongeren onlinehulp sneller indien er een anoniem aanbod is, omdat het comfortabeler aanvoelt om gevoelige zaken te delen (Wies, Landers & Ienca, 2021). Dit geldt net zo goed voor kwetsbare jongeren.

Verder kan onlinehulp helpen om stigmatisering tegen te gaan. Iedereen, ongeacht afkomst of sociale klasse, wordt op dezelfde manier benaderd (Wies, Landers & Ienca, 2021).

Met de onlinehulp kan de hulpverlening ook beschikbaar gesteld worden aan wie de Nederlandse taal (nog) niet beheerst. Vertaalssoftware wordt bovendien steeds efficiënter en biedt nu reeds een meerwaarde in de hulpverleningspraktijk.

Ten slotte kunnen digitale tools voor geestelijke gezondheid, zoals mobiele apps, een sleutelrol spelen bij het uitbreiden van de toegang tot zorg voor de meest kwetsbare bevolkingsgroepen. Zo bieden ze ondersteuning en interventies op afstand, verlagen ze de kosten van geestelijke gezondheidszorg en verminderen ze transportproblemen (Friis, Nagy & Kollins, 2021).

Conclusie: onlinehulp leidt tot kansen en uitdagingen

Er wordt sterk ingezet op onlinehulp in de CLB-sector. Hieraan zijn heel wat voordelen verbonden, ook voor leerlingen en ouders uit kansengroepen. Tegelijk zijn er ook een paar uitdagingen die proactief aangepakt dienen te worden.

Een belangrijke uitdaging is om elke digitale toepassing (bv. via website of app) zo gebruiksvriendelijk mogelijk te maken (Cardoen, 2022). Een eenvoudige toegang, ook voor jongeren en ouders met een beperking, is essentieel. Liefst met vertaalmogelijkheid. Met inbegrip van laagdrempelige ondersteuning in de vorm van een helpdesk, handleiding, infosessies en filmpjes. Verder dienen de diverse gebruikersgroepen betrokken te worden bij de ontwerp- en implementatiefase van online-tools.

Ten slotte, om de digitale kloof dicht te rijden, moet er blijvend geïnvesteerd worden in goed internet en kwalitatieve toestellen voor alle leerlingen. Het trainen van digitale vaardigheden, in het bijzonder bij leerlingen uit de arbeidsmarktgerichte opleidingen en uit het buitengewoon onderwijs, verdient blijvende aandacht.

Last but not least moet ook fysieke hulp standaard mogelijk blijven (Faure e.a., 2022). Het beleid moet er samen met het werkveld op blijven hameren dat aanklappende fysieke hulp voor alle cliënten, die om welke reden dan ook de digitale sprong (nog) niet kunnen maken, essentieel onderdeel van de (CLB-)hulpverlening moet blijven.

“Online-hulpverlening mag de traditionele hulpverlening niet vervangen of overschaduwen, maar het is wel een bijkomende manier om mensen toe te leiden die zeker ook voordelen heeft.” (Cardoen, 2022).

Tom BILLIET

Coördinator CLBch@t / blended hulpverlening

E-mail: tom.billiet@clbonline.be

BIBLIOGRAFIE

- Cardoen, A. (2022). *Allemaal digitaal?! Campagnedossier 2022*. Elektronische publicatie: <https://welzijnszorg.be/media/207/download?attachment>
- De Marez, L. et al (2022). *imec digimeter 2022 – Digitale trends in Vlaanderen*, 2022, elektronische publicatie: https://www.imec.be/sites/default/files/2023-03/imec_digimeter_2022.pdf
- Faure, L. et al (2022). *Barometer digitale inclusie*, 2022, elektronische publicatie: <https://media.kbs-frb.be/nl/media/9837/Digitale%20Inclusie.%20Barometer%20Digitale%20Inclusie%202022>
- Friis, E., Nagy, G. en Kollins S. (2021), *It Is Time to REACT: Opportunities for Digital Mental Health Apps to Reduce Mental Health Disparities in Racially and Ethnically Minoritized Groups* (2021). Elektronische publicatie: <https://mental.jmir.org/2021/1/e25456>
- KBS (2020). *Barometer Digitale Inclusie*. Brussel: Koning Boudewijn Stichting. onderwijs.vlaanderen.be (<https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/directies-en-administraties/organisatie-en-beheer/ict/digisprong>)
- Van Hees V., Bruffaerts R. en Vansteenkiste M. (2023), *Mentaal Welzijn van leerlingen secundair onderwijs. Caleidoscoop magazine*, 2023, 3, 26-34.
- Vanwynsberghe, H. et al (2022). *Onderzoeksrapport Apestaartjaren: de digitale leefwereld van kinderen en jongeren*. Gent: Mediaraven.
- Wies, B., Landers, C. en Ienca, M. (2021). *Digital Mental Health for Young People: A Scoping Review of Ethical Promises and Challenges*.

NOTEN

- 1 Het team chatmedewerkers bestaat uit psychopedagogisch geschoolde medewerkers, maatschappelijk werkers, verpleegkundigen en artsen.
- 2 Op het moment van het indienen van dit artikel was het juiste aantal chatsprekken in 2022-2023 nog niet bekend. Daarom wordt een schatting gebruikt en werden deze cijfers niet opgenomen in de grafiek.
- 3 In de basisvorming voor CLB-medewerkers worden momenteel volgende online-tools actief bekendgemaakt: NokNok, Geluksdriehoek, Conflicthelden, Onderwijskiezer, de tools van de Zelfmoordlijn, MoodSpace, m-Path, PakAan 2.0, blended chatten en beeldbellen.

‘Awel, wanneer zit ik vol?’

Het forum van Awel als voorbeeld van een constructieve online jongerenplek

Hanne JACOBS

Jongeren zitten met vragen. Die stellen ze soms liever aan leeftijdsgenoten dan aan volwassenen. Begrijpelijk en vaak een goed idee, want constructieve peer support wordt door ontwikkelingspsychologen geassocieerd met geluk, gezondheid, sterke schoolprestaties, en andere vormen van welzijn. Het online forum van Awel vzw, de luisterlijn voor kinderen en jongeren, is voor peer support een ideale plek. Anoniem, discreet en gratis, maar ook veilig, want professioneel door de organisatie gemodereerd: getrainde vrijwilligers, zelfs ook jongeren, zorgen ervoor dat de berichtjes niet kwetsen, choqueren, aanzetten tot schadelijk gedrag... Een fijne community dus, die aantoont dat de digitale jongerenwereld veel meer is dan een risicovolle blinde vlek.

Leeftijdsgenoten onder elkaar

Opgroeien is geen eitje geen wandeling door het park. Zelfs wij, volwassenen met biologisch volgroeide hersenen, zullen nooit het gevoel hebben dat we het leven helemaal onder de knie hebben. Met welke vragen jongeren precies zitten is voor veel volwassenen een vraagteken. Want jongeren delen sommige dingen nu eenmaal liever met leeftijdsgenoten. Door de aansluiting bij elkaars belevingswereld worden jongeren door elkaar als een geloofwaardige bron van informatie en als ‘natuurlijke rolmodellen’ gezien (Kinable, 2006; McDonald e.a., 2003). Vrienden en andere leeftijdsgenoten hebben een niet te onderschatten impact op de menselijke ontwikkeling. En wanneer de peer support constructief gebeurt, is er een duidelijke link met meer geluk, gezondheid en successen in iemands toekomst (Bukowski, Brendgen & Vitaro, 2007).

Online ongrijpbaar

Een groot deel van de belevingswereld van jongeren speelt zich online af, op media en platformen die volwassenen vreemd zijn. Dat kan zorgen voor een ongemakkelijk gevoel van verplicht en ongewild loslaten door ouders.

Zulke bezorgdheden over het ongrijpbare gedrag van jongeren online zijn soms terecht. In maart 2020 kwam Pano nog met de reportage ‘Geheim op Instagram’. Het duidingsprogramma had ontdekt dat psychisch kwetsbare jongeren berichten delen over eetstoornissen, zelfverwonding en zelfdodingsgedachten in verborgen netwerken op Instagram. Onzichtbaar voor professionele hulpverleners.

Awel, het forum

Toch is er ook een andere kant van het internet, waar plaats is voor opbouwende uitwisseling. Succesvol schoolvoorbeeld is <https://forum.awel.be/>, het digitale forum van Awel, de gratis en anonieme

luisterlijn voor kinderen en jongeren. Jongeren delen er de grootste taboes, hun meest gênante vragen, en steken elkaar een oprecht hart onder de riem. Anoniem en dus voor een stuk even ongrijpbaar als een verborgen Instagramprofiel. Maar ook onder het toezienend oog van een betrouwbare, professionele organisatie met jarenlange ervaring in luisteren, meevoelen, meedenken en de complexe jongerenwereld. En zo dus een veilige plek, waar alle vragen kunnen en ‘no adults allowed’ zijn maar er ook wordt verzekerd dat berichten niet kwetsen en antwoorden waardevol zijn.

Hey iedereen!

Ik ben een meisje en ben 20 jaar en de kleren die ik vooral draag zijn: pastelkleuren, rokjes, witte kniesokken

Ik vroeg mij af wat jongens van deze kledingstijl vinden? Wat vind je ervan? Zou je het erg vinden om samen te zijn met iemand die zo kleedt? Als je zo iemand over straat ziet lopen, wat denk je dan?

Groetjes!

(🌸🌸🌸)

Inspirerende pluim

ps: ik hou van schattigheid:3

(bericht van een jongere op het Awel forum)

Ik vind het niet mis, de kledingstijl, sommige dingen zijn wel echt tof, vind ik.

Als een jongen echt om je geeft dan kijkt hij verder dan je kledingstijl.

Op straat weet ik niet echt...

(reactie van een jongere op het Awel forum)

Omdat je het vraagt: ik vind dat persoonlijk nogal een kinderachtige outfit.

Maar is niet erg, als jij dat graag aandoet is het OK.

Ze vinden ook niet altijd mooi wat ik aandoe.

(reactie van een jongere op het Awel forum)

100% peer to peer

Awel gaat voluit voor haar geloof in jongerencontact. De opgeleide vrijwilligers die het forum modereren zijn immers zelf ook jongeren. In 2017 maakte Awel de overtuigde keuze om het moderatiewerk uit handen van volwassenen te nemen en in handen te geven van *peers* tussen 16 en 19 jaar. Awel geeft jongeren met andere woorden het vertrouwen om het zelf en beter te doen. Wel worden de *peers* door jongvolwassenen (18+) opgeleid en elk van hen heeft ook een jongvolwassen coach bij wie die altijd terecht kan.

Vinnig en toch veilig

De jonge moderators controleren voornamelijk of berichten de Awel-forumregels respecteren. Een gebruiker die zonder profiel post, moet altijd even langs die moderatie, terwijl een bericht afkomstig van een geverifieerd profiel meteen verschijnt. Een geverifieerd profiel is een profiel dat eerder al een bericht volgens de forumregels indiende. Gebruikers kiezen bij het aanmaken van een profiel trouwens voor een fijne accountnaam, die bestaat uit een door Awel automatisch gesuggereerd substantief en een adjectief: Zonnige Mus, Kritische Zeemeermin, Bittere Cupcake... Het is dus niet mogelijk om pakweg 'Gentsejongen2005' als schermnaam te gebruiken en al doende bewust of per ongeluk persoonsgegevens te delen op het openbare forum. Gebruikers kunnen net zo lang op de naamgenerator klikken tot ze een schuilnaam vinden die helemaal bij hen past!

Dankzij dit systeem van post-moderatie (posten met geverifieerd profiel en eventueel pas naderhand controle krijgen) en pre-moderatie (posten zonder profiel en controle krijgen voor publicatie) kan het snel gaan en is er toch een mate van filtering. De community kan de controle ook zelf in handen nemen, door berichten te markeren als ongepast, waarna ze offline worden gehaald en richting moderatie worden gestuurd. Op een gelijkaardige manier kunnen berichten ook worden gemarkeerd als 'matuur', wanneer iemand meent dat ze wel waardevol zijn maar misschien niet helemaal geschikt voor jonge kinderen. Wie het forum bezoekt, moet de 'mature content filter' actief inschakelen om alle berichten te zien te krijgen, ook diegene die niet geschikt zijn voor jonge kinderen.

Tot slot laten de moderators soms ook zelf een reactie achter, bijvoorbeeld wanneer een zogenaamd 'weesberichtje' nog geen reactie van de community kreeg of wanneer ze menen dat extra duiding of een extra hart onder de riem nodig is. En zo draait het Awelforum, waar vertrouwen en veiligheid hand in hand gaan, op volle toeren.

Wanneer zit ik vol?

Awel neemt kinderen en jongeren ernstig met hun vraag of verhaal. Onvoorwaardelijke aanvaarding van de oproeper (niet noodzakelijk van het gedrag) is ook op de andere contactkanalen (chat, e-mail en telefoon) een fundamenteel onderdeel van de Awel-grondhouding.

Op het forum vraagt een meisje: 'Ik hoorde over iemand die seks had met drie jongens na elkaar, maar hoeveel seks kan je hebben voor er echt geen sperma meer bij kan? Wanneer zit je vol?' Je reflex als volwassene kan zijn om zo'n bericht te melden als ongepast, of angstig te reageren dat 'seks met drie jongens na elkaar echt geen goed idee is'. Awel ziet het anders. Hoe fijn is het immers dat er een plek bestaat waar kinderen en jongeren zo'n vraag veilig kunnen stellen? Waar ze kunnen rekenen op een kwalitatief antwoord zonder uitgelachen, beoordeeld of weggewuifd te worden?

'Ik denk dat elke jongen een soort van anders vult', reageert iemand. 'Ik weet het niet goed', zegt iemand anders. Awel sluit de reacties af met wat uitleg over zwaartekracht. Hoe oud was jij toen je ontdekte dat sperma weer uit de vagina loopt nadat je seks hebt gehad? Juist.

De Joepie van 2023

Het forum van Awel is zowat de 'Seks, Mind & Body' uit het *Joepie*-magazine van weleer. Van bladeren naar scrollen, maar met hetzelfde effect: al gniffelend informatie opsteken, tot je grote opluchting ontdekken dat anderen worstelen met dezelfde onzekerheden. Zo ontstond recent ook het idee om de mooiste, grappigste, pakkendste berichtjes te bundelen in een boek. Uitgever Sam De Graeve bij Borgerhoff & Lambrichts was met zijn zoon en diens beste vriend op *roadtrip* toen hij hen op de achterbank hoorde lachen en brullen maar af en toe ook stilvallen. Ze waren het Awelforum aan het doorscrollen. 'Ik hoorde hun hersenen als het ware overuren draaien', vertelt Sam.

'Wanneer zit ik vol?' is intussen overal te koop en bevat berichten over je lichaam, gender, donkere gedachten, relaties, seksualiteit, vrienden, pesten, varia, familie, studies en rechten. Het boek werkt bewust zonder inhoudstafel zodat wie vooral op zoek was naar sensatie of pret ook botst op berichten over niet goed in je vel zitten. Sommige berichten zijn voorafgegaan door een 'trigger warning'. Alle berichten zijn origineel maar werden herschreven opdat niemand zijn woorden letter voor letter tegenkomt en het forum kan blijven aanvoelen als een veilige online plek.

Peer to peerchat

Omwillen van het succes van het forum (in 2022 werden er maar liefst 25.600 posts ingediend) experimenteerde Awel in 2023 met een *peer to peer*-chat. Enkele van de reeds actieve jonge moderatoren werden tot *chatter* opgeleid. Die opleiding zag er anders uit dan bij de reeds bestaande chat (door 18+'ers beantwoord): om leeftijdsgenotencontact echt tot bloei te laten komen, kregen de jonge beantwoorders bijvoorbeeld de expliciete toestemming om vanuit zichzelf te reageren en af en toe ook een persoonlijke invalshoek in te brengen. 'Ik begrijp je, ik had dat ook eens...' of 'Bij mij ging het zo...' Ze mochten ook reageren alsof het een vriend betrof, hoefden hun woorden niet te wikken en te wegen. Daarentegen vraagt Awel haar volwassen beantwoorders om het verhaal vooral bij het kind of de jongere te laten zodat die zich volledig gehoord kan voelen, en bovendien krijgen zij een pak meer gesprekstechnieken mee.

Jongerenparticipatie

Awel zet jongeren niet alleen in voor de moderatie en het beantwoorden van oproepen. De luisterlijn doet ook bij het denk- en beslissingsproces dat aan projecten voorafgaat al een beroep op haar doelgroep. Zowel de jongeren die lid zijn van de organisatie als bijvoorbeeld Awel-volgers op Instagram werden bevraagd over een jongerenchat: 'Wil je praten over een bepaald topic of mag het over eender wat gaan? Wil je een één-op-één gesprek of een groepsbabbel? Moet het anoniem blijven of niet? Mag Awel een oogje in het zeil houden? ...' Ook bij de ontwikkeling van het vernieuwde forum in 2018 werd de doelgroep intensief bevraagd en werd op basis van hun inbreng ernstig aan de slag gegaan. Schijnparticipatie, waarbij belanghebbenden wel worden bevraagd maar er bijvoorbeeld niet écht wordt geluisterd of teruggekoppeld, is een veelvoorkomende valkuil.

Generatie Connectie

'Gen Z' is een virtueel enorm geconnecteerde generatie. De jongeren van vandaag zijn als groep ook meer dan ooit divers en weten

die diversiteit in elkaar te waarderen. Awel ervaart hen bovenal ook als een generatie van 'doeners', bereid om risico's te nemen en te falen. Ondernemend in hart en nieren, met nadruk op dat eerste. De jongeren die de Awel-*peer to peer*-kanalen vrijwillig bemannen bijvoorbeeld, getuigen van een enorme dosis inzet, energie, empathie en echtheid. Jongeren die het forum en de chat een bezoekje brengen, durven zich kwetsbaar op te stellen, staan open voor feedback en reageren vaak dankbaar op reacties, hoewel dat niet wordt verwacht.

*"Hey iedereen, het is een tijdje geleden dat ik hier nog gepost heb. Met mij gaat alles nu wel okay, soms hier en daar wat minder, maar ik kom er wel door. Ik wil toch iedereen bedanken die mij hebben geholpen hier en sorry dat ik zo lang stil ben gebleven. Ik hoop dat het met jullie ook goed gaat en dat jullie nog veel kunnen genieten
Tot de volgende keer
Foute Kok"*
(bericht van een jongere op het Awel-forum)

Awel gelooft in de kracht van kinderen en jongeren. Met haar boek, contactkanalen en lopende *peer to peer*-experimenten hoopt de luisterlijn dat geloof aanstekelijk over te zetten op de rest van de wereld. Jongeren, dat zijn toffe pe(e)ren!

Hanne JACOBS

Communicatiemedewerker

Awel vzw

hanne@awel.be

LITERATUUR

- Bukowski, W.M., Brendgen, M., Vitaro, F. (2007). Peers and Socialization: Effects on Externalizing and Internalizing Problems. *Handbook of socialization: Theory and research*, 2007, 10, 355-381.
- Kinable, F. (2006). *Werken met peers*. Brussel, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen.
- McDonald, J., Roche, A.M., Durbridge, M., Skinner, N. (2003). *Peer education: from evidence to practice. An alcohol and other drugs primer*. Adelaide, National Centre for Education and Training on Addiction.

Gamelovers, game over?

In gesprek met jongeren die riskant gamen en hun ouders

Hanna PEETERS en Karen VANMARCKE

Gamen zorgt bij heel wat kinderen en jongeren voor plezier, ontspanning en verbinding. Zo gamen meer dan zes op tien jongeren (Apestaartjaren, 2022). Voor de meerderheid daarvan is gamen een onschuldige en aangename activiteit. Gamen biedt zelfs heel wat voordelen voor de cognitieve, sociale en motorische ontwikkeling van de speler.

Maar één op tien van de jongeren die gamen, ervaren daarbij wel eens nadelige gevolgen op hun sociaal functioneren. Ze verwaarlozen bijvoorbeeld hun schoolverplichtingen of tonen minder interesse in hobby's of andere sociale activiteiten (VAD-leerlingenbevraging, 2021-2022). Wanneer dat gebeurt, gaan er in de omgeving stilaan alarmbelletjes rinkelen. Voor die groep jongeren die risicovol of problematisch gamen, bestaat er nu de online "vroeginterventietool" Game(L)over.

In deze bijdrage beschrijven we deze online tool en bekijken wij wat het onderwijs en het welzijnswerk nog meer kan doen.

Game(L)over werd ontwikkeld door het Vlaams Expertisecentrum Alcohol en andere Drugs (VAD vzw) en de Druglijn, de deelwerking van VAD naar het grote publiek. De tool heeft als doel om vroegtijdig te tussen te komen bij jongeren zodat het gamen niet (verder) escaleert. Alle jongeren, ongeacht hun leeftijd, die baat hebben bij het hervinden van een nieuwe balans rond gamen, kunnen aan de slag met Game(L)over. Ook ouders en opvoeders van risicovolle gamers kunnen er terecht voor advies op maat. Professionals die zich zorgen maken over het gamegedrag van een jongere, kunnen met dit laagdrempelig aanbod een eerste ballonnetje oplaten of een denkproces in gang zetten. Ze kunnen aan de hand van Game(L)over ook zelf in gesprek gaan met jongeren en hun ouders.

Kan jij nog volgen?

De digitale evolutie raast als een sneltrein voorbij. Enkele decennia geleden werden we stapsgewijs geïntroduceerd in de wondere wereld van games, het internet en de chatbox MSN. De kinderen en jongeren van vandaag worden van jongs af ondergedompeld in een groot en divers aanbod van digitale (online) toepassingen, waaronder games. Voor iedere leeftijd, wens of behoefte, is er wat wils.

Nog niet zo heel lang geleden werd een game aangekocht om het vervolgens talloze keren opnieuw uit te spelen op de console. De games van vandaag zijn niet meer te vergelijken met 'tennis for two' uit 1958 of 'Pong' uit 1972. Nu speel je online games die 24/7 doorlopen en speel je niet meer alleen of met een vriend op de console naast je, maar met contacten wereldwijd. Het aankopen van skins, loot boxes en virtuele munten hoort onverminderd tot het verdienmodel van de game-industrie. Games worden niet meer al-

leen op de console of computer gespeeld, ook de tablet of smartphone vormen de toegangspoort tot uren spelplezier.

Waarom is gamen zo leuk?

Het aanbod is doorheen de jaren zo uitgebreid dat iedereen, van jong tot oud, een game kan vinden dat aansluit bij zijn of haar interesses. Bovendien zijn er verschillende elementen en mechanismen in games die het gamen zo leuk maken en die ervoor zorgen dat gamen intrinsiek motiverend werkt. Dat komt doordat het voldoet aan de drie psychologische basisbehoeften, bekeken vanuit de zelfdeterminatietheorie, nl. autonomie, competentie en verbondenheid (Decy en Ryan, 2017).

In games **bepaal je zelf wat je doet** (autonomie). Games verschillen door het interactieve aspect van heel wat andere mediavormen. Games zijn zo ontworpen dat spelers zich betrokken voelen. Gamers hebben heel wat zaken zelf in handen. Ze creëren hun eigen wereld of stellen hun eigen team samen, ze kiezen of creëren hun eigen avatar, hebben de mogelijkheid om zelf doelen te selecteren en dragen bij tot het bepalen van de eigen verhaallijn.

Daarnaast zijn games zo ontworpen dat je het gevoel krijgt dat je **goed bent in wat je doet** (competentie). Games moedigen gamers aan om steeds beter te worden. Ze spelen in op een gezond gevoel van competitie en zorgen ervoor dat gamers gemotiveerd zijn om de spelbesturing zo goed mogelijk onder de knie te krijgen en verder te geraken in het spel. Spelers krijgen in games bovendien veel frequenter dan in het dagelijkse leven feedback over hun vooruitgang. Dit kan zowel visueel, met geluid of zintuiglijk zijn (bijvoorbeeld tril-

len van controller). Een gamer krijgt bovendien continu beloningen. Dit kan in de vorm van een score, toegang tot een nieuw gebied, het behalen van een 'level', een 'status' of 'reputatie', een extra leven, een verrassing en nog zoveel meer. Games worden bovendien geleidelijk aan moeilijker naarmate de vaardigheden van de speler toenemen. Wanneer er een ideale verhouding is tussen de uitdagingen in het spel en de vaardigheden van de speler, komen gamers in een 'flow' terecht. De gamer verliest alle gevoel van tijd en ruimte. De game neemt de gamer totaal in beslag.

Ten slotte verhoogt gamen het **gevoel dat je ergens bij hoort** (verbondenheid). Heel wat games speel je immers samen met anderen. Dit kan fysiek in dezelfde ruimte of online met vrienden die je kent van op school, uit de vriendenkring of met mensen van over de hele wereld. Games die met meerdere mensen tegelijkertijd worden gespeeld dragen bij aan de sociale verbondenheid. Ook de community die rond games wordt gecreëerd, is een factor die mensen verbindt. Er is heel wat verkoopspromotie rond games en heel wat game-events worden met veel succes voor het grote publiek georganiseerd.

Zorgen over gamen

Met gamen is niets mis. Maar kinderen en jongeren komen in de problemen wanneer ze alleen nog maar gamen. Zonder andere activiteiten in hun vrije tijd doen ze geen nieuwe ervaringen meer op. Ze missen de kans om andere talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Door te eenzijdig te focussen op gamen, kan het dat ze verzaken aan andere verantwoordelijkheden of verplichtingen. Wanneer de balans tussen gamen en andere activiteiten, zoals school, vrienden, familie, sport of hobby's, gedurende een hele periode verstoord geraakt, kan het zijn dat ze riskant gamen of een gamestoornis ontwikkelen. Dit kan een grote impact hebben op de schoolloopbaan, het sociale leven, de fysieke gezondheid, het gezinsleven of de zelfontwikkeling. Alles draait om een gezonde balans.

Soms gaan er alarmbelletjes rinkelen wanneer er een of meer signalen optreden. Denk bijvoorbeeld aan vermoeidheid, slechtere resultaten op school, spijbelgedrag, slechte hygiëne, verwaarlozing van vrienden of familie, stopzetting van hobby's, prikkelbaar zijn wanneer men niet kan of mag gamen of alleen nog maar bezig zijn met het gamen. Die signalen worden vaak eerst opgemerkt in de thuiscontext, door (groot)ouders of andere opvoeders.

Maar ook op school of in het jeugdwerk kunnen er stilaan bezorgdheden ontstaan. In contact met jongeren is het raadzaam om niet af te gaan op één enkel signaal, maar om het totaalplaatje te bekijken van hoe het met een kind of jongere gaat. Wanneer meerdere signalen over een langere periode worden opgemerkt door verschillende personen, groeit de bezorgdheid dat er "iets aan de hand is", of het nu gaat om gamen of om iets anders. Het is best om niet te lang te wachten om die bezorgdheden bespreekbaar te maken. Want hoe vroeger je ingrijpt, hoe meer kans er is op verandering. In eerste instantie is het goed om die zorg met collega's te bespreken, conform de afspraken in het begeleidingstraject of het zorgbeleid. Zo zorg je voor een gestroomlijnde aanpak en is het helder wie het eerste gesprek kan aangaan.

In een eerste gesprek kan je concreet benoemen wat je opmerkt

en uit je je bezorgdheid om het welzijn van de jongere en zijn/haar verminderd functioneren. Zo toets je je eigen observatie aan de beleving van de jongere. Je doel is om een signaal te geven en de jongere aan het denken te zetten. Je kunt de jongere ook stimuleren om zijn of haar eigen gamegedrag eens onder de loep te nemen of misschien kunnen jullie er samen proberen grip op te krijgen. Dat kan vanaf nu met hulp van Game(L)over.

Om iets in gang te kunnen zetten is het belangrijk dat ook op het thuisfront grenzen worden gesteld. En dat is niet altijd makkelijk voor ouders. Daarom is het goed om bij bezorgdheid over een jongere ook met hen het gesprek aan te gaan. Als je merkt dat ze met vragen zitten over gamen en hoe dat thuis aan te pakken, kan je laagdrempelig Game(L)over in het licht brengen.

Game(L)over: een gamerzone en een ouderzone

De online vroeginterventietool Game(L)over is terug te vinden op www.gamelover.be en is gratis toegankelijk. Het is de plek voor jongeren en ouders die op zoek zijn naar een nieuw evenwicht tussen gamen en andere activiteiten zoals school, hobby's, familie en vrienden. Game(L)over bestaat uit twee zones: de gamerzone en de ouderzone.

De gamerzone

In de gamerzone krijgen jongeren zicht op de plaats die gamen in hun leven inneemt. De focus ligt op "het gamen leuk houden" en de jongere te motiveren om zijn/haar gedrag aan te passen om (escalatie van) problemen te voorkomen. De gamerzone is geen game, maar bevat wel enkele game-elementen. De jongere doorloopt verschillende levels (opdrachten). Deze worden weergegeven als apps in een fictieve smartphone-omgeving. Tijdens de verschillende levels wordt de jongere met eenvoudige en korte vragen uitgedaagd om de impact van het gamen op zijn of haar leven te onderzoeken.

De tool start met een zelftest, waarbij een inschatting wordt gemaakt van de mate waarin het gamen al dan niet risicovol is. Die zelftest kan voor heel veel jongeren een laagdrempelige eerste manier zijn om aan de slag te gaan rond evenwichtig gamen en snel een eerste advies te krijgen. Van daaruit wordt de jongere gerustgesteld, gestimuleerd om de tool verder te doorlopen of om verdere stappen te ondernemen, bijvoorbeeld richting hulpverlening.

De andere apps verkennen telkens een ander aspect van de gamebeleving. De jongere staat onder andere stil bij de voor- en nadelen die hij of zij ondervindt en onderzoekt de balans tussen het gamen en andere activiteiten. Gepersonaliseerde berichten moedigen de jongere aan even stil te staan en een stap richting verandering te zetten.

De tool is volledig gratis, kan zowel op smartphone als pc doorlopen worden en neemt ongeveer een half uur tijd in beslag als je hem volledig (op eigen houtje) doorloopt.

De ouderzone

De ouderzone is een website met enkele interactieve elementen. Ouders krijgen er inzicht in het gamegedrag van hun kind en de redenen waarom die zo graag gamet. Ouders worden onder andere geïnformeerd via filmpjes van enkele experts die in hun dagelijkse

praktijk ook jongeren en ouders begeleiden in het omgaan met risicovol of problematisch gamen. Ze krijgen feedback op maat bij het doorlopen van enkele interactieve oefeningen.

Ze krijgen bijvoorbeeld inzicht in **constructieve manieren om in gesprek te gaan** met hun kind en in uitspraken die een gesprek kunnen blokkeren. Praten is vooral luisteren. En dat lukt best vanuit een oprechte interesse in en positieve kijk op het kind. En dus ook op het gamen. Als ouders zich openstellen voor het gamen, zullen kinderen ook meer open staan voor de boodschappen van hun ouders. Vanuit die houding hebben ouders meer invloed. Kinderen moeten voelen dat hun ouders er voor hen zijn, ook als er problemen opduiken. Als kinderen betrokkenheid voelen, is de kans daarbij kleiner dat ze zich gaan afsluiten of isoleren in het gamen.

De website benadrukt de invloed die ouders hebben en helpt hen om **betrokkenheid te tonen en duidelijke grenzen te stellen**. Want dat zijn de meest effectieve componenten in een opvoedingsrelatie. Vanuit nabijheid een kind ondersteunen en stimuleren in een gezond evenwicht.

Door de inherent motiverende elementen, is gamen iets waarbij je heel makkelijk over je eigen grenzen heen gaat. Net daarom is het zo belangrijk om een kind daarbij niet los te laten, maar grenzen te stellen om het gedrag in goede banen te leiden. Eerst door een strikt kader te bieden en dat ook op te volgen. Later door het kind te stimuleren tot zelfregulatie. Vanuit die basis, worden ouders in Game(L)over gestimuleerd om op een positieve manier met hun kind het gesprek aan te gaan.

Er is ook aandacht voor doorverwijzing. Want uiteraard zijn er grenzen aan wat ouders kunnen doen. Op een bepaald punt is het nodig om ondersteuning te zoeken, in de vorm van contact met anderen of in de vorm van een gesprek met een hulpverlener. De Druglijn heeft daarin een spilfunctie, ouders kunnen er zowel terecht voor een babbel en een eerste advies, als voor een doorverwijzing op maat en binnen hun regio.

Game(L)over inzetten binnen een begeleiding

Jongeren en ouders kunnen zelfstandig aan de slag met Game(L)over. Maar ook in de context van een begeleiding biedt Game(L)over verschillende mogelijkheden.

Binnen het onderwijs of het bredere welzijnswerk kunnen leerlingenbegeleiders, CLB-medewerkers, jeugdhulpverleners en opvoeders aan de slag met Game(L)over. De manier waarop je Game(L)over kan inzetten is afhankelijk van de rol die je opneemt in het begeleiden van jongeren en hun ouders. Iemand als een vertrouwensleerkracht of een leerlingenbegeleider, kan de tool individueel aanraden aan jongeren (of hun ouders) waarvan je denkt dat ze er baat bij hebben. Zorgprofessionals, zoals CLB-medewerkers of andere jeugdhulpverleners, kunnen een stapje verder gaan en Game(L)over effectief inzetten in begeleiding. Je kan de verschillende apps samen met de jongere doorlopen. De jongere kan er ook eerst zelfstandig mee aan de slag gaan, zodat jullie

nadien samen de feedback kunnen bespreken. Je kan met Game(L)over aan de slag in een eenmalig gesprek of in een langer durende begeleiding.

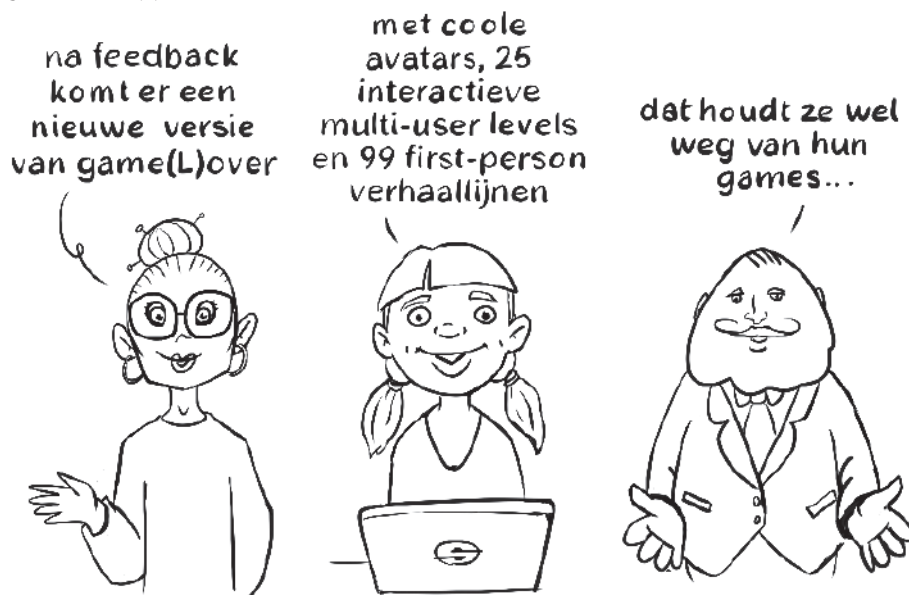
Andere interessante gespreksmethodieken die je als jeugdhulpverlener kan aanwenden, vind je onder meer in de inspiratiebox 'Praten over alcohol, drugs en gamen', terug te vinden via de website van VAD.

Wil je meer info over hoe je concreet signalen kan opmerken en bespreekbaar maken dan kan je op het vormingenplatform van VAD de gratis online-cursus 'Middelengebruik in de jeugdhulp: signalen opmerken en bespreken' volgen.

Wat kan je nog meer doen binnen onderwijs en welzijn?

Gamen zorgt ook binnen de school en het welzijnswerk voor uitdagingen. Zodra de smartphone deel werd van het dagelijks leven van jongeren en zijn intrede deed binnen de schoolmuren, werd het ook nodig om grenzen te stellen. Maar wat zijn goede regels die passen bij de huidige leefwereld van tieners? En misschien minder evident: wat zijn goede regels voor het personeel? Want vaak hebben we nog meer impact door wat we doen dan door wat we zeggen. Voorbeeldgedrag van leerkrachten en opvoeders is cruciaal. Daarnaast zijn er nog de zorgzaken: wat doe je als een jongere elke ochtend moe aan het ontbijt of in de klas verschijnt na een nachtje gamen? En wat als de resultaten achteruitgaan door het gamen? We weten immers dat 43% van de jongeren tussen 1 en 3 uur gamen op een schooldag (Apestaartjaren, 2022).

Een ruime en integrale blik is nodig om op al die aspecten in te spelen. Binnen verschillende settings waar jongeren tijd doorbrengen, kan preventief gewerkt worden aan een gezonde manier van omgaan met gamen. Zo ook binnen het onderwijs of het welzijnswerk.

Als je hier preventief impact op wil hebben, wil dat niet zeggen dat je bijvoorbeeld enkel jongeren gaat informeren of les gaat geven over (problematisch) gamen. Dat zal weinig duurzame impact hebben, zeker als het eenmalig gebeurt. Ook alleen in actie schieten wanneer er bezorgdheid optreedt, zal niet volstaan. Want wat als je een jongere probeert te helpen, als hij tegelijk tijdens de schoolpauzes makkelijk kan blijven gamen? Of als er in een voorziening weinig zinvolle alternatieven zijn, waardoor de console blijft lonken? Het is daarom ook nodig om een context te creëren met een duidelijk kader. Een context waarbinnen het duidelijk is wanneer, waar en hoeveel je al dan niet mag gamen. En waarin alternatieven voor gamen worden aangereikt. Maar ook een context waarin jongeren zich goed voelen, want dat werkt beschermend tegen risicogedrag. Een preventieve aanpak rond gamen richt zich met andere woorden op een geheel aan maatregelen, dat geïntegreerd worden in een beleid. Een gamebeleid op school of in de voorziening kan je koppelen aan het ruimer gezondheidsbeleid of het alcohol- en drugbeleid. Voor het uitwerken daarvan kan je je laten ondersteunen door de CGG-preventiewerker tabak, alcohol en drugs van je regio (zie: centrageestelijkegezondheidszorg.be).

Game(L)over kent zijn plaats binnen het breder kader van beleidsmatig werken. Om educatief of klassikaal aan de slag te gaan, zijn er andere materialen beter geschikt (*Ontdek het aanbod in de leerlijn verslavingspreventie via VAD.be*). Maar als er binnen een klas of leefgroep veel jongeren zijn die fervent gamen, kan je Game(L)over wel onder de aandacht brengen als een laagdrempelige manier om thuis mee aan de slag te gaan. Zo sensibiliseer je jongeren om de balans te bewaken. Je kan er ook aan koppelen waar of bij wie ze met vragen terecht kunnen.

Als school of organisatie die werkt met jongeren, zijn (groot)ouders of andere opvoedingsverantwoordelijken je partners in preventie. Overmatig gamen zorgt in de thuiscontext vaak voor onenigheid en frustratie. Als je op verschillende fronten samen aan hetzelfde werkt, heb je sneller en meer impact. Dus is het zinvol hen te ondersteunen in hun opvoedende rol rond gamen. In Vlaanderen zijn er verder verschillende instanties met specifieke expertise in gamen die met jongeren en/of ouders aan de slag kunnen gaan. De VAD-doorverwijsgids bundelt het regionaal aanbod rond preventie, vroeginterventie en hulpverlening zie: VAD.be/doorverwijsgids).

Hanna PEETERS en Karen VANMARCKE

Stafmedewerkers VAD

Vanderlindenstraat 15,

1030 Brussel

hanna.peeters@vad.be; karen.vanmarcke@vad.be

BIBLIOGRAFIE

- International Classification of Diseases Eleventh Revision (ICD-11). Geneva: World Health Organization; 2022. License: CC BY-ND 3.0 IGO.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2012). Online gaming addiction in children and adolescents: A review of empirical research. *J Behav Addict*, 2012 Mar;1(1):3-22.
- Popelier, K., Vanmarcke, K., & Wijgaerts, F. (2017). *Dossier gamen*. Brussel: VAD.
- Rosiers, J., Coghe, E., Peeters, H., Peleman, K., Van Damme, J. (2023). *VADleerlingenbevraging in het kader van een Drugbeleid Op School*. Syntheserapport schooljaar 2021-2022. Brussel: VAD.
- Ryan, R. M. et Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory. Basic psychological needs in motivation, development and wellness*. New York, NY : Guilford Press
- Vanwynsberghe, H., Joris, G., Waeterloos, C., Anrijs, S., Vanden Abeele, M., Ponnet, K., ... Schreuer, C. (2022). *Onderzoeksrapport Apestaartjaren : de digitale leefwereld van kinderen en jongeren*. Gent: Mediaraven.

‘Ik heb je nudes’

Over jongeren en online seksuele afpersing

Niels VAN PAEMEL en Elke PEDE

Child Focus opende in 2022 een recordaantal dossier met betrekking tot sextortion. Steeds meer jongeren worden afgeperst met hun eigen naaktbeelden, in ruil voor geld of het maken van nog meer intiem beeldmateriaal. Zeker financiële afpersing steeg exponentieel. Deze jongeren laten zich om de tuin leiden door criminele bendes die, surfend op de golf van razendsnelle technologische ontwikkelingen, vaker gebruik maken van de naïviteit van een geil puberbrein in volle seksuele ontwikkeling. Tijd om aan de alarmbel te trekken en enkele handvatten te voorzien voor professionals.

Jongeren, online-seksualiteitsbeleving en relaties - het is echt een wereld apart. Een wereld van experimenteergedrag. Van blote piemels en borsten. Gewenst en ongewenst. Grensverleggend en grensoverschrijdend. Een leerproces voor velen, met heel wat vallen en opstaan. Online je seksualiteit beleven, het is al niet makkelijk voor volwassenen, laat staan voor jongeren.

Wanneer volwassenen het hebben over jongeren en hun online seksualiteitsbeleving, is er de reflex om meteen het ergste te denken. Nochtans hoort experimenteren bij een normale seksuele ontwikkeling. En dan gebeurt het dat ze seksueel getinte berichtjes, foto's of filmpjes naar elkaar sturen. Het is belangrijk om te beseffen dat er eigenlijk niets mis is met experimenteren met je seksualiteit.

Dat betekent niet dat het allemaal onschuldig is of nooit problematisch kan worden. Maar het is wel een belangrijk verschil in insteek. Bij Child Focus kiezen we resoluut voor een positieve boodschap. Het internet is een boeiende plek die kansen kan bieden voor jongeren. En in plaats van hen te behoeden van alle mogelijke gevaren, gaan we praten over risico's. Wat is het verschil? Gevaar ligt overal op de loer. Een risico kun je leren kennen, begrijpen en kun je leren beheersen.

Dit is geen oproep tot naïviteit - want die risico's bestaan wel degelijk. Het loopt online nog regelmatig verkeerd, net zoals het offline ook regelmatig "scheef loopt". En die online-wereld is, zeker na de pandemie van afgelopen jaren, belangrijker dan ooit geworden. En dat zien we aan onze cijfers. Child Focus opende in 2022 meer dossiers met betrekking tot de seksuele integriteit van kinderen en minderjarigen dan ooit. De belangrijkste stijging zagen we bij:

- **Grensoverschrijdende sexting**, wat drie zaken kan inhouden:
 - het delen van andermans naaktbeelden zonder toestemming;
 - eigen naaktbeelden delen zonder toestemming, (bijvoorbeeld piemelfoto's)
 - mensen onder druk zetten om ze te laten *sexten terwijl* die daar eigenlijk geen zin in hadden.
- **Onlinegrooming**, of een volwassene die het vertrouwen van een minderjarige probeert te winnen met als uiteindelijk doel effectief seksueel misbruik van dat kind.

- **Sextortion**, of seksuele afpersing, een fenomeen dat wereldwijd zienderogen toeneemt.

Seksuele afpersing

In deze bijdrage staan we stil bij dit laatste fenomeen. *Sextortion* is een samentrekking van twee Engelse woorden: 'sexual extortion', ofwel seksuele afpersing. Bij sextortion wordt iemand via het internet overtuigd om intieme beelden van zichzelf door te sturen, waarna de aap uit de mouw komt: er was geen intieme connectie, integendeel, deze naaktbeelden worden nu tegen het slachtoffer gebruikt. Maken ze geen geld over of sturen ze geen nieuwe beelden, dan dreigen de plegers ermee de beelden door te sturen naar vrienden of familie.

Het aantal meldingen van dit fenomeen schoot in 2022 wereldwijd de hoogte in. Ook bij Child Focus merken we dat: 109 meldingen (vóór covid waren dat er nog 55 in 2019 en 46 in 2018). Wanneer we het hebben over *sextortion* is het belangrijk om het onderscheid te maken tussen de twee types van seksuele afpersing. Afhankelijk van het doel zien we twee volledig verschillende fenomenen.

Afpersing voor beelden

Een eerste te onderscheiden categorie is '*content driven sextortion*'. Dit wil zeggen dat de plegers uit zijn op beeldmateriaal van een jongere, en reeds bestaand materiaal tegen het slachtoffer gebruiken als hefboom. In deze groep zien we dat 75% van de slachtoffers meisjes zijn.

Er zijn verschillende manieren voor (potentiële) plegers om aan het initiële beeldmateriaal te komen. Sommigen manipuleren een slachtoffer om naaktbeelden van zichzelf in vertrouwen te versturen, waarna de hele dynamiek van het gesprek verandert en er overgegaan wordt tot afpersing. In andere gevallen kennen slachtoffer en pleger elkaar helemaal niet en werden de beelden in kwestie gevonden op het internet via groepschats.

Een laatste groep plegers kent het slachtoffer wél en heeft bijvoorbeeld binnen de schoolcontext de beelden via-via bemachtigd. Die

worden nu naar het slachtoffer in kwestie nog eens gestuurd met de eis om nieuwe beelden te maken en op te sturen, of de originele beelden worden doorgestuurd naar vrienden en/of familie.

Financiële afpersing

Een tweede categorie is financiële *sextortion*. De meeste slachtoffers worden afgeperst voor geld. Dat maakt van financiële seksuele afpersing ook een apart fenomeen. Terwijl bij de meeste vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksuele uitbuiting er een seksueel motief te vinden is, is dat hier niet het geval. Financiële *sextortion* is trouwens ook de enige categorie van seksuele uitbuiting waarbij jongens de meerderheid van de slachtoffers uitmaken. Terwijl in de dossiers met een seksueel motief meisjes 75% van de slachtoffers vertegenwoordigen, zien we hier het omgekeerde: maar liefst 92% van alle slachtoffers van financiële *sextortion* gemeld bij Child Focus in 2022 waren jongens.

Bij een prototypisch dossier leven de slachtoffers eerst in de veronderstelling dat ze online bevriend zijn geraakt met een leeftijdsgenoot. Maar in werkelijkheid gaat het vaak om criminelen, meestal zelfs uit het buitenland. Een jongen raakt dan bijvoorbeeld via Instagram bevriend. Al snel krijgen de gesprekken een seksuele wending en overhaalt het nieuwe vriendinnetje of vriendje de jongere in kwestie om intieme beelden van zichzelf door te sturen. Maar dan komt er plots de wending en krijgt de jongere het bericht dat de beelden openbaar zullen worden gemaakt als er niet snel met geld over de brug gekomen wordt. Meestal is dat dan een anonieme bitcoin-wallet of Western Union.

De gevolgen voor een slachtoffer

Net zoals dat bij grensoverschrijdende sexting het geval is, is het dreigen tot verspreiding van *nudes* of zelfs masturbatie filmpjes het einde van de wereld voor een tiener. Het is al schokkend voor volwassenen, en des te meer dus voor minderjarigen. Voor een puberbrein in volle ontwikkeling is dit verschrikkelijk. Een combinatie van schaamte en blinde paniek zorgt ervoor dat slachtoffers ten einde raad zijn en de juiste handvatten nodig hebben om met deze situatie om te gaan. Als ze dan een vertrouwenspersoon hebben of externe hulp zoals Child Focus kunnen inschakelen, kunnen ze meer impact hebben op de afloop van een situatie, wat in deze bijzonder belangrijk is.

Voor volwassenen die niet opgegroeid zijn in een digitale wereld, is het soms moeilijk om juist in te schatten wat er precies aan de hand is. Vandaag de dag krijgen we bij Child Focus nog steeds oproepen van jongeren die bij niemand terecht kunnen uit angst voor secundaire victimisatie. Omdat de vertrouwensleerkracht geen begrip voor de situatie heeft, of omdat de ouder spontaan antwoordt met een 'Hoe ben je zo dom kunnen zijn?'.

Secundaire victimisatie houdt in dat iemand eerst slachtoffer wordt van een incident en daarna nogmaals, maar dan door de reactie of houding van de omgeving. Zonder een empathische, niet-oordelende houding, maken we als naaste of professional de zaak nog erger voor de jongere. Zolang een slachtoffer zich niet gehoord voelt, kunnen schaamte en paniek voor verder isolement zorgen en kan er dus geen hulp geboden worden.

Gepaste hulp

Wanneer een slachtoffer, een naaste of professional contact opneemt met Child Focus, wordt er in samenspraak met de getroffen een stappenplan uitgewerkt. In het geval van financiële afpersing komt het vaak hier op neer:

1. Nooit betalen noch meer beelden sturen

Die pistes bieden namelijk geen garantie op het einde van het afpersingsverhaal. De overgrote meerderheid van de afpersers stopt niet wanneer hun dreiging succes heeft. Integendeel. Bij financiële *sextortion* vragen ze heel vaak opnieuw geld, maar ook in het geval van content *sextortion*, gaan de daders vaak nieuw beeldmateriaal blijven eisen.

2. Verbreek alle contacten met de oplichter

Het is zaak het gesprek zo snel mogelijk stop te zetten. De pleger heeft als enige intentie de getroffen danig te manipuleren om zijn/haar doel te bereiken. Zet het slachtoffer aan om het gesprek te stoppen, maar nog niet over te gaan tot blokkeren/verwijderen.

3. Bewijsmateriaal verzamelen

Nu is het van cruciaal belang om eerst bewijsmateriaal te verzamelen via screenshots, nicknames, URL's, enz.

4. Rapporteren

Dan pas de accounts in kwestie rapporteren. Bij sommige sociale media is dat best complex. Doe dit samen met de jongere.

5. Dan pas blokkeren

Nadat het profiel in kwestie is gerapporteerd, kan worden overgegaan tot blokkeren. Neem de gelegenheid ook te baat om samen met het slachtoffer de privacyinstellingen te doorlopen (of raad de volwassen beller aan dat te doen samen met het slachtoffer).

6. Bewijsstukken en screenshots

Bewijsstukken en screenshots moeten goed worden bijgehouden om er, indien nodig, mee naar de politie te stappen.

7. Eigen profiel deactiveren?

Enkel indien het slachtoffer gestalkt blijft worden, de beelden reeds verspreid zijn en het slachtoffer in een storm van gemene comments of dus cyberpesten is verzeild geraakt als gevolg van deze verspreiding, kan je ervoor kiezen om - in samenspraak met het slachtoffer - voor een nader te bepalen tijd het eigen profiel te deactiveren.

8. Google jezelf

Zoek op het internet samen met de jongere op de naam of pseudoniem dat de jongere gebruikte wanneer hij/zij contact had met de pleger. Als het beeldmateriaal toch online werd geplaatst, vind je het mogelijks op die manier. Mocht je het vinden, kan je dat melden op de website. Vaak vind je onder- of bovenaan op een site een link naar termen als 'help', 'contact' of 'abuse'. Laat in de melding weten om welke foto of video het gaat, hoe oud het kind is en geef aan dat er geen toestemming werd gegeven om dat alles op het internet te plaatsen en dat je dus wil dat dit verwijderd wordt.

Niet te verwarren met de ‘sextortion scam’

Bij de *sextortion scam* ontvangt het slachtoffer een mail waarin afpersers beweren dat ze de computer hebben gehackt en intieme beelden hebben gemaakt wanneer het slachtoffer naar porno keek. De afpersers dreigen ermee om de beelden te verspreiden op het internet tenzij een bedrag wordt betaald. Het grote verschil met financiële sextortion is dat in dit geval helemaal geen beelden gemaakt zijn. Bij de *sextortion scam* gaat het om bluf.

Bij dergelijke scam gaan criminelen met velen tegelijk afpersende mails uitsturen naar duizenden mailadressen. Om het slachtoffer te doen geloven dat diens computer is gehackt, gebruiken de afpersers een aantal technieken: soms vermelden ze in de sextortion scam een oud wachtwoord dat ze op het internet hebben gevonden via datalekken. Reden te meer om regelmatig je wachtwoord te veranderen, maar zelfs dan is het moeilijk om te voorkomen dat je dergelijke mails ontvangt. Een andere methode is het *spoofen* van je mailadres. Hierdoor lijkt het dat je een mail van je eigen mailadres ontvangt, waardoor je zou kunnen denken dat de afpersers toegang hebben tot je mailbox. Dat is niet zo.

Tot enkele jaren terug was het zeer makkelijk om dergelijke *scams* te herkennen. Zeker *digital natives* konden redelijk makkelijk rode vlaggen herkennen in dergelijke mails. Vaak zijn ze in gebrekkig Engels geformuleerd of zijn de teksten slecht vertaald naar het Nederlands. Vandaag de dag is dat een pak moeilijker geworden. Dankzij verschillende AI-toepassingen, waaronder chatGPT, is het voor criminelen wel heel gemakkelijk geworden om overtuigende berichten te sturen.

Artificiële intelligentie

Ook in het geval van effectieve sextortion kunnen AI-tools het hele proces vergemakkelijken voor potentiële daders door hen in staat te stellen sociale media-activiteiten op grotere schaal te volgen en potentiële doelwitten te identificeren op basis van specifieke zoekwoorden, interesses of gedragingen.

Deze tools kunnen enorme hoeveelheden gegevens analyseren en snel kinderen identificeren die mogelijk kwetsbaar zijn voor manipulatie. Daders kunnen chatbots gebruiken om een vals gevoel van vertrouwen en intimiteit met jongeren te creëren. Algoritmisches bepaald via een proces van trial en error, worden scripts geschreven waar chatbots op verschillende kanalen mee aan de slag gaan. Ze kunnen gesprekken beginnen over onderwerpen die het kind interesseren en doen alsof ze dezelfde interesses delen. Naarmate de chatbot meer over het kind leert, kan hij die informatie gebruiken om zijn antwoorden aan te passen en het vertrouwen van het kind nog verder te winnen.

De opkomst van *deepfakes* heeft nieuwe risico's met zich meegebracht. Bij *deepfakes* is AI-technologie in staat om nooit plaatsgevonden taferelen te genereren uit het niets, of om realiteit te blenden met fictie. Deze technologie houdt nieuwe risico's in, waarbij *deep nudes* steeds vaker voorkomen. Deze bewerkte versies van gewone foto's of video's waarop individuen naakt worden afgebeeld, zijn goed voor 96% van alle deepfakes. Helaas vallen steeds meer jonge mensen ten prooi aan deze technologie.

Deepnudes worden niet alleen gebruikt door daders van financiële *sextortion*, maar ook om pornografische video's te maken met be-

roemde mensen. Zo circuleert er een fictieve naaktfoto van Michelle Obama op het internet. Een robotdienst op Telegram heeft meer dan 100.000 foto's van nietsvermoedende vrouwen bewerkt. In Singapore zijn tientallen foto's van vrouwen van sociale media gehaald en op een seksforum geplaatst. Wraakporno is een andere manier waarop deze techniek wordt gebruikt voor schadelijke doeleinden.

Naarmate de technologie achter deepfakes geavanceerder en toegankelijker wordt, kan iedereen met een telefoon binnenkort bedrieglijk realistische inhoud maken. In feite is AI-technologie momenteel de enige manier om deepfakes betrouwbaar te identificeren. Het is daarom cruciaal dat mensen zich meer bewust worden van de mogelijke gevaren en dat het onderwerp meer aandacht krijgt.

Tips voor professionals

Niet-oordelende houding aannemen én uitdragen

Slachtoffer worden van *sextortion* is verschrikkelijk voor een tiener. Daardoor is het van cruciaal belang om de juiste psycho-educatieve begeleiding te bieden en de jongere meteen zo snel mogelijk weer in de 'driver's seat' te krijgen. Child Focus inschakelen is ook voor professionals zeker aan te raden. Een consultant zal dan de context van de situatie zo goed mogelijk capteren, door te luisteren naar het hele verhaal en gerichte vragen te stellen om de situatie goed te begrijpen en de ernst van de situatie en eventuele verspreiding in te schatten.

Slachtoffers van sextortion krijgen nog te vaak van ouders of professionals te horen dat ze maar niet zo dom hadden moeten zijn. Dat is een klassiek voorbeeld van *victim blaming*, waarbij je een slachtoffer de schuld van een situatie geeft, of zelfs in de rol van dader duwt. Die reactie komt vandaag de dag jammer genoeg nog heel vaak voor, ook onder volwassenen. De empathische reflex naar een slachtoffer komt niet bij elke volwassene automatisch.

Probeer na deze eerste reactie een rustig en open gesprek aan te gaan met het kind. Het is hierbij belangrijk om het kind te blijven steunen, want het heeft nood aan een luisterend oor en hulp. Bovendien is het juist heel moedig en verstandig geweest om met dit probleem naar een volwassen persoon te stappen.

Psycho-educatie

Nadat de jongere gerustgesteld is, gaat ofwel de Child Focus-consultant ofwel de professional/leerkracht na contact met Child Focus informatie geven over sextortion in het algemeen. Hou hier ook rekening met de gendercomponent. Jongens kunnen nog moeilijker om met de bijhorende schaamte. Probeer hierop te werken.

Daarnaast is het ook belangrijk om actief en herstelgericht mee te denken over wie verder te betrekken en hoe het nu verder moet, afhankelijk van de context. Denk aan politie bij buitenlandse bendes of contact met de jeugdbeweging of school indien de beelden daar circuleren.

Is de pleger een gekende minderjarige met wie je als professional in aanraking komt? Werk dan actief mee aan het bereiken van probleeminzicht bij de pleger. Heeft de school überhaupt al gedacht om (eventueel via het CLB) met de plegers aan de slag te gaan? Stel steeds voor om de slachtoffers actief hierbinnen te betrekken, zodat ze eigenaarschap krijgen over de situatie.

Geef andere professionals, ouders of voogden steeds mee om ‘in samenspraak met het kind’ verdere maatregelen te nemen. Wanneer een slachtoffer alle controle verliest over diens intimiteit, zijn we niet altijd in staat om die volledig terug te geven. Daarom is het des te belangrijker om hun controle te geven over de volgende stappen, over hun verhaal. Betrek hen daarom zo goed mogelijk en wees transparant waardoor de situatie voor de jongere alsnog voorspelbaar kan worden.

Doorverwijzing en opvolging

Afhankelijk van de situatie zal de Child Focus-consulent altijd de optie nagaan om warm door te verwijzen naar een sociale dienst of naar de politie. Soms hebben kinderen verdere psychologische ondersteuning nodig. Denk actief mee na over de beste optie uit mogelijke ondersteuners als: CLB, 1712, CGG, CAW/JAC, TeJo, enz.

Ondanks het subsidiariteitsbeginsel, namelijk de minst ingrijpende maatregel kiezen, is bij sextortion politie vaak een niet te vermijden optie. Maar zelfs dan is het van cruciaal belang om steeds aandacht te hebben voor de stem van het slachtoffer.

Casussen - Rekening houden met culturele gevoeligheden

Collega Elke Pede is casemanager bij Child Focus. Als praktiserende moslima staat zij met beide voeten in twee verschillende culturen. Dit schept het vermogen bepaalde situaties vanuit diverse perspectieven te bekijken. Ze neemt ons mee in twee verhalen: het verhaal van Othman, een 14-jarige jongen van Marokkaanse origine, en het verhaal van Veronika, een meisje uit een Roma-familie.

Nadat Othman (fictieve naam) online in contact kwam met een leeftijdsgenote werden er op initiatief van het meisje naaktfoto's uitgewisseld. Vrijwel meteen na het versturen van zijn eerste seksueel getinte foto's, werd Othman afgeperst om meer naaktbeelden te versturen. Deed hij dit niet, dan zou zijn omgeving ingelicht worden. Dit zou volgens Othman nefaste gevolgen kunnen hebben en er be kroop hem een gevoel van schaamte en angst. Thuis komen met een dergelijk probleem, dat volledig indruist in de meegekregen islamitische waarden, zou het einde van de wereld betekenen. Meerdere malen had ik Othman in tranen aan de lijn om hem met raad en daad bij te staan en door deze moeilijke situatie heen te praten. Het profiel van het betrokken meisje werd door Child Focus gerapporteerd en offline gehaald. Dit stelde Othman enigszins gerust. Maar de feiten lieten wel een indruk achter.

Via een leerlingenbegeleider werden we ingelicht over de situatie van Veronika (fictieve naam), die zich in een soortgelijke situatie als Othman bevond. Ook zij deelde naaktfoto's met een zogenaamde "jongen van vergelijkbare leeftijd". Na het versturen van naaktfoto's werd er een som geld gevraagd of de familie zou haar intieme foto's ontvangen. Omdat Veronika in eerste instantie geen gevolg gaf aan deze dreigementen, maakte "de jongen" valse Instagram-profielen aan waarop "hij" Veronikas vrienden en familie toevoegde. Als Veronika niet met geld over de brug kwam, zouden de foto's worden gedeeld met alle toegevoegde personen. Ook hier nam angst en schaamte de overhand en ging de mentale toestand van het meisje achteruit tot op het punt dat zij wegliep van huis. Veronika komt uit een Roma-familie, die geen begrip zou hebben voor deze situatie of het probleem waar hun dochter mee te kampen heeft. De leerlingenbegeleider uitte grote bezorgdheid naar ons

toe over de familiale situatie omdat Veronika in een eerdere situatie van seksueel geweld niet geloofd werd en zij beschuldigd werd van het stukmaken van familiebanden. We hebben de leerlingenbegeleider doorheen de verschillende stappen geleid en hielden regelmatig contact.

In de praktijk merken we dat jongeren vandaag geconfronteerd worden met verschillende manieren om seksualiteit te beleven. Die beleving is veel toegankelijker dan enkele jaren geleden. Toch merken we dat sommige gemeenschappen hier moeilijker mee om kunnen omdat er nog altijd een taboesfeer of schaamte hangt rond het onderwerp "seksualiteit". Naaktbeelden, hoe tegenstrijdig ze ook zijn in bepaalde religies en culturen, zijn niet meer weg te denken uit de leefwereld van jongeren, en bij deze jongeren is dat niet anders.

We zien dat jongeren botsen op situaties die uitzichtloos zijn of lijken, en dat ze gekneld zitten in een spanningsveld van culturele en religieuze waarden enerzijds en een samenleving in constante beweging anderzijds, ook op seksueel vlak. Er is veel onbegrip en de jongeren hebben het hier moeilijk mee.

Als casemanagers proberen we de hand te reiken naar jongeren, ouders en professionals om dit onderwerp bespreekbaar te maken in de huiskamer. We moedigen ze aan om met een open geest in dialoog te gaan en om verbinding te zoeken. Benoem als ouder/opvoeder de zaken en grenzen die jij belangrijk vindt, waardoor jongeren beter de weg vinden in deze samenleving. Geef kwetsbare jongeren de mogelijkheid om over seksualiteit en integriteit te praten, zonder dat er aan victim blaming wordt gedaan en zodat ook zij een klankbord vinden voor als het misloopt.

Slot

Gezien geen enkele casus dezelfde is, is dit dan ook de belangrijkste boodschap die we kunnen meegeven. Empathisch en actief luisteren, betrekken van de getroffene in het vervolg dat aan de situatie gegeven wordt en bij twijfel is er altijd de optie tot het zoeken van professioneel advies bij de case managers van Child Focus. Ons team van consultants staat steeds ter beschikking van zowel het slachtoffer in kwestie als de naasten/professionals rond de jongere. Samen komen we wel tot een oplossing.

Niels VAN PAEMEL* en Elke PEDE**

* Niels VAN PAEMEL is beleidsmedewerker seksuele uitbuiting

** Elke PEDE is Case Manager en schreef de casus.

Child Focus, Houba de Strooperlaan 292, 1020 Brussel
116000@childfocus.org - Tel: 116 000

agenda en documentatie

Inspiratiedag: spelen met struikelblokken

Kinderen spelen steeds minder buiten. In 2023 onderzocht Kind en Samenleving met de steun van de Vlaamse overheid hoe dit komt. Op de inspiratiedag op **23 oktober 2023** kom je te weten wat de belangrijkste drempels voor kinderen zijn om buiten te spelen, hoe de buurt ertoe doet als fysieke en sociale (speel) ruimte, én hoe we kinderen daarbij kunnen ondersteunen. Wat kan je verwachten? Een helder overzicht van de onderzoeksresultaten, kinderen komen zelf aan het woord, praktijkvoorbeelden die kinderen stimuleren om meer buiten te spelen in hun woonomgeving en activerende workshops. De inspiratiedag vindt plaats op 23 oktober 2023 in Sint-Gillis, op wandelafstand van Brussel-Zuid. Alle info is terug te vinden op www.k.s.be.

Studiedag Contactcomité Jeugdzorg Vlaams Brabant

Het Contactcomité Jeugdzorg organiseert een reflectiedag met als thema 'de ontregel(en)de professional, door dialoog tot bevlogenheid'. Deze reflectiedag vindt plaats in VAC Leuven op vrijdag **10 november 2023**. Het centrale thema van deze dag zijn de uitdagingen waar begeleiders in de hulpverlening anno 2023 tegenaan lopen. De organisatoren zetten dialoog in als methode om binnen drie thema's deze verder te verkennen en daarrond in interactie te gaan: kwetsbaarheid en betrouwbaarheid, basishouding en beleid. De focus ligt die dag op vertragen, de tijd nemen om het professioneel handelen binnen de jeugdzorg samen nader te bekijken. Vertrekend vanuit gefilmde getuigenissen van collega's, vertellen de deelnemers in kleine groep hun eigen verhaal en delen ze good practices. Deze dag is een samenwerking van het COJ en de 'Educatieve Academie' (ism Avansa). Alle info is terug te vinden op www.contactcomite.be.

Studiedag "Samenleven in Diversiteit in cijfers"

Vlaanderen wordt gekenmerkt door een groeiende diversiteit. Niet alleen stijgt het aantal personen van buitenlandse herkomst, ook de interne verscheidenheid bij deze groepen neemt toe. Een beleid afstemmen op deze superdiversiteit begint met het kennen en begrijpen ervan. Daarom worden allerlei data verzameld rond dit thema. Het Agentschap Binnenlands Bestuur draagt hier onder andere aan bij door de organisatie van de Survey Samenleven in Diversiteit en de Survey Barometer Samenleven. Kom de belangrijkste vaststellingen van de nieuwe edities van beide surveys ontdekken en reflecteer hierover samen met actoren uit het werkveld tijdens de studiedag op **22 november 2023** in Mechelen. Alle info kan je terugvinden op www.vlaanderen.be/samenleven/.

Voorstelling REFLECTOR 2.0 en kinderrechtenmonitor 2.0

Kinderen en jongeren hebben het recht betrokken te worden bij beleidsbeslissingen, maar dat gebeurt nog te weinig. Met het project REFLECTOR 2.0 wil de Vlaamse overheid beleidsmakers een aantal instrumenten aanreiken om de jeugd meer bij hun beleidswerk te betrekken. Op **29 november 2023** worden deze instrumenten voorgesteld op een studiedag. In de namiddag zetten de organisatoren de nieuwe kinderrechtenmonitor in de kijker, een interessante tool voor beleidsmedewerkers om de leefsituatie van kinderen en jongeren te monitoren. Bedoeling is dat beleidsmedewerkers van overheids- en middenveldorganisaties er daarna mee aan de slag gaan. Alle info is terug te vinden op www.keki.be in de kalender met aankomende evenementen.

Bijscholing Bind-Kracht

Ben jij een hulpverlener of begeleider die werkt met mensen in armoede en uitsluitingssituaties? Heb je interesse in krachtgericht werken? Dan is Bind-Kracht misschien iets voor jou. Dit najaar, op donderdag **28 september**, dinsdag **10 oktober** en donderdag **26 oktober 2023**, kan je onder meer deelnemen aan een driedaagse basisvorming 'Krachtgericht werken in dialoog' waarin we vertrekken vanuit eigen praktijk-

verhalen en concrete handvatten in krachtgericht en verbindend werken aanbieden. Verdiep je je liever in wat kunst en cultuur kan betekenen voor mensen in armoede? Ga dan voor de tweedaagse bijscholing op donderdag **19 oktober** en **9 november 2023** over 'De kracht van kunst-en cultuurbeleving bij mensen in armoede'. Alle info is terug te vinden op www.kdg.be/bind-kracht-armoede.

Opleidingsaanbod Autisme Centraal

Autisme Centraal stelt zich tot doel de professionals, de steunfiguren en iedereen met interesse voor autisme te ondersteunen met unieke opleidingen en de meest doeltreffende tools. Bij de start van het nieuwe schooljaar heeft ook Autisme Centraal haar vormingskalender aangevuld. Is autisme nog een vaag begrip voor jou? Of kan je wel wat extra tools gebruiken? Duik in het aanbod en vind de geknipte opleiding op <https://www.autismecentraal.com/>. Dit najaar vind je onder meer een opleiding met als thema faalangst bij autisme (**20 oktober**), Gamen en autisme (**26 oktober**) en Autismen en leerstoornissen (**24 november 2023**).

Opleidingsaanbod Interactie-Academie

De Interactie-Academie is een instituut voor systeemtheorie en systemische praktijk en is een onafhankelijke, niet gesubsidieerde non-profit instelling. De organisatie berust op vier pijlers, namelijk opleidingen, groepspraktijk, onderzoek & ontwikkeling en publicaties. Het aanbod richt zich op mensen die werkzaam zijn bij verschillende overheden en de geestelijke gezondheidszorg, het maatschappelijk werk, welzijn, de jeugdhulpverlening en het onderwijs. Dit najaar biedt de Interactie-Academie een aantal vormingen aan om bij te leren en geïnspireerd te raken. De komende periode staan volgende thema's op de agenda:

- Bemiddelen bij (dreigende) breuken in families - op **13 oktober 2023**
- Intervisie begeleiden - start **26 oktober 2023**
- Dromen vangen – studiedag over vernieuwing in de hulpverlening – op **20 oktober 2023**.

Alle info is te vinden op <https://opleidingen.interactie-academie.be/>.

Opleidingsaanbod Sig vzw rond inclusie

Sig verhoogt de expertise en competentie van hulpverleners die beroepsmatig werken aan de inclusie, integratie en revalidatie van mensen met een beperking. Om hieraan tegemoet te komen organiseert Sig verschillende soorten activiteiten zoals studiedagen, workshops, bijscholingscyclussen, intervisiewerkgroepen en symposia voor professionele hulpverleners uit de gezondheids-, welzijns- en onderwijssector. Via Signaal Digitaal blijven hulpverleners op de hoogte van ontwikkelingen in de sector via artikels en webinars. Daarnaast geeft Sig educatief materiaal uit (publicaties en producties) en stelt gespecialiseerde informatie en documentatie ter beschikking. Tot slot stimuleert en coördineert Sig praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek. Sig organiseert ook aanbod voor het brede publiek, zoals infomiddagen en -avonden, cursussen, debatten en ontmoetingsmomenten. Op www.sig-net.be kan je het volledige aanbod terugvinden. Zo zijn er dit najaar onder andere studiedagen over Autismen uitleggen aan mensen met autisme (**16 oktober**) en over onder- en overprikkeling voorkomen in een klascontext (online-studiedag op **17 november**).

Erkennen van competenties van jonge vrijwilligers: onderzoeksresultaten en aanbevelingen

Hoe kunnen we als samenleving meer erkenning geven aan wat jonge vrijwilligers leren dankzij hun vrijwillig engagement? Hoe kunnen we dat engagement nog meer stimuleren? Welk beleid is daarvoor nodig? Met die centrale onderzoeksvragen ging De Verenigingscoach in opdracht van het departement Cultuur, Jeugd en Media vorig jaar aan de slag. Het onderzoek resulteerde in een overzicht van praktijken, knelpunten en verwachtingen, vertaald naar 17 concrete beleidsaanbevelingen. Dit onderzoek belicht niet louter het formeel erkennen van verworven competenties. Het behandelt ook de aspecten die het voor jongeren mogelijk moeten maken om via vrijwilligerswerk met hun talenten aan de slag te gaan en zo hun competenties te versterken. Een belangrijk thema daarin is een lokaal onder-

steuningsbeleid op maat van jonge vrijwilligers. Ook inclusief en drempelverlagend werken speelt een belangrijke rol, met aandacht voor toegankelijkheid en gelijke kansen voor elke jongere; of werk maken van een sterk vrijwilligersbeleid dat vrijwilligers erkent en ondersteunt.

Benieuwd naar de onderzochte praktijken, de bevindingen van het onderzoek en aanbevelingen voor het beleid? Je kunt zowel het volledige rapport als de samenvatting bekijken op <https://www.vlaanderen.be/cjm>.

Vlor-beleidsagenda: Terugblik op seminars over onderwijskwaliteit en mentaal welzijn bij onderwijspersoneel

De Vlor, de Vlaamse Onderwijsraad, werkt volop aan zijn beleidsagenda voor de volgende Vlaamse regering. De voorbije maand organiseerden de Vlor daarom twee druk bijgewoonde seminars, over onderwijskwaliteit en over mentaal welzijn bij onderwijspersoneel. Een derde seminarie, over diversiteit in schoolteams, volgt op **19 januari 2024**.

Beide seminars leverden een boeiende uitwisseling op tussen onderzoekers en mensen uit het onderwijsveld. Daarmee gaat de Vlor verder aan de slag om zijn beleidsagenda vorm te geven. De agenda zal de basis vormen voor het beleidswerk in de volgende bestuursperiode en zal beleidsprioriteiten voorstellen voor de volgende Vlaamse regering. De presentaties van beide seminars zijn terug te vinden op www.vlor.be. Hier kan je ook inschrijven voor het seminarie over diversiteit in schoolteams.

Boost voor startende leerkrachten

Karel de Grote Hogeschool organiseert een driedelig vormingstraject voor starters. Dit zijn mensen die juist gestart zijn als leerkracht in kleuter, lager of secundair onderwijs of maximum vijf jaar werken in het onderwijs. In het vormingstraject kan je de uitdagingen die je in je eerste jaren als leerkracht tegenkomt, uitwisselen met andere starters.

De vorming wordt georganiseerd op vrijdagmiddag (13-16u) **20 oktober 2023**, **23 februari** en **24 mei 2024** op Campus Zuid, Brusselstraat 45, 2018 Antwerpen. In drie sessies worden de inhoudelijke noden als starter gevolgd. Gaandeweg krijg je meer zelfvertrouwen én een ondersteunend netwerk van andere starters. Het programma bestaat uit actieve uitwisselingsmomenten. In de eerste sessie komen volgende vragen aan bod: Wie wil ik zijn als leerkracht? We bekijken je taakopvattingen als leraar en je brengt je sociaal netwerk in kaart. In de tweede sessie gaat het over: Waarin kan ik nog groeien als leerkracht? Je kiest workshops rond de gedeelde pedagogische vragen en wisselt tips en ervaringen uit (klasmanagement, differentiatie en communicatie met ouders,...). In de derde sessie wordt gekeken naar: Wat heb ik geleerd als leerkracht? Een terugblik op jezelf als leerkracht dit jaar: hoe evolueerde je sociaal netwerk? Hoe zit het met je draagkracht? Wat doe je volgend jaar?

Voor meer info: zie <https://www.kdg.be/opleidingen/navormingen-en-studiedagen/boost-voor-startende-leerkrachten>

Voor vragen: natalie.vanranst@kdg.be

Verslaving begrijpen en bespreekbaar maken

Hulpverleners hebben vaak het gevoel dat ze geen stappen vooruit kunnen zetten met hun cliënt als niet eerst hun verslaving wordt aangepakt. Verslaving lijkt dikwijls heel irrationeel. Het is gemakkelijk gezegd: "stop met gebruiken", "stop met gokken", "toon karakter". Maar willen is in deze niet hetzelfde als kunnen. Hier spelen andere dynamieken mee.

Escala organiseert rond dit thema een opleiding op donderdag **16 november 2023** in Brugge (een sessie in de voormiddag en een in de namiddag). Deze opleiding geeft inzicht in de verslavingsdynamiek – ongeacht het verslavingsmiddel – en in wat het zo moeilijk maakt voor mensen om het verslavingsgedrag los te laten. Hoe maakt u verslaving bespreekbaar en op die manier misschien ook de weg naar verslavingshulp?

Voor meer info: <https://escala.be/opleiding/maatschappelijke-topic/verslaving-begrijpen-en-bespreekbaar-maken>

Contact: 078 35 39 30; vragen: Tine@escala.be

Sluiten hulpverlening en armoede elkaar uit?

Als hulpverleners krijgen wij te maken met mensen die het financieel heel moeilijk hebben. Soms stellen wij ons vragen bij het gedrag van mensen. Bv. 'Dat is wel een grote auto voor iemand die leeft van een invaliditeitsuitkering!' Of: 'Lisa

wordt uitgelachen op school omdat haar tanden scheef staan. Haar mama komt niet naar school praten met de juf, of ze staat ook nooit aan de schoolpoort'.

Waarom handelen mensen die het financieel moeilijk hebben zo? Welke mechanismes maken dat mensen in financiële armoede ook op zoveel andere domeinen uit de boot vallen? Het is belangrijk om de context te kennen en deze kennis mee te nemen in onze hulpverlening.

Escala organiseert op maandag **27 november 2023** in Gent een opleiding rond dit thema. De opleiding bestaat uit twee dagdelen. In dagdeel 1 staat de theorie van maatschappelijke kwetsbaarheid centraal; in dagdeel 2 de theorie van de schaarste met aandacht voor cliëntsysteem en hulpverlenerssysteem. De theorie wordt telkens gevolgd door oefeningen met casusmateriaal en afgesloten met een paar tools om de theoretische kapstok mee te nemen in het dagelijks werk.

Voor meer info: <https://escala.be/opleiding/maatschappelijke-topic/sluiten-hulpverlening-en-armoede-elkaar-uit>

Contact: 078 35 39 30; vragen: Tine@escala.be

Inspiratiedag 'Elke leraar zorgleraar'

Op **20 februari 2024** organiseert CEGO een tweede inspiratiedag over zorg in het onderwijs. Na een inleiding door Luk Dewulf volgen in de voormiddag workshops over: Praten met kinderen, niet over kinderen; Relaxed voor de klas; Werken en leren in teams; Verbreed en verdiep de basiszorg in jouw klas; Als (cyber)pesten toeslaat, wat doe je dan als leerkracht; Praten met ouders. Na de lunch kan je kiezen uit de workshops rond: Zelfzorg, teamzorg en gelukkig in je job; Cognitief sterke leerlingen in de klas herkennen en uitdagen; Zelf aan het stuur doet groeien; Kansarmen of kansengroepen hebben jouw empathie nodig, niet jouw sympathie; Elke leraar zorgleraar: hoe begin je er aan? Proud To Teach All. Na deze workshops, waaruit u er twee mag kiezen (een in de voormiddag en een in de namiddag) neemt Branda Froyen het woord.

De inspiratiedag zal plaatshebben in Gent.

Voor meer informatie, zie: <https://vorming.cego.be/event/2de-inspiratiedag-zorg/>

Voor wie verder wil gaan dan clichés. Word vrijwilliger bij hulplijn Tele-Onthaal

Ben jij er voor anderen wanneer ze je nodig hebben? Vrijwilligerswerk bij Tele-Onthaal is jouw kans om écht empathisch te zijn, verder dan clichés.

Maak het verschil met jouw woorden en word een luisterend oor voor de 350 mensen per dag die nood hebben aan een ondersteunend gesprek. Volg de opleiding tot telefoon- of chatvrijwilliger bij Tele-Onthaal en schrijf je nu in voor de trainingsreeks die start in het najaar.

Provincie Vlaams-Brabant (Leuven) en Brussel: start op zaterdag 07 oktober 2023

Provincie Antwerpen (stad Antwerpen): start op zaterdag 07 oktober 2023

Provincie Limburg (Hasselt): start op zaterdag 14 oktober 2023

Provincie West-Vlaanderen (Brugge): start op zaterdag 21 oktober 2023

Provincie Oost-Vlaanderen (Gent): start op zaterdag 21 oktober 2023

Meer info en inschrijven via www.tele-onthaal.be/word-vrijwilliger.

BOEKEN

In gesprek geraakt.

Handboek voor hulpverleners:

van basis tot verdieping

DE GANSEMAN, N. en DEWISPELAERE, J. (red.)

Gent, OWL Press, 2023, 300 p., 35 euro.

Luisteren en communiceren, kunnen we dat niet allemaal al? Tenslotte zijn we er voortdurend mee bezig. Dat betekent echter niet dat we ook écht met elkaar in gesprek gaan. Want luisteren we wel oprecht naar elkaar? Vullen we misschien soms te veel voor de anderen in, zonder hun standpunt in overweging te nemen? Geven we niet vaak te veel goedbedoeld advies? Als (toekomstige) hulpverlener zijn het belangrijke vragen om bij stil te staan. In gesprek gaan is meer dan dagelijkse kost: het is een heuse vaardigheid waar je inzicht en ervaring voor nodig hebt.

'In gesprek geraakt' geeft je handvatten en methodieken die je helpen communiceren en reflecteren binnen het superdiverse sociaal-agogische domein. Het boek is theoretisch onderbouwd maar hands-on en praktisch toepasbaar dankzij

de vele voorbeelden, oefeningen en reflectievragen.

Een verhelderende en confronterende uitnodiging voor hulpverleners (in wording) om bewuster te communiceren en zich in gesprek daadwerkelijk te laten raken.

Ontwikkeling in de groep (heruitgave)

LUITJES, M. en DE ZEEUWS-JANS, I.

Antwerpen, EPO, 2023, 416 p., 47,95 euro.

Van jongs af aan brengen kinderen en jongeren veel tijd door in groepen. Hun ervaringen in deze groepen hebben grote invloed op hun ontwikkeling, onder andere op het gebied van sociale vaardigheden en normen en waarden. Door op een adequate manier de groepsontwikkeling te begeleiden, kunnen professionals positief bijdragen aan de individuele ontwikkeling van kinderen en jongeren. 'Ontwikkeling in de groep' biedt alle inzichten en handvatten die nodig zijn om groepsprocessen bij kinderen en jongeren in goede banen te leiden.

Ontwikkeling in de groep bestaat uit twee delen. Deel 1 behandelt de vijf fasen van de groepsontwikkeling bij kinderen en jongeren en koppelt die aan de hand van herkenbare praktijkvoorbeelden aan hun individuele ontwikkeling. Hierbij is ook steeds aandacht voor de rol van de begeleider. Deel 2 gaat in op drie overstijgende thema's. Het eerste hiervan is diversiteit binnen de groep, onder meer op het gebied van gender, seksualiteit en cultuur. Het tweede is kinderen in speciale groepen, waarbij onder meer aandacht is voor agressie in groepen. Het derde is begeleiders van groepen en kinderen en jongeren, en hun pedagogisch handelen. Op de website vind je verdiepende vragen en opdrachten, spel- en werkvormen, links naar filmpjes, en bijlagen bij een aantal hoofdstukken.

Persoonsgerichte zorg.

15 hefbomen voor zorgverbetereers

RAVELINGIEN, A., LEMIENGRE, J. en MALFAIT, S.

Leuven, Lannoo Campus, 2023, 192 p., 25,99 euro.

Als zorgverlener wil je voelen dat je patiënten vooruit helpt. Waar zorgorganisaties mee worstelen, is dat daar soms te weinig aandacht en tijd voor is. Maar voor grote problemen bestaan er soms kleine oplossingen. Hoe kunnen we elke dag, met kleine inspanningen, het contact met patiënten beter invullen en zo voor betere zorg gaan?

Dit zakboekje voor elke zelfkritische en nieuwsgierige zorgverlener, van ambulante tot residentiële zorg, toont je de weg. Je leert er weer herkennen wat er écht toe doet, hoe je je soms onbewust afschermt en wat je daaraan kunt doen, of hoe je met kleine gebaren een verschil maakt voor je patiënt en voor jezelf.

Scènes uit een schoolleven

ROGIER, F.

Antwerpen, EPO, 2023, 200 p., 20 euro.

Ligt de lat te laag, te hoog, te recht of te scheef? Moet de leerkracht voor, tussen of achter de leerlingen staan? Iedereen is ervaringsdeskundige onderwijs en de beste pedagogen staan aan de schoolpoort. Maar hoe gaat het er achter die poort echt aan toe? Hoe vergaat het uw kind nadat u hem of haar 's ochtends hebt uitgewuifd? Een schooljaar lang keerde Filip Rogiers terug naar de schoolbanken. In het Atheneum Unesco Koekelberg schoof hij mee aan achteraan in de klas en in de leraarskamer. Hij noteerde er dagelijkse succesverhalen en tegenslagen. Elke week hield hij voor De Standaard een kroniek bij. 'Scènes uit een schoolleven' heeft niet de pretentie maar wel de ambitie verder te springen dan PISA-cijfers en andere statistieken. In dertig miniaturen beschrijft Rogiers wat er broeit en boeit (of niet).

Beter met conflicten.

Herstelgericht werken op school

MICHIELS, M. en DEPREZ, S.

Leuven, Acco, 2023, 30 euro

Overal waar mensen samenleven, doen zich kleine en grotere conflicten voor. De school is daar geen uitzondering op. Op zich is dit geen probleem. Alleen schort er iets aan de manier waarop we conflicten aanpakken. We reageren krampachtig, vegen ze onder de mat of schieten in de verdediging. Herstelgericht werken toont een alternatief waar zowel de leerling als de leerkracht beter van worden. Dit boek kan je leren om conflicten aan te grijpen als een groeikans. 'Beter met conflicten' levert tools aan om meteen aan de slag te gaan.

SPECIALE THEMA-NUMMERS TE KOOP

WELWIJS brengt ieder jaar in september een speciaal thema-nummer uit. Wie de laatste themanummers heeft gemist, krijgt nog een kans om deze waardevolle nummers alsnog aan te schaffen.

Daarvoor betaal je slechts 5 euro per nummer. Er worden geen verzendingskosten aangerekend.

Bestellen kan door te mailen naar **nicole.vettenburg@welwijs.be**.

Volgende themanummers zijn nog ter beschikking:

THEMANUMMER 2008: PREVENTIE IN HET ONDERWIJS

- Klaar voor een klaar preventiebegrip? (*P. Goris*)
- Mission Accomplished. Resultaat boeken met preventie (*D. Burssens*)
- Preventie is kiezen. Vijf dimensies voor een ethisch verantwoorde preventie (*N. Vettenburg*)
- Projectmatig werken: een stappenplan voor preventie (*B. Melis*)
- Het project 3-klap als algemeen wenselijk preventieproject (*L. Maesmans*)
- “Leren thuis leren”, een proeftuin die werkt aan preventie in kwadraat (*R. Hermans, A. Dumoulin, R. Rector, K. Cohen, A. Loyens*)
- De rol van de huisarts bij spijbelpreventie: visie van een arts. De Brugse poort. (*T. Dusauchoit*)
- De preventieve reflex, hoe doe je dat? (*L. Hendrickx*)
- Drugpreventie: een drugbeleid op school (*I. Bernaert*)
- Samenwerkingsprotocollen tussen scholen, politie en parket. Gescreend vanuit preventieoogpunt (*G. Thys*)

THEMANUMMER 2009: MAATSCHAPPELIJKE KWETSBAARHEID OP SCHOOL

- Maatschappelijke kwetsbaarheid op school (*N. Vettenburg & L. Walgrave*)
- Empowerment en maatschappelijke kwetsbaarheid (*T. Van Regenmortel*)
- Geweld en maatschappelijke kwetsbaarheid (*N. Vettenburg*)
- Brede school = het versmallen van maatschappelijke kwetsbaarheid (*M.-A. De Meijer & K. Lecoutere*)
- Motiveren tot studie-ijver en tot een succesvolle studiekeuze bij maatschappelijk kwetsbare leerlingen (*M. Luykx & A. Biliris*)
- 65 Nationaliteiten uitdagen om te leren! (*R. Du Jardin*)
- Buitengewoon bijzonder (*D. Moulart & K. Delmeire*)
- Het straathoekwerk vertelt: de relatie als koevoet (*C. Dewaele*)
- Onderwijs en jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren (*M. Vercoutere & R. Crivit*)
- De maatschappelijk kwetsbare leerling als ultieme toetssteen van een pedagogisch optimisme (*D. Bicker*)

Inhoud - Welwijs, 2023, jaargang 34, nr. 3

p.

3 **Editoriaal**

Ik knal nog liever tegen een boom dan tegen een trol!

Dieter Burssens

4

Ouders voor Inclusie geeft zijn strategieën bloot

Ouders voor Inclusie

8

Aura XS. Elk kind verdient het om zich goed te voelen op school

Wies Vandenbulcke en Lieselot Dalewyn

11

Dekolonisatie in het onderwijs? Erfgoed als katalysator van dialoog in het project Cultuurbotsing

Don Pandzou, Marijke Wienen en Joachim T'Sas

16

Op het randje. Samenwerking, dé oplossing om jongeren in kwetsbare situaties beter te bereiken en ondersteunen?

Jan Naert en Wendy Eerdeken

21

Thema: mediagebruik en jongeren

Een smartphonebeleid op school: verbieden of verbinden?

Yana Baetens, Hadewijch Vanwynsberghe en Frie Van Der Planken

25

Onlinehulp in de CLB-sector. Een stand van zaken met aandacht voor de kansen en risico's van onlinehulp voor maatschappelijk kwetsbare leerlingen en ouders

Tom Billiet

29

'Awel, wanneer zit ik vol?' Het forum van Awel als voorbeeld van een constructieve online jongerenplek

Hanne Jacobs

32

Gamelovers, game over? In gesprek met jongeren die riskant gamen en hun ouders

Hanna Peeters en Karen Vanmarcke

36

'Ik heb je nudes' Over jongeren en online seksuele afpersing

Niels Van Paemel en Elke Pedé

40

Agenda en documentatie

Evi Verduyck